

R EVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

Nr. 2 (9), 2009

Institutul
Național al
Justiției

Nimeni nu poate zice: acum le știu pe toate.
(Voltaire)

Un eveniment vibrant la INJ

ADMITEREA 2009

Celor ghidați de nestrămutata dorință de a cuceri neapărat culmile ademenitoare ale cunoașterii le sugerăm că alegerea Institutului Național al Justiției va fi una reușită.

Aici se face carte, se formează și se cimentează sentimentul apartenenței la marea armadă de oameni ai legii.

La INJ sînt create toate condițiile necesare pentru a deveni specialiști de înaltă probă în domeniul juridic.

Tot aici veți fi îndrumați de profesori cu o experiență didactică avansată în stare să Vă conducă pe cele mai nebănuite căi de înfăptuire a justiției. Urmîndu-le, veți contribui din plin la așezarea Adevărului și Dreptății.

Ab immo pectore, curaj și succese!

Eugenia FISTICAN,
Director executiv al INJ

Fondator:

Institutul Național al Justiției

Certificatul de înregistrare nr.5505 din 08.11.2006

Redactor-șef:

Liubovi BRÎNZA, șef Direcție instruire și cercetare, INJ,
judecător detașat, Judecătoria Centru, Chișinău

Responsabil de ediție:

Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ

Colegiul de redacție:

Elena ARAMĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Teoria și Istoria Dreptului, USM

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept,
profesor universitar, decan al Facultății de Drept a USM,
membru al Consiliului INJ

Sergiu BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Drept Penal și Criminologie, USM, formator INJ

Valeria ȘTERBEȚ, doctor în drept,
judecător la Curtea Constituțională, formator INJ

Vasile CREȚU, doctor în drept, conferențiar universitar, USM,
membru al Consiliului Superior al Magistraturii

Elena BELEI, doctor în drept,
membru al Consiliului INJ, formator INJ

Iulia SÎRCU, judecător la Curtea Supremă de Justiție,
membru al Consiliului INJ

Eduard HARUNJEN, șef secție la Procuratura Generală,
membru al Consiliului INJ

Nina VASCAN, judecător la Curtea de Apel Chișinău,
membru al Consiliului INJ

Maria GHERVAS, judecător la Judecătoria Botanică, Chișinău,
membru al Consiliului INJ

Lidia MARIN, șef Secție abilități non-juridice,
relații cu publicul și editări, INJ

Olga PISARENCO, magistrul în drept,
consilier al Directorului executiv al INJ

Redactare:

Ariadna STRUNGARU

Foto:

Ștefan ISTRATI

Editură și tipar:

Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”

Datele Institutului:

MD 2004, Moldova, Chișinău

str. S. Lazo, 1

tel: 23-27-00; fax: 23-27-55

e-mail: inj-rm@mail.md

www.inj.md

FORMAREA INIȚIALĂ 2

FORMAREA CONTINUĂ 4

COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ A INJ 18

AGENDĂ NORMATIVĂ 20

Regulament cu privire la organizarea și desfășurarea
stagiului de practică al audienților Institutului Național al
Justiției care candidează la funcțiile de judecător
și de procuror 20

DOCTRINĂ 25

Sergiu Brînza

Problemele interpretării și aplicării prevederilor
de la alin.(1) art.151 și alin.(1) art.152 CP RM 25

Vitalie Stati

Aspecte teoretice și practice privind aplicarea
răspunderii penale pentru unele infracțiuni
în domeniul transportului auto 37

Василий Крецу

Реализация судебных решений о признании лица
ограниченно дееспособным или недееспособным 50

Sava Maimescu

Transportatorul ca subiect special al răspunderii
penale pentru comiterea infracțiunilor vamale pe
teritoriul vamal național al Republicii Moldova 57

Natalia Suceveanu

Unele reflecții asupra viitorului statut
al Uniunii Europene 63

Maxime și expresii juridice latine 66

Tiraj:

500 exemplare

*Redacția nu-și asumă responsabilitatea pentru opiniile
exprimate de autorii materialelor cuprinse în Doctrină*

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

FORMAREA INIȚIALĂ

REZULTATELE SESIUNII DE VARĂ 2009

Evaluarea activității profesionale a audienților este parte integrantă a procesului didactic, prin care se evaluează gradul de îndeplinire a cerințelor stabilite pentru o anumită disciplină. Scopul evaluării este verificarea măsurii în care audientul, pe parcursul studierii unei anumite discipline, a reușit să însușească noi cunoștințe, să-și formeze abilități și competențe în domeniu.

În vederea executării acestor obiective, a fost emis Ordinul Directorului executiv al Institutului Național al Justiției, nr.332-A din 11 iunie 2009, prin care sesiunea de vară a semestrului II de specializare a fost stabilită pentru perioada 15 iunie-12 iulie.

În cadrul sesiunii audienții au fost evaluați în vederea stabilirii pregătirii teoretice la următoarele discipline: Metodologia întocmirii actelor procesual penale; Metodologia întocmirii actelor procesual civile; Metodologia întocmirii actelor procesual contravenționale; Drept comunitar; Calificarea infracțiunilor; Deontologia și etica profesională a judecătorului; Proceduri speciale în procesul penal; Particularitățile soluționării diferitor categorii de cauze: Drept succesoral, Dreptul muncii, Dreptul familiei, Drept funciar; Intentarea, pregătirea și examinarea în fond a pricinilor civile; Participarea procurorului în instanța de judecată; Tactica criminalistică; Organizarea activității organelor Procuraturii; Întocmirea actelor procedurale în faza de urmărire penală.

În conformitate cu ordinul menționat au fost numiți formatorii responsabili pentru primirea lor. De asemenea, a fost stabilit modul de organizare și desfășurare a examenelor, potrivit căruia testele pentru examenele din cadrul sesiunii au fost elaborate de responsabilii de disciplină și aprobate de șeful Direcției instruire și cercetare cu cel puțin cinci zile înainte de sesiune. Examenele au fost susținute în scris.

Au fost elaborate și criteriile de evaluare a rezultatelor academice, potrivit cărora testele pentru examenele în scris au cuprins 3 subiecte, ale căror obiective au fost axate pe trei niveluri:

- 1) cunoaștere și înțelegere;
- 2) aplicare;
- 3) integrare.

Modul de evaluare (în puncte) a fiecărui subiect pe niveluri a fost stabilit în funcție de realizarea sarcinilor puse în fața audienților, care au fost clasificate în 3 niveluri:

- nivelul I – definiții, enumerări, caracterizări, clasificări etc. – 3 puncte;
- nivelul II – analize, demonstrații, comparații, argumentări etc. – 5 puncte;
- nivelul III – estimări, aprecieri, proiecte etc. – 7 puncte.

Subiectul poate conține și o speță, a cărei rezolvare este apreciată cu 15 puncte.

În dependență de punctaj a fost stabilită și scala de notare.

De remarcat că pe parcursul sesiunii de vară adienții au manifestat o pregătire teoretică adecvată, fapt menționat de către examinatori și conducerea INJ.

În acest context, de cunoștințe temeinice au dat dovadă următorii audienți: Corina Cojocaru, Mihail Proca, Natalia Doroftei, Maria Gurduza, Ana Gheorghianu, Mariana Stratan, Olesea Sajin, Svetlana Vițu, Irina Maxim și alții.

Careva impedimente care ar fi afectat procesul normal de evaluare a nivelului de pregătire teoretică a audienților nu au fost înregistrate.

După rezultatele sesiunii de vară, prin Ordinul Directorului executiv al INJ nr.353/A din 15 iulie 2009, a fost aprobată media aritmetică a notelor acumulate de către audienți care au fost promovați în semestrul III de studii – de stagiere în instanțele de judecată sau în Procuratură.

Valentin COVAL,
șef Secție instruire inițială
procuror detașat, Procuratura Generală

Procurorii – primii absolvenți ai INJ – numiți în funcție prin ordinele Procurorului General al Republicii Moldova

Numele, prenumele	Funcția	Procuratura	Gradul de calificare
Alexei Lungu	procuror	Procuratura sect. Ciocana, mun. Chișinău	jurist de rangul III
Cristina Corciu	procuror	Procuratura raionului Ialoveni	jurist de rangul III
Dumitru Purici	procuror	Procuratura Anticorupție, Secția conducere a urmării penale în organele centrale ale CCCEC	jurist de rangul III
Ion Brînză	procuror	Procuratura sect. Rîșcani, mun. Chișinău	jurist de rangul III
Ion Negurița	procuror	Procuratura sect. Rîșcani, mun. Chișinău	jurist de rangul III
Mihail Ivanov	procuror militar	Procuratura militară Chișinău	locotenent de justiție
Mihai Stăvilă	procuror	Procuratura sect. Botanica, mun. Chișinău	jurist de rangul III
Olesea Pogolșa	procuror	Procuratura mun. Chișinău, Secția investigații generale	jurist de rangul III
Olesea Visterniceanu	procuror	Procuratura raionului Drochia	jurist de rangul III
Sergiu Moraru	procuror	Procuratura mun. Chișinău, Secția investigații generale	jurist de rangul III
Sergiu Zmeu	procuror	Procuratura raionului Nisporeni	jurist de rangul III
Snejana Cazacu	procuror	Procuratura sect. Botanica, mun. Chișinău	jurist de rangul III
Taras Patraman	procuror	Procuratura Comrat	jurist de rangul III
Tatiana Prutean	procuror	Procuratura sect. Ciocana, mun. Chișinău	jurist de rangul III
Victoria Alexuța	procuror	Procuratura raionului Criuleni	jurist de rangul III
Victoria Lanovenco	procuror	Procuratura sect. Botanica, mun. Chișinău	jurist de rangul III
Vitalie Busuioc	procuror	Procuratura sect. Ciocana, mun. Chișinău	jurist de rangul III
Vitalie Lungu	procuror	Procuratura sect. Botanica, mun. Chișinău	jurist de rangul III
Vladimir Severin	procuror	Procuratura mun. Chișinău, Secția exercitare a urmării penale	jurist de rangul III

Primul judecător – absolvent al INJ, Alexandru Spoială – numit în funcție prin Decretul Președintelui Republicii Moldova

Nr. 2279-IV. Chișinău, 22 iulie 2009.

312 DECRET

privind numirea în funcție a unor judecători

În temeiul art. 116 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova și al art. 11 alin. (1) din Legea cu privire la statutul judecătorului,

Președintele Republicii Moldova d e c r e t e a z ă:

Articol unic. – Se numesc în funcția de judecător, pe un termen de 5 ani, următorii:

BANARI Oxana – la Judecătoria Dondușeni

PURICI Ghenadie
ROȘCA Aliona

SPOIALĂ Alexandru

STĂNILĂ Diana
UZUN Svetlana

– la Judecătoria Ocnița
– la Judecătoria Economică de Circumscripție
– la Judecătoria Ciocana, municipiul Chișinău
– la Judecătoria Bălți
– la Judecătoria Taraclia.

PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

Vladimir VORONIN

Nr. 2280-IV. Chișinău, 22 iulie 2009.

FORMAREA CONTINUĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

*Coordonat
cu CSM, PG și MJ
18 decembrie 2008*

*Aprobat
prin Hotărîrea Consiliului INJ
nr.4 din 29 decembrie 2008*

PROGRAM de formare continuă pentru semestrul I al anului 2009

Nr. crt.	Perioada	Denumirea activității	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Responsabil detașare/ delegare	Responsabil de organizare
1.	12-14, 19-21, 26-28, 12-16, 19-23, 21-23 ianuarie (Chișinău, Bălți, Comrat)	<i>Curs de instruire „Tehnologii informaționale”</i>	Judecători Personalul judecătorilor	97	CSM	INJ, CSM, MGTCF
2.	27 ianuarie 10 februarie	<i>Curs de instruire „Inițiere în procedura de executare”</i>	Executori judecătorești	48	DE	INJ, DE, ABA/ROLI, USAID
3.	29-30 ianuarie 12-13 februarie 12-13 martie	<i>Seminar „Eficiența procesului de judecată. Interacțiunea procurorului, avocatului și judecătorului privind asigurarea examinării eficiente a cauzelor penale”</i>	Judecători Procurori Avocați	54	CSM, PG, BA	INJ, CSM, PG, BA, NORLAM
4.	2-4, 9-11, 16-18 18-20, 23-25 februarie (Chișinău, Bălți)	<i>Curs de instruire „Tehnologii informaționale”</i>	Judecători Personalul judecătorilor	91	CSM	INJ, CSM, MGTCF
5.	4 februarie	<i>Curs de instruire „Executarea pedepselor non-privative de libertate: aspecte problematice”</i>	Specialiști în domeniul probațiunii (Departamentul de executare)	30	DE	INJ, DE, ABA/ROLI, USAID
6.	4-5 februarie 5-6 martie 26-27 martie	<i>Seminar „Motivarea sentințelor”</i>	Judecători	25	CSM	INJ, CSM, NORLAM
7.	9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27 februarie (Centrul I Chișinău)	<i>Curs de instruire „Înregistrarea audio a ședințelor de judecată prin intermediul sistemului de înregistrare audio SRS Femida”</i>	Grefierii instanțelor de judecată	148	CSM, MGTCF	INJ, Departamentul Administrare Judecătorească, MGTCF
8.	12, 13, 19, 20, 26, 27 februarie (Centrul II Chișinău)	<i>Curs de instruire „Înregistrarea audio a ședințelor de judecată prin intermediul sistemului de înregistrare audio SRS Femida”</i>	Grefierii instanțelor de judecată	79	CSM, MGTCF	INJ, Departamentul Administrare Judecătorească, MGTCF

Nr. crt.	Perioada	Denumirea activității	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Responsabil detașare/delegare	Responsabil de organizare
9.	12, 13, 16, 17, 26, 27 februarie (Centrul Bălți)	<i>Curs de instruire</i> „Înregistrarea audio a ședințelor de judecată prin intermediul sistemului de înregistrare audio SRS <i>Femida</i> ”	Grefierii instanțelor de judecată	86	CSM, MGTC	INJ, Departamentul Administrare Judecătorească, MGTC
10.	9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27 februarie (Centrul Comrat)	<i>Curs de instruire</i> „Înregistrarea audio a ședințelor de judecată prin intermediul sistemului de înregistrare audio SRS <i>Femida</i> ”	Grefierii instanțelor de judecată	91	CSM, MGTC	INJ, Departamentul Administrare Judecătorească MGTC
11.	11,18,26 februarie	<i>Masă rotundă</i> „Tranziția practicilor judiciare din Moldova spre standardele europene. <i>Etapa I</i> – Partea pregătitoare a ședinței de judecată <i>Etapa II</i> – Deliberarea și adoptarea sentinței <i>Etapa III</i> – Ședința de judecată	Judecători	45	CSM	INJ, CSM, NORLAM
12.	23 februarie 10 martie 24 martie	<i>Seminar</i> „Traficul de ființe umane ca infracțiune și drepturile victimelor”	Judecători Procurori	53	CSM PG	INJ, CSM, PG, UNODC, OSCE
13.	24 februarie	<i>Curs de instruire</i> „Obligativitatea întocmirii raportului psihosocial al minorului de către consilierul de probațiune”	Specialiști în domeniul probațiunii (Departamentul de executare)	28	DE	INJ, DE, ABA/ROLI, USAID
14.	2-4, 9-11, 16-18 23-25, 4-6 martie (Chișinău, Bălți)	<i>Curs de instruire</i> „Tehnologii informaționale”	Judecători Personalul judecătoriilor	40	CSM	INJ, CSM, MGTC
15.	9-10, 11-12, 13-14, 16-17, 18-19, 20-21, 23-24, 25-26, 27-28, 30-31 martie (Centrul I Chișinău, Bălți)	<i>Curs de instruire</i> „Programul computerizat de gestionare a dosarelor”	Judecători Colaboratori ai cancelariilor instanțelor de judecată	137	CSM	INJ, CSM, MGTC
	12-13, 19-20, 26-27 martie (Centrul II Chișinău)					
	1-2, 3-4, 6-7,8-9, 10-11, 13-14, 15-16, 21-22, 23-24, 29-30 aprilie (Centrul I Chișinău, Bălți)					
	9-10, 16-17, 23-24 aprilie (Centrul II Chișinău)					
	4-5, 6-7, 11-12, 13-14, 15-16, 18-19 mai (Centrul I Chișinău, Bălți)					
7-8, 14-15, 21-22 mai (Centrul II Chișinău)						

Nr. crt.	Perioada	Denumirea activității	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Responsabil detașare/delegare	Responsabil de organizare
16.	12-13 martie 14 martie 6 mai	<i>Curs de instruire</i> „Managementul financiar și managementul contabilității în instanțele de judecată”	Contabili din instanțele de judecată Administratori ai instanțelor de judecată Președinții instanțelor de judecată	122	CSM, Departamentul Administrare Judecătorească	INJ, ACAP, MGTCP
17.	30 martie- 1 aprilie 6-8, 9-10, 13-15, 22-24 aprilie (Chișinău)	<i>Curs de instruire</i> „Tehnologii informaționale”	Judecători Personalul judecătorilor	49	CSM	INJ, CSM, MGTCP
18.	16-17 aprilie, 7-8 mai (Chișinău) 29-30 aprilie (Bălți) 4-5 mai (Cahul)	<i>Seminar</i> „Principiile drepturilor omului și arestul preventiv”	Procurori	40	PG	INJ, PG, NORLAM
19.	28, 29, 30 aprilie	<i>Seminar</i> „Cererile de asistență juridică în materie penală”	Judecători, Procurori	52	CSM, PG	INJ, Ambasada SUA, UNODC
20.	6 mai (Chișinău) 13 mai (Bălți) 28 mai (Cahul)	<i>Seminar</i> „Arestul preventiv”	Judecători de instrucție	38	CSM	INJ, CSM, NORLAM
21.	4-6, 11-13, 14-16 18-20, 21-23, 25-27, 28-30 martie (Chișinău)	<i>Curs de instruire</i> „Tehnologii informaționale”	Judecători Personalul judecătorilor	65	CSM	INJ, CSM, MGTCP
22.	12-15 mai 19-22 mai 16-19 iunie	<i>Curs de instruire</i> „Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și jurisprudența CtEDO”	Judecători Procurori	128	CSM, PG	INJ, CSM, PG, ABA/ROLI, USAID
23.	26, 27 mai	<i>Seminar</i> „Deontologia judiciară. Noul Cod de etică al judecătorului: interpretare și aplicare”	Judecători	36	CSM	INJ, CSM MGTCP
24.	4-5 iunie	<i>Masă rotundă</i> „Unele aspecte ale proprietății din Codul civil al Republicii Moldova”	Judecători Mediul academic	36	CSM	INJ, IRZ
25.	1-3, 4-6, 8-10, 11-13, 15-17 iunie (Chișinău)	<i>Curs de instruire</i> „Tehnologii informaționale”	Judecători Personalul judecătorilor	48	CSM	INJ, CSM, MGTCP
26.	8-12 iunie	<i>Curs de instruire</i> pentru procurorii stagiați	Procurori	26	PG	INJ, PG, ABA/ROLI, USAID
27.	11-12 iunie	<i>Curs de instruire</i> „Principiile juridice de bază și experiențele naționale în combaterea traficului de ființe umane și a infracțiunilor conexe”	Procurori Colaboratori ai poliției	23	PG MAI	INJ, Ambasada SUA, OIM, PG, CCTP al MAI

Nr. crt.	Perioada	Denumirea activității	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Responsabil detașare/delegare	Responsabil de organizare
28.	17, 18, 19 iunie	<i>Curs de instruire</i> „Promovarea relațiilor cu publicul și colaborarea eficientă cu mass-media”	Judecători responsabili de relațiile cu mass-media și relațiile cu publicul Specialistul coordonator în relațiile cu mass-media și relațiile cu publicul din aceeași instanță	91	CSM	INJ, CSM, MGTCP
29.	24 iunie	<i>Curs de instruire</i> „Întocmirea proceselor-verbale și a titlurilor executorii. Punerea în executare a hotărârilor judecătorești. Controlul executării hotărârilor judecătorești”	Grefieri	25	CSM	INJ, CSM, ABA/ROLI, USAID
30.	29, 30 iunie	<i>Seminar</i> „Articolul 9 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului – garantarea libertății de gândire, de conștiință și de religie”	Judecători Procurori	47	CSM, PG	INJ, MJ, Programul Comun
	În total	201 activități		1878		

Lista de abrevieri:

- INJ** – Institutul Național al Justiției
- CSM** – Consiliul Superior al Magistraturii
- CSJ** – Curtea Supremă de Justiție
- PG** – Procuratura Generală
- MJ** – Ministerul Justiției
- DE** – Departamentul de executare
- BA** – Baroul Avocaților
- ACAP** – Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști
- CCTP** – Centrul de Combatere a Traficului de Persoane al MAI
- MGTCP** – Programul Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernană
- ABA/ROLI** – Asociația Avocaților Americani „Inițiativa pentru Supremația Legii”
- NORLAM** – Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova
- UNODC** – Biroul Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și a Criminalității
- OSCE** – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
- IRZ** – Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională
- CoE** – Consiliul Europei
- Programul Comun** – Programul Comun al Consiliului Europei și Comisiei Europene privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova

În perioada **ianuarie – iunie 2009** au avut loc următoarele activități:

- **Curs de instruire *Inițiere în procedura de executare* (27 ianuarie, 10 februarie).** Organizatori: INJ, în colaborare cu Departamentul de executare, Asociația Avocaților Americani „Inițiativa pentru Supremația Legii”, Biroul din Moldova (ABA/ROLI Moldova), USAID.

În calitate de moderatori au fost Valeriu DEVDEREA, director al Departamentului de executare, și Roman TALMACI, vicedirector.

Participanții – 25 executori judecătorești – au fost salutați de Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ; Valeriu DEVDEREA, director al Departamentului de executare; Stephen LARRABEE, director al ABA/ROLI Moldova.

Agenda a cuprins mai multe subiecte, printre care: • Cadrul normativ de reglementare a activității executorului judecătoresc; • Rolul și importanța profesiei executorului judecătoresc; • Drepturile și obligațiunile executorului judecătoresc; • Fișele de post; • Planificarea și organizarea activității executorului judecătoresc; • Actele supuse executării silite; • Participanții la procedura de executare; • Procedura de executare; • Riscul și consecințele neonorării obligațiilor funcționale de către executorul judecătoresc.

- **Seminar *Eficiența procesului de judecată. Interacțiunea procurorului, avocatului și judecătorului privind asigurarea examinării eficiente a cauzelor penale* (29-30 ianuarie, 12-13 februarie, 12-13 martie).** Organizat de INJ, Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, Baroul Avocaților, în colaborare cu Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM).

Moderatori: Jogeir NOGVA, procuror, șeful Misiunii NORLAM; Arne Gunnar AAS, avocat; Bjorn Gunnar SAELEN, judecător; Bjorn LARSEN, procuror, experți NORLAM. Au fost puse în discuție mai multe tematici:

• Conținutul principiului obligatoriu *in dubio pro reo*; • Principiul contradictorialității procesului penal: aplicarea acestuia în practică; • Drepturile omului – când, unde și cum se soluționează problemele legate de respectarea drepturilor omului în cadrul unui proces penal?; • Rolul judecătorului în cadrul ședinței de judecată; • Obiectivitatea acuzării în ședința de judecată; • Ședința consecutivă – obligația părților de a evita orice tergiversări ale procesului de judecată.

La seminare au participat 63 procurori, judecători și avocați.

- **Curs de instruire *Executarea pedepselor non-privative de libertate. Aspecte problematice* (4 februarie).** Organizatori: INJ, în colaborare cu Departamentul de executare, Asociația Avocaților Americani „Inițiativa pentru Supremația Legii”, Biroul din Moldova (ABA/ROLI Moldova), USAID. Ședințele au fost moderate de Valeriu DEVDEREA, director al Departamentului de executare, Roman TALMACI, vicedirector, Vladimir POPA, șef Direcție probațiune. Participanții au fost salutați de Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, Valeriu DEVDEREA, director al Departamentului de executare. Agenda a cuprins un spectru larg de probleme, printre care: • Cadrul normativ ce reglementează pedepsele penale; • Drepturile și obligațiile colaboratorilor serviciului de probațiune; • Obligațiile autorităților publice locale, organizațiilor, asociațiilor privind asigurarea executării pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității; • Organizarea și exercitarea controlului asupra modului de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității; • Asigurarea și monitorizarea executării pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată; • Practica aplicării probațiunii sentințiale; • Elemente de asistență și consiliere; • Executarea pedepsei privative de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate ș.a.

- **Seminar *Motivarea sentințelor* (4-5 februarie, 5-6 martie, 26-27 martie).** Organizat de INJ și Consiliul Superior al Magistraturii în cadrul unui proiect comun cu Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM). Participanții la seminare – judecători – și cei care le-au moderat – Jogeir NOGVA, șeful Misiunii NORLAM; Arne Gunnar AAS, Willy GILL, Bjorn LARSEN, Bjorn Gunnar SAELEN, Britt MELING, experți NORLAM – au pus în discuție mai multe aspecte ale tematicii: • Motivarea sentinței: cerințele de bază; • Structura sentinței; • Stabilirea vinovăției: motivarea acesteia; • Stabilirea pedepsei penale: motivarea acesteia; • Provocările privind stabilirea unei practici uniforme de aplicare a pedepselor penale; • Individualizarea pedepsei penale: utilizarea probațiunii; • Utilizarea referatului presentințial; • Aplicarea pedepselor comunitare ca pedepse moderne: provocările existente; • Aportul adus de partea acuzării și cea a apărării la sporirea motivării sentinței; • Importanța respectării aspectelor procedurale pentru întocmirea unei sentințe bine motivate. Pe parcursul seminarelor accentul s-a pus pe lucrul în grup al participanților, fiind simulată o ședință de judecată.

- **Masă rotundă *Tranziția practicilor judiciare din Moldova spre standardele europene. Etapa I – Partea pregătitoare a ședinței de judecată* (11 februarie). Etapa II – *Deliberarea și adoptarea sentinței* (18 februarie). Etapa III – *Ședința de judecată* (26 februarie).**

Organizatori: INJ, Consiliul Superior al Magistraturii sub egida Misiunii Norvegiene de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM).

În calitate de experți au participat Arne Gunnar AAS, avocat; Bjorn LARSEN, procuror; Willy GILL, experți NORLAM.

Cîteva teme din agendă: • Pregătirea judecătorului pentru ședința de judecată; • Pregătirea procurorului și a avocatului apărării pentru ședința de judecată; • Principiul contradictorialității; • Motivarea sentinței: cerințele de bază; • Principiul proporționalității dintre vinovăție și pedeapsa capitală; • Individualizarea pedepsei penale: utilizarea probațiunii; • Prezumția nevinovăției; • Principiul egalității armelor; • Provoacările privind stabilirea unei practici uniforme de aplicare a pedepselor penale ș.a.

CertIFICATE de participare au primit 18 judecători.

- **Seminar *Traficul de ființe umane ca infracțiune și drepturile victimelor* (23 februarie, 10 martie, 24 martie).**

Organizat de INJ în colaborare cu Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, Biroul Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și a Criminalității (UNODC), Misiunea OSCE în Moldova.

Participanții – 71 judecători și procurori – au fost salutați de Eleonora GROSU, Coordonator Național în Biroul Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și a Criminalității. Moderatori: Mihaela VIDAICU, lector superior la Facultatea de Drept a USM; Eduard BULAT, șef Secție prevenirea și combaterea traficului de persoane în Procuratura Generală a Republicii Moldova; Lilia GORCEAG, psiholog la Centrul de Reabilitare al OIM Moldova; Alina BUDECI, manager de program la Centrul Internațional „La Strada”; Nadejda HRIPTIEVSCHI, consultant la Misiunea OSCE în Moldova; Igor DOLEA, director al Institutului de Reforme Penale.

Conform agendei, au fost discutate următoarele subiecte: • Fenomenul traficului de ființe umane; • Tehnici speciale de investigare aplicate în cazurile de trafic; • Trauma și nevoile victimei; • Practici pozitive de cooperare cu organele de drept; • Monitorizarea cazurilor de judecată privind traficul.

- **Curs de instruire *Obligativitatea întocmirii raportului psihosocial al minorului de către consilierul de probațiune* (24 februarie).** Organizatori: INJ, în colaborare cu Departamentul de executare, Asociația Avocaților Americani „Inițiativa pentru Supremăția Legii”, Biroul din Moldova (ABA/ROLI Moldova), USAID.

Cursul de instruire a fost deschis de Valeriu DEVDEREA, director al Departamentului de executare, și Dina MOCAN, consultant juridic la ABA/ROLI Moldova, care le-au dorit celor 30 de participanți – specialiști în domeniul probațiunii – succese și să acumuleze cât mai multe cunoștințe în domeniul respectiv.

Dezbaterii au fost supuse următoarele teme: • Instituția probațiunii; • Sensul etimologic al conceptului de probațiune; • Tipurile probațiunii; • Baza legală și principiile probațiunii; • Definierea conceptului de probațiune prezentințială; • Metode și tehnici de colectare a datelor pentru întocmirea referatului prezentințial în privința minorilor; • Procesul de evaluare psihosocială a minorilor; • Dimensiuni ale evaluării; • Structura referatului de evaluare.

Moderatori: Vitalie POPA, șef al Serviciului analitic și elaborarea programelor, Direcția probațiune din cadrul Departamentului de executare.

- **Curs de instruire *Managementul financiar și managementul contabilității în instanțele de judecată* (12-13 martie, 14 martie, 6 mai)**, organizat de INJ în colaborare cu Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști, cu Programul Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare (MGTCP) pentru contabili, administratori și președinți ai instanțelor de judecată, avându-i pe post de moderatori pe Natalia ZLATINA, Ludmila GRABAROVSKI, Valentina PALADI, doctori în economie, conferențieri universitari la ASEM.

și surselor de finanțare; • Contabilitatea cheltuielilor și veniturilor; • Lucrările contabile de închidere a anului financiar; • Organizarea procesului bugetar; • Analiza rapoartelor financiare; • Întocmirea notei explicative la raportul anual (trimestrial) despre executarea bugetului; • Organizarea controlului intern în instanțele judecătorești; • Bazele auditului intern; • Tratatamentul juridic și organizarea contabilității în instanțele judecătorești; • Organizarea contabilității patrimoniului; • Raportarea financiară și analiza principalilor indicatori ai activității instanțelor judecătorești.

- **Seminar *Principiile drepturilor omului și arestul preventiv* (16-17 aprilie, 7-8 mai – Chișinău; 29-30 aprilie – Bălți; 4-5 mai – Cahul)**. Organizatori: INJ și Procuratura Generală, în parteneriat cu Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM).

Conform agendei, au fost discutate mai multe teme: • Standardele internaționale ce țin de Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului; • Instrumente care asigură aplicarea corectă a arestului preventiv în corespundere cu Convenția Europeană; • Arestul preventiv ca instrument de urmărire penală; • Cele trei motive speciale de aplicare a arestului preventiv; • Prevenirea distrugerii probelor; • Prevenirea eschivării de la urmărirea penală; • Prevenirea comiterii de noi infracțiuni ș.a. Participanții la seminar, 40 de procurori, au avut posibilitatea să-și consolideze cunoștințele, practicând metoda lucrului în grup. Formatori: Bjorn LARSEN și Britt MELING, procurori, experți NORLAM.

- **Seminar *Cereri de asistență juridică în materie penală* (28, 29, 30 aprilie).** Eveniment organizat de Institutul Național al Justiției, Oficiul Consilierului Juridic al Ambasadei SUA în Republica Moldova, Biroul Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și a Criminalității, reprezentat de Eleonora GROSU, Coordonator Național. S-a desfășurat cu participarea experților internaționali (Sarah LUM, consilier juridic rezident în Departamentul de Justiție al SUA, Ambasada SUA în Republica Moldova, și Andrea TISI, procuror superior, șef secție în Oficiul Afacerilor Internaționale, Departamentul de Justiție al SUA) și naționali (Eduard BULAT, procuror, șef Secție prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, Procuratura Generală, formator INJ, Raisa BOTEZATU, vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție, președinte al Colegiului penal, formator INJ).

Discuțiile au fost axate pe mai multe subiecte, inclusiv: • Modalitățile de asistență juridică internațională; • Legislația Republicii Moldova și procedurile necesare întocmirii comisiilor rogatorii. Specificul activității organelor Procuraturii; • Legislația Republicii Moldova și procedurile necesare examinării cererilor de asistență juridică internațională; • Specificul activității instanțelor judecătorești; • Asistența în domeniul aplicării sechestrului și confiscării în cadrul convențiilor multilaterale: Convenția ONU împotriva Corupției; Convenția ONU împotriva Crimei Organizate Transnaționale; Convenția ONU împotriva Traficului Ilegal de Droguri și Substanțe Psihotrope (Convenția de la Viena din 1988).

Experții au împărtășit judecătorilor și procurorilor participanți la seminar din propria experiență în domeniul asistenței juridice în materie penală.

- **Seminar *Arestul preventiv* (6 mai – Chișinău; 13 mai – Bălți; 28 mai – Cahul).** Organizatori: INJ, Consiliul Superior al Magistraturii, în colaborare cu Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremăției Legii în Moldova (NORLAM). În calitate de moderatori au fost Ivar SVENDSGAARD, judecător, Helle GULSETH, avocat, Britt MELING, procuror, experți NORLAM.

Scopul seminarului organizat în capitală, la care au participat judecătorii de instrucție, a fost enunțat în deschidere de Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ. Au fost puse în discuție mai multe subiecte, printre care: • Condițiile aplicării arestului preventiv; • Argumentarea bănuielii rezonabile în baza studiului de caz (furt); • Cele trei motive speciale de aplicare a arestului preventiv; • Principiul disproporționalității ș.a.

- **Curs de instruire *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și jurisprudența CtEDO* (12-15 mai, 19-22 mai, 16-19 iunie).** Organizat de INJ, Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, în colaborare cu Asociația Avocaților Americani „Inițiativa pentru Supremația Legii”, Biroul din Moldova (ABA/ROLI Moldova), USAID.

Introducere generală în CEDO; Conceptele-cheie CEDO; Elemente de procedură a CtEDO; Prezentarea jurisprudenței CtEDO pe cazurile examinate în baza art.1, 3, 5, 6, 8, 10, 11, 13 CEDO; Soluționarea spețelor în baza aceluiași articole – aceste subiecte au constituit osatura programului de instruire. În calitate de experți au participat:

Valeria ȘTERBEȚ, judecător la Curtea Constituțională, formator CEDO, Lilian APOSTOL, procuror în Procuratura mun. Chișinău, Luciana IABANGI, jurist, Vladimir GROȘU, Agent guvernamental, reprezentant al Guvernului Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Eugen RUSU, procuror, șef secție în Procuratura Generală, Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ, procuror detașat, Procuratura Generală, Viorel MORARI, procuror, șef secție în Procuratura Anticorupție, Tatiana RĂDUCANU, Anastasia PASCARI, judecătorești la Curtea Supremă de Justiție, Vera MACINSKAIA, vicepreședinte al Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ, Raisa BOTEZATU, președinte al Colegiului penal, vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție, judecător la CSJ. Toți cei nominalizați sînt formatori INJ. Totodată, ei au trecut instruire specializată în domeniul CEDO.

Certificate de participare la cursul de instruire au fost înmîinate la 25 de judecătorești și 21 de procurori.

- **Curs de instruire *Deontologia judiciară. Codul de etică al judecătorului: interpretare și aplicare* (26, 27 mai).** Organizat de INJ și Consiliul Superior al Magistraturii, în parteneriat cu Programul Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare.

La acest curs au fost invitați doi experți naționali: Vera MACINSKAIA, vicepreședinte al Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ, Tudor POPOVICI, judecător la Curtea Supremă de Justiție, și expertul internațional James HARGREAVES, judecător (SUA).

Participanții au venit cu comentarii pe marginea articolelor 3, 4, 5, 6, 9, 10 și 13 din Codul de etică al judecătorului. Ei au dat notă înaltă prestației moderatorilor și au menționat importanța respectării prevederilor expuse în acest document.

- **Masă rotundă *Unele aspecte ale proprietății din Codul civil al Republicii Moldova* (4-5 iunie).** Eveniment organizat de INJ în colaborare cu Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională (IRZ), Ministerul Justiției, Curtea Supremă de Justiție, Consiliul Superior al Magistraturii.

Moderatori: Vera MACINSKAIA, judecător, vicepreședinte al Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ, Dumitru VISTERNICEAN, judecător la Curtea Supremă de Justiție, Colegiul civil și de contencios administrativ. La discuții au participat prof. dr. Rolf KNIEPER, prof. dr. Lado CHANTURIA, Sergiu BĂIEȘU, doctor în drept, conferențiar universitar la Universitatea de Stat din Moldova, avocat.

Cei prezenți – judecători și reprezentanți ai mediului academic – au fost salutați de Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ, Frank HUPFELD (Fundația IRZ), Nicolae EȘANU, viceministru al Justiției. Dezbaterilor au fost supuse următoarele subiecte: • Procesul de reformare în domeniul dreptului civil din Republica Moldova; • Codul civil al Republicii Moldova – probleme generale și deficiențe în aplicarea practică; • Posesia și uzucapiunea terenurilor de pământ; • Posibilitatea revendicărilor de recuperare a prejudiciilor, precum și alte întrebări privind apărarea dreptului de proprietate. În încheierea reuniunii au fost trasate principalele obiective ce urmează a fi atinse în domeniul respectiv.

- **Curs de instruire pentru procurorii-stagiari (8-12 iunie).** A fost organizat de INJ în colaborare cu Procuratura Generală.

Utilitatea unei asemenea instruirii rezidă în faptul că procurorii-stagiari au posibilitatea de a face schimb de opinii fiind ghidați de colegi mai cu experiență.

Cursul a fost deschis de Liubovi BRÎNZA, șef Direcție instruire și cercetare a INJ, și Valeriu BOTNARI, adjunct al Procurorului General. Discuțiile au fost moderate de Victor ABABII, Isai SÎRCU, Vasile GODOROJA, Tatiana GULEA, Vladimir HOLBAN, Artur LUPAȘCU, Mircea ROȘIORU, Mihai CĂPĂȚICI, Elena MIHAILENCO, Alexandru NICHITA, Eduard BULAT, Viorel MORARI, Adrian MIRCOS, Ion CARACUIAN, Maxim GROPA, Liliana NANI, procurori în Procuratura Generală.

Astfel, au fost discutate teme, ca: • Răspunderea disciplinară a procurorului; • Planificarea zilnică și săptămînală a activității Procuraturii; • Organizarea executării atribuțiilor de serviciu; • Urmărirea penală în cazul infracțiunilor comise de către minori; • Căile ordinare de atac al sentințelor judecătorești; • Criteriile generale de individualizare a pedepselor penale; • Exercițarea urmăririi penale de către procuror; • Atribuțiile procurorului în procesul contravențional; • Modul de efectuare a controalelor respectării legislației; • Investigarea infracțiunilor de corupție; • Specificul activității procurorului privind controlul permanent al executării procedurii de primire și înregistrare a sesizărilor privind infracțiunile; • Conducerea urmăririi penale de către procuror; • Asistența juridică internațională în materie penală ș.a.

Certificate de absolvire a cursului de instruire au primit 26 de procurori-stagiari.

- **Curs de instruire *Principiile juridice de bază și experiențele naționale în combaterea traficului de ființe umane și a infracțiunilor conexe* (11-12 iunie).** Organizatori: Institutul Național al Justiției, Oficiul Consilierului Juridic al Ambasadei SUA în Republica Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM) în Republica Moldova, Procuratura Generală, Centrul pentru Combaterea Traficului de Persoane (CCTP) al MAI.

Experti: Eduard BULAT, procuror, șef Secție prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, Procuratura Generală; Alexandru BEȘLEAGĂ, șef Secție investigații în CCTP al MAI; Viorel MORARI, procuror, șef secție în Procuratura Anticorupție; Lilia GORCEAG, psiholog la Centrul de Protecție și Asistență a victimelor și a potențialelor victime ale traficului de ființe umane; Alina BUDECI, manager de program, și Svetlana CHINTEA, psiholog la Centrul Internațional „La Strada”; Stela ROTARU, asistent repatrieri la OIM Moldova; Sergiu VASILIU, procuror în Procuratura Generală, Direcția judiciară. Expert internațional: Jon SMIBERT, procuror în Departamentul de Justiție al SUA, Direcția penală.

Ședințele au fost moderate de Radu FOLTEA, consultant juridic național la Ambasada SUA în Republica Moldova. La ele a fost prezentă Sarah LUM, consilier juridic rezident în Departamentul de Justiție al SUA, Ambasada SUA în Republica Moldova.

Participanții – procurori și colaboratori ai poliției – au fost salutați de Asif J. CHAUDHRY, Ambasador al SUA în Republica Moldova, care s-a referit la importanța problemei puse în discuție. Domnia sa a remarcat rolul celor implicați în combaterea traficului de ființe umane și a subliniat necesitatea ridicării nivelului lor de pregătire profesională. Cuvinte de salut au adresat Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ, Martin WYSS, șef al Misiunii OIM în Moldova, Valeriu HÎNCU, director al CCTP MAI.

Agenda a cuprins un spectru larg de probleme, printre care: • Reglementarea infracțiunilor din categoria traficului de persoane și a infracțiunilor conexe; • Structura și funcțiile CCTP; • Activitatea operativă de investigație – o metodă de identificare a traficului de ființe umane și a infracțiunilor conexe; • Rolul AOI la identificarea traficului de ființe umane și a infracțiunilor conexe; • Controlul exercitat de către procuror și judecătorul de instrucție la respectarea legislației referitoare la efectuarea activității operative de investigație. Participanții au fost implicați în exerciții în grup, cu analizarea unor cazuri de traficare, în scopul elaborării unor strategii investigative care presupun determinarea elementelor infracțiunii și colectarea probelor necesare.

Cursul de instruire a finalizat cu vizionarea filmului documentar „Sex Slaves” („Vânduți în robie”).

- **Curs de instruire *Promovarea relațiilor cu publicul și colaborarea eficientă cu mass-media* (17, 18, 19 iunie).** Organizat de INJ în parteneriat cu Consiliul Superior al Magistraturii și Programul Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare. Participanții – judecători responsabili de relațiile publice și practicieni în domeniul respectiv – au fost salutați de Nicolae CLIMA, președintele Consiliului Superior al Magistraturii, Ecaterina POPA, șef Secție instruire continuă, INJ, Karen Louise BOOTHE, consultant în relații cu publicul (SUA).

Ce sînt relațiile cu publicul? Care este statutul specialiștilor în domeniul relațiilor publice în Republica Moldova? Cum se creează un mesaj eficient și cum se elaborează un comunicat de presă? Cum se planifică un eveniment care ar prezenta interes pentru mass-media? Care sînt noile mijloace media? Aceste și alte întrebări au constituit agenda evenimentului, la care în rol de moderatori au fost invitați Ludmila UNGUREANU, specialist superior în relații cu publicul, Victoria GUZUN, asistent relații cu publicul, Tudor PORCESCU, trainer IT, Programul Preliminar pe Țară, Ludmila ANDRONIC, redactor-șef al revistei „Business-Class”.

Utilitatea cursului a fost potențată și de faptul că la el au participat reprezentanți ai mass-media: Corina CEPOI (Centrul Independent de Jurnalism), Alina RADU (Ziarul de Gardă), Vasile BOTNARU (Radio „Europa Liberă”).

- **Curs de instruire *Întocmirea proceselor-verbale și a titlurilor executorii. Punerea în executare a hotărîrilor judecătorești. Controlul executării hotărîrilor judecătorești* (24 iunie).** Organizatori: INJ, Consiliul Superior al Magistraturii, în colaborare cu Asociația Avocaților Americani „Inițiativa pentru Supremația Legii”, Biroul din Moldova (ABA/ROLI Moldova), USAID.

Moderator: Maria GHERVAS, judecător la Judecătoria sect. Botanica.

Au fost analizate următoarele subiecte: modul de întocmire a procesului-verbal în procedura civilă; particularitățile întocmirii procesului-verbal în procedurile civilă/penală/contravențională; întocmirea proceselor-verbale și a titlurilor executorii; punerea în executare a hotărîrilor judecătorești; controlul executării hotărîrilor judecătorești.

Certificate de participare au primit 25 de grefieri.

- **Seminar Articolul 9 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului – garantarea libertății de gândire, de conștiință și de religie (29, 30 iunie).** Organizat de INJ, Ministerul Justiției, în colaborare cu Programul Comun al Comisiei Europene și Consiliul Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova.

În calitate de experți au fost reprezentanții Curții Europene a Drepturilor Omului Fredrik SUNDBERG, șef adjunct al Departamentului de executare a hotărârilor judecătorești, și Cipriana MORARU, specialist în domeniul dreptului în cadrul aceluiași Departament. Cei prezenți în sală – judecători și procurori – au fost salutați de Veaceslav DIDĂC, director executiv adjunct al INJ, și Leonid ANTOHI, consilier juridic național. Participanții la seminar au avut ocazia să se pronunțe pe marginea mai multor subiecte, dintre care:

- Principiile și interpretarea Articolului 9 al Convenției, care protejează dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie;
- Executarea hotărârilor judecătorești ale Curții Europene;
- Executarea hotărârilor judecătorești emise în baza Articolului 9 al Convenției ș.a., precum și să se implice în analiza practică a cauzelor-tip.

La finele seminarului au fost înmânate certificate de participare.

- Pe parcursul perioadei de referință s-au desfășurat cursuri de instruire de cinci sau trei zile, cu scopul de a pregăti judecătorii și colaboratorii instanțelor judecătorești în utilizarea computerului. Ele au avut loc în cele trei centre de tehnologii informaționale din republică (Chișinău, Bălți și Comrat).

În aceleași orașe au fost organizate în februarie cursuri de instruire pentru grefierii instanțelor de judecată vizînd înregistrarea audio a ședințelor de judecată prin intermediul sistemului de înregistrare audio SRS „Femida”.

Ambele seturi de activități au fost posibile datorită asistenței acordate de către Programul Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare (MGTCP).

COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ A INJ

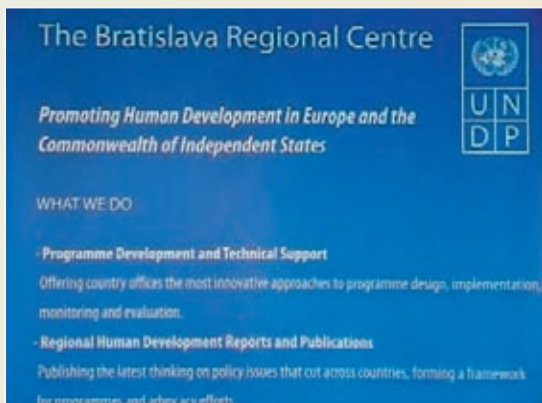
DREPTURILE OMULUI ȘI ACCESUL LA JUSTIȚIE ÎN PROGRAMELE PNUD

Angela DUMITRAȘCO
Manager Portofoliu
de Proiecte PNUD
în domeniul Drepturile
Omului și Justiție

Accesul la justiție este un drept al omului și un aspect fundamental al mandatului PNUD de reducere a sărăciei și de consolidare a guvernării democratice. În acest context, Planul strategic de dezvoltare al PNUD pentru anii 2008-2011 își propune să acorde asistență țărilor în dezvoltarea unui sistem de justiție efectiv, echitabil, receptiv și accesibil, astfel promovând edificarea unui stat de drept care ține cont de drepturile celor vulnerabili.

Programele PNUD pun un accent deosebit pe aplicarea „abordării din perspectiva drepturilor omului” (ceea ce se mai numește „Human Rights Based Approach – HRBA”) în elaborarea politicilor, precum și în dezvoltarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea programelor sale de dezvoltare, inclusiv în domeniul justiției. Prin aplicarea acestui cadru conceptual în procesul dezvoltării umane, care este bazat normativ pe standardele și principiile internaționale în domeniul drepturilor omului (*universabilitate și indivizibilitate, stat de drept și responsabilitate, egalitate și non-discriminare, participare și incluziune*), se urmărește operaționalizarea drepturilor omului prin programele de dezvoltare, astfel asigurând și împuternicind deținătorii de drepturi („rights holders”) să poată să-și ceară respectarea drepturilor lor, iar purtătorii de îndatoriri („duty-bearers”) să poată să asigure realizarea drepturilor omului. În acest sens, PNUD a pus la dispoziția specialiștilor și un cadru informațional – pagina Web: www.hrbportal.org – unde pot fi găsite materiale cu privire la aplicarea abordării din perspectiva drepturilor omului în diferite domenii.

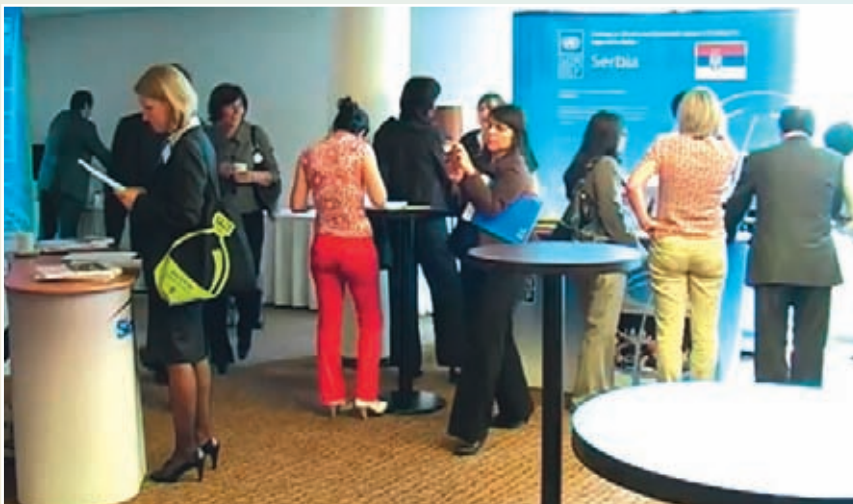
Europei și a țărilor CSI reformele pentru crearea unei justiții independente sînt încă în derulare. Doar 35,7% din respondenți din țările din regiune au afirmat că sistemul judiciar din țara lor activează în mod independent și echitabil. Realizînd că în contextul dezvoltării umane o guvernare democratică nu poate fi asigurată dacă nu există mecanisme și instituții în domeniul drepturilor omului și o justiție care să fie responsabilă în fața societății și, în particular, să poată răspunde eficient la necesitățile păturilor socialmente vulnerabile și marginalizate, participanții au pus în discuție eficientizarea proceselor și mecanismelor în patru domenii: *reforma judiciară, asistența juridică, procedurile alternative de soluționare a litigiilor, precum și instituțiile de instruire juridică.*

Aderînd la aceste principii și abordări, PNUD a creat o comunitate de practicieni în domeniul drepturilor omului și justiție la nivel global și regional. În perioada 17-18 iunie 2009 Oficiul regional PNUD din Bratislava a organizat o conferință regională și „un tîrg de cunoștințe” („knowledge fair”) în domeniul accesului la justiție. 24 practicieni PNUD din 16 oficii PNUD din țările din regiune, precum și partenerii săi naționali, inclusiv viceministrul Justiției, judecători, directori de instituții de instruire juridică, avocați etc., s-au întrunit la Bratislava pentru a discuta problemele, strategiile și programele de dezvoltare în domeniul justiției.

Conform unui Studiu cu privire la accesul la justiție, efectuat de Biroul regional PNUD din Bratislava, s-a constatat că în regiunea

La acest eveniment s-a constatat că există multe proiecte PNUD în domeniul accesului la justiție în această regiune. În acest context și din dorința de a devia de la organizarea tradițională a ședințelor comunității de practicieni în domeniu, participanții au fost invitați să împărtășească experiențele lor la un „tîrg de cunoștințe”. În cadrul lui au fost demonstrate cele mai bune practici de reformă, de asigurare a accesului la sistemul judecătoresc și a transparenței acestuia, de creare a asistenței juridice gratuite, de acordare a unui suport în implementarea cadrului normativ

în ceea ce privește anti-discriminarea și medierea în Georgia, Montenegro, Serbia, Turcia, Uzbekistan. De asemenea, a fost prezentată și experiența de succes a Institutului Național al Justiției din Moldova, care a fost reprezentat de Eugenia Fistican, Director executiv. În cazul în care doriți să aflați mai multe detalii cu privire la aceste practici, vă invităm să accesați următoarea adresă Web: <http://europeandcis.undp.org/governance/show/3A97012D-F203-1EE9-B4FCE59F7A69C409>.

Pentru multe țări din regiune, asigurarea unei reforme eficiente în domeniul justiției și accesului păturilor socialmente vulnerabile la justiție este o condiție pentru aderare la Uniunea Europeană. În acest context, precum și în contextul crizei economice globale, este important ca țările să dezvolte atât mecanismele judiciare, cât și cele non-judiciare de protecție a drepturilor omului și să asigure complementaritatea lor. Este trist să constatăm că 90% din populația din regiune, care are nevoie de asistență juridică, nu își poate permite accesul la acest serviciu. Sintem deschiși să ne unim eforturile pentru a dezvolta mecanisme progresiste sau pentru a consolida mecanismele existente ca să acordăm posibilitate celor mai triști ca noi să-și revendice drepturile. Într-un final, accesul la justiție este un drept al omului și el trebuie să fie garantat pentru întreaga populație și, mai ales, pentru păturile socialmente vulnerabile.

Moldova

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) reprezintă rețeaua globală de dezvoltare a Națiunilor Unite, care promovează schimbarea și conectează țările la informații, experiența și resursele necesare pentru a ajuta oamenii să-și construiască o viață mai bună.

Mai multă informație despre activitatea și programele PNUD la nivel global, regional și național o găsiți pe pagina www.undp.org, www.europeandcis.undp.org și, respectiv, www.undp.md.

AGENDĂ NORMATIVĂ

CONSILIUL INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

СОВЕТ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНСТИТУТА ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

**HOTĂRÎREA nr.7/5
din 26 iunie 2009**

(Extras)

Audiind informația prezentată de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției, În temeiul dispozițiilor art.15 din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, și al prevederilor pct.3.1. lit.c) al Statutului Institutului Național al Justiției din 06.06.2007, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea stagiului de practică al audienților Institutului Național al Justiției care candidează la funcțiile de judecător și de procuror (Anexa nr.1).
3. Institutul Național al Justiției va aduce actele sale normative în corespundere cu Regulamentul menționat.
4. Executarea prezentei hotărâri se pune în seama Directorului executiv al Institutului Național al Justiției, Eugenia Fistican.

Președintele Consiliului

Secretarul Consiliului

Natalia MOLDOVANU

Nina VASCAN

*Anexa nr.1
la Hotărârea Consiliului INJ
nr.7/5 din 26 iunie 2009*

**Regulament cu privire la organizarea și desfășurarea stagiului de practică al audienților
Institutului Național al Justiției care candidează la funcțiile de judecător și de procuror**

I. Dispoziții generale

1. Prezentul Regulament stabilește modul de organizare și desfășurare a stagiului de practică al audienților Institutului Național al Justiției care candidează la funcțiile de judecător și de procuror, scopul și obiectivele stagiului, drepturile și obligațiunile audientului și ale conducătorului de la locul desfășurării practicii, precum și modul de evaluare a rezultatelor practicii.
2. Prevederile din Regulament respectă cerințele impuse de Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, ale Statutului Institutului Național al Justiției, aprobat la ședința Consiliului INJ din 06.06.2007, ale Regulamentului privind formarea inițială și absolvirea, aprobat la ședința Consiliului INJ din 21.06.2007, precum și alte reglementări relevante.
3. Stagiul de practică constituie o parte integrantă a procesului de formare profesională inițială. Fiind un element al acestui proces, el asigură formarea competențelor profesionale și acumularea experienței privitor la organizarea și realizarea activităților în domeniul profesional.
4. Obiectivele stagiului de practică:
 - a) consolidarea și aprofundarea cunoștințelor teoretice, dezvoltarea abilităților și capacităților formate în cadrul instruirii inițiale;

- b) formarea deprinderilor practice și profesionale;
- c) cunoașterea normelor de conduită profesională și a valorilor spirituale specifice profesiei;
- d) cunoașterea sistemului administrativ, a specificului activității instituțiilor în cadrul cărora se desfășoară stagiul de practică și a actelor normative care reglementează activitatea acestora;
- e) utilizarea instrumentelor manageriale pentru monitorizarea și realizarea flexibilă a activităților practice;
- f) colaborarea cu toți factorii implicați în activitatea profesională;
- g) formarea aptitudinilor profesionale necesare pentru exercitarea profesiei de judecător sau de procuror;
- h) formarea deprinderilor de întocmire și redactare a actelor procedurale emise de judecători și de procurori;
- i) utilizarea în cadrul activității procesuale a argumentelor logico-juridice fundamentate pe interpretarea legislației Republicii Moldova, jurisprudența Curții Constituționale, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, alte acte internaționale.

II. Organizarea și desfășurarea stagiului de practică

5. Audienții care urmează cursurile de formare inițială în Institut desfășoară stagiul de practică, conform programelor de practică, sub îndrumarea unui conducător de la locul desfășurării practicii.

6. Stagiul de practică se desfășoară în cadrul instanțelor judecătorești, procuraturilor, organelor de urmărire penală și al birourilor de avocați, pentru a lua nemijlocit cunoștință de activitățile efectuate de judecători, procurori, ofițerii de urmărire penală, avocați, grefieri și personalul auxiliar.

7. Stagiul de practică este o disciplină obligatorie, a cărei durată este reglementată de prevederile Regulamentului privind formarea inițială și absolvirea și de Planul de învățământ.

Stagiul de practică se realizează în semestrul III de studii, cu o durată de 22 săptămâni, și cuprinde următoarele etape:

– pentru funcția de judecător:

- a) stagiul de practică de inițiere în judecătorie – 2 săptămâni;
- b) stagiul de practică la procuratură – 2 săptămâni;
- c) stagiul de practică la organele de urmărire penală – 1 săptămână;
- d) stagiul de practică la avocatură – 1 săptămână;
- e) stagiul final de practică în judecătorie – 14 săptămâni;
- f) evaluarea rezultatelor stagiului de practică – 2 săptămâni.

– pentru funcția de procuror:

- a) stagiul de practică de inițiere la procuratură – 2 săptămâni;
- b) stagiul de practică la judecătorie – 2 săptămâni;
- c) stagiul de practică la avocatură – 1 săptămână;
- d) stagiul de practică la organele de urmărire penală – 1 săptămână;
- e) stagiul final de practică în procuratură – 14 săptămâni;
- f) evaluarea rezultatelor stagiului de practică – 2 săptămâni.

8. În scopul consemnării zilnice a activităților realizate de către audienții-stagiari conform etapelor și duratei lor prevăzute de programele de practică, precum și pentru expunerea de sugestii și observații în cadrul desfășurării stagiului de practică, este prevăzută Agenda pentru stagiul de practică, completată zilnic de audienți și semnată de conducătorul practicii.

9. La sfârșitul stagerii conducătorul practicii va perfecta o caracteristică (referință) a audientului-stagiar, în care va face evaluarea activității practice a acestuia.

III. Drepturile și obligațiile factorilor implicați în organizarea și desfășurarea stagiilor de practică

10. În efectuarea stagiului de practică sînt implicați:

- a) audientul-stagiar;
- b) conducătorul stagiului de practică numit de Consiliul Superior al Magistraturii sau de Procurorul General;
- c) angajații INJ din cadrul Direcției instruire și cercetare.

11. Audientul are dreptul:

- a) să cunoască obiectivele stagiului de practică și modalitățile de realizare;
- b) să se implice activ în elaborarea unui program individual de activitate, în dependență de nevoile de formare profesională;

- c) să prezinte sugestii și observații vizînd organizarea și efectuarea stagiului de practică;
- d) să beneficieze de condiții corespunzătoare la locul de desfășurare a stagiului de practică (resurse materiale, informaționale etc.);
- e) să beneficieze de ajutor metodic și îndrumare din partea administrației unității-bază în care a fost repartizat la practică, a conducătorului de practică, a reprezentanților Direcției instruire și cercetare;
- f) să realizeze sarcinile și dispozițiile prevăzute în programul de practică;
- g) să beneficieze de revizuirea termenului de realizare a practicii de specialitate, în cazul în care se invocă motive întemeiate ce au creat impedimente în realizarea prevederilor programului de stagiu.

12. Pe durata derulării stagiului de pregătire practică audientul este obligat:

- a) să efectueze stagiul de practică în strictă conformitate cu prevederile documentelor reglatorii, realizînd obiectivele în limitele termenului stabilit;
- b) să efectueze practica de specialitate în unitatea de practică în care a fost repartizat conform ordinului emis;
- c) să execute activitățile solicitate, dispozițiile și recomandările conducătorului stagiului de practică;
- d) să respecte programul de lucru stabilit și să se conformeze regulilor de ordine interioară din cadrul instituției unde își desfășoară practica, normelor de organizare și de protecție a muncii;
- e) să completeze zilnic Agenda pentru stagiul de practică, iar la finele stagiului de practică să prezinte Raportul stagiului de practică;
- f) să prezinte explicații și documentele care justifică absențele de la stagiul de practică.

13. Conducătorul stagiului de practică:

- a) va organiza și va coordona activitatea audienților pe toată perioada stagiului de practică;
- b) va asigura, în măsura posibilităților, condițiile necesare pentru buna desfășurare a stagiului de practică și va pune la dispoziția audienților-stagiari toate mijloacele necesare pentru formarea competențelor practice;
- c) va acorda asistență la acumularea materialelor care urmează a fi anexate la Raportul stagiului de practică;
- d) va asigura cunoașterea de către audienți a regulilor de ordine interioară, a tehnicii securității și protecției muncii, precum și a cadrului normativ ce reglementează activitatea instituției respective;
- e) va oferi audienților posibilitatea utilizării documentației aferente și de alt conținut, necesară pentru îndeplinirea programelor de practică, precum și posibilitatea utilizării fondului bibliotecii instituției;
- f) va evalua în permanență procesul de desfășurare și rezultatele practicii, nivelul competențelor formate, comportamentul și modalitatea de integrare a audientului în colectivul de muncă;
- g) nu va implica audienții în activități ce nu sînt incluse în programul stagiului de practică;
- h) va întocmi un raport cu privire la realizarea practicii de specialitate;
- i) va studia programul stagiului de practică și, în caz de necesitate, va propune modificări și completări ale acestuia, cu argumentările de rigoare;
- j) va coordona sarcinile individuale pentru fiecare audient;
- k) va informa administrația Institutului despre încălcările comise de audienți;
- l) la finele stagiului de practică va prezenta Institutului o referință (caracteristică) privind modul de organizare și desfășurare a practicii, nivelul de pregătire practică a stagiilor, de cunoaștere a legislației, precum și respectarea disciplinei de către audient.

14. Conducătorul stagiului de practică este în drept:

- a) să delegheze, în calitate de coordonatori ai practicii, specialiști cu experiență din cadrul instituției, care au o pregătire teoretică și practică adecvată;
- b) să verifice respectarea termenelor și realizarea etapelor și obiectivelor practicii;
- c) să verifice respectarea de către audienți a disciplinei de muncă, a programului de lucru stabilit, a regulilor de ordine interioară din cadrul instituției și să solicite explicații asupra încălcării regulilor de disciplină sau nerespectării prevederilor stagiului de practică;
- d) să solicite executarea activităților prevăzute în program, să dea dispozițiile și recomandările necesare bunei desfășurări a stagiului de practică;
- e) să participe la ședința Comisiei pentru evaluarea stagiului de practică și să se expună asupra realizării stagiului de practică de către fiecare audient;
- f) să fie remunerat pentru activitatea desfășurată în această calitate.

15. Direcția instruire și cercetare:

- a) va contribui la organizarea și desfășurarea stagiului de practică prin identificarea instituțiilor-bază și a conducătorilor de la locul desfășurării practicii;

- b) va emite ordine de repartizare a audienților în unitățile de practică;
- c) va contribui la organizarea seminarelor de instrucție pentru inițierea audienților și conducătorilor stagiului de practică în problematica practicii, dar și a conferințelor de totalizare a rezultatelor practicii de specialitate;
- d) va evalua permanent procesul de desfășurare a practicii audienților și va informa conducerea INJ despre rezultatele acesteia;
- e) va solicita întocmirea și prezentarea unui raport cu privire la realizarea practicii de specialitate de către audienți;
- f) va solicita de la conducătorii de practică referințe cu privire la activitatea audientului pe parcursul stagiului de practică.

IV. Evaluarea rezultatelor practicii

16. Evaluarea stagiului de practică se realizează pe întreaga perioadă de desfășurare a acestuia în conformitate cu etapele și obiectivele stabilite, precum și la finalizarea lor.

17. Evaluarea curentă pe durata practicii se efectuează de către conducătorul stagiului de practică și de către angajații INJ din cadrul Direcției instruire și cercetare, împuterniciți pentru aceasta.

18. La evaluarea curentă a stagiului de practică se va ține cont de:

- a) organizarea și realizarea sarcinilor programate pentru fiecare etapă în termenele stabilite;
- b) nivelul și calitatea executării sau coordonării activităților consemnate în program cu conducătorul stagiului de practică;
- c) calitatea completării zilnice a compartimentelor din Agenda stagiului de practică;
- d) nivelul de participare la diverse activități și proiecte de dezvoltare a unității-bază la care a fost repartizat audientul;
- e) calitatea întocmirii actelor procedurale în funcție de domeniul de formare profesională;
- f) respectarea programului de muncă stabilit, conformarea regulilor de ordine interioară din cadrul instituției unde își desfășoară practica și comportamentul profesional al audientului în perioada realizării stagiului de practică.

Rezultatele evaluării curente a stagiului de practică vor fi consemnate într-o notă informativă care va fi adusă la cunoștința audienților, conducerii instituției-bază și a Institutului.

19. La finele practicii de specialitate audientul va prezenta următoarele documente:

- a) raportul cu privire la practica de specialitate, care să conțină informații despre activitatea concretă pe care a desfășurat-o audientul, descrierea succintă a specificului activității instituției-bază, concluziile și sugestiile acestuia privind organizarea și realizarea stagiului de practică;
- b) agenda practicii de specialitate în care audientul va duce observații zilnice asupra activității desfășurate în conformitate cu programul de stagi;
- c) referința cu privire la activitatea audientului, semnată de conducătorul practicii din cadrul instituției-bază;
- d) alte produse consemnate în programul practicii, în funcție de profilul specializării.

20. Evaluarea finală a practicii de specialitate se efectuează în formă de examen de către Comisia pentru evaluarea stagiului de practică constituită prin ordinul Directorului executiv al INJ, din care fac parte:

- a) reprezentantul Direcției instruire și cercetare;
- b) un reprezentant al Consiliului Superior al Magistraturii;
- c) un reprezentant al Procuraturii Generale;
- d) alte persoane implicate într-un mod sau altul în procesul de formare inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror.

La evaluare va participa în mod obligatoriu conducătorul stagiului de practică al audientului.

21. Audienții care nu au realizat programa stagiului de practică nu sînt admiși, prin ordinul Directorului executiv al INJ, la susținerea examenului.

Audienții care nu au realizat obiectivele practicii de specialitate în termenele stabilite din anumite motive întemeiate, vor fi încadrați repetat în stagiul de practică în baza ordinului Directorului executiv al INJ, fără întreruperea procesului de studii.

22. Evaluarea finală a audienților se face la sfîrșitul stagiului de practică prin susținerea unui examen exprimat printr-o notă de la „1” la „10”. Se consideră că audientul a susținut examenul dacă a obținut o notă de la „5” la „10”.

În cazul evaluării negative a rezultatelor examenului, susținerea repetată se admite doar pentru o singură dată, pînă la începutul semestrului următor, în baza ordinului Directorului executiv al INJ.

23. La evaluarea finală a stagiului de practică se verifică și se notifică următoarele obiective:

- a) organizarea și realizarea tuturor activităților programate pentru fiecare etapă în termenele stabilite, plenitudinea și calitatea executării lor;
- b) nivelul coordonării activităților consemnate în program cu conducătorul stagiului de practică;
- c) completarea compartimentelor din agenda stagiului de practică;
- d) plenitudinea și calitatea întocmirii actelor procedurale în funcție de domeniul de specializare;
- e) respectarea programului de muncă stabilit, conformarea regulilor de ordine interioară din cadrul instituției unde a realizat stagiul de practică și comportamentul profesional al audientului în perioada realizării lui;
- f) măsura în care audientul a reușit să însușească cunoștințe și să formeze abilități și competențe practice, nivelul de pregătire și cunoaștere a legislației care reglementează activitățile prevăzute în programul stagiului de practică.

Nota finală la examen este formată din media notelor acumulate pentru fiecare obiectiv menționat.

La evaluarea finală a stagiului de practică vor fi luate în considerație referința conducătorului stagiului de practică, evaluările curente și modul în care audientul a reacționat la ele.

24. Nota obținută la examen constituie nota generală pentru semestrul III de studii.

25. Rezultatele examenului pot fi contestate în scris, în termen de 24 de ore de la data anunțării lui, la Comisia pentru evaluarea stagiului de practică. Comisia, cu participarea Directorului INJ sau a adjunctului acestuia, va soluționa contestațiile în termen de 3 zile prin emiterea deciziilor respective, care sînt definitive.

26. După rezultatele stagiului de practică se va organiza conferința de totalizare a rezultatelor practicii de specialitate, în cadrul căreia vor fi expuse sugestiile și observațiile audienților și ale conducătorilor de practică vizînd organizarea și efectuarea stagiului de practică, precum și soluțiile necesare ameliorării stagiului de practică.

V. Dispoziții finale

27. Toți factorii implicați în organizarea și desfășurarea stagiului de practică își vor realiza funcțiile în conformitate cu prevederile acestui Regulament.

28. Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea stagiului de practică a audienților Institutului Național al Justiției, care candidează la funcțiile de judecător și de procuror, intră în vigoare din momentul aprobării de către Consiliul INJ.

DOCTRINĂ

Sugestii pe marginea hotărîrilor Plenului Curții Supreme de Justiție

Sergiu BRÎNZĂ
doctor habilitat în drept,
profesor universitar

formator INJ

PROBLEMELE INTERPRETĂRII ȘI APLICĂRII PREVEDERILOR DE LA ALIN.(1) ART.151 ȘI ALIN.(1) ART.152 CP RM

In the framework of this article, are promulgated toward examination some of the hard aspects, problematic ones, often disputed and connotatively pronounced about. Aspects defined in the interpretation and application process of the art.151 and 152 PC RM. It is reached the conclusion, that the „harm of a nonfunctional organ” notion, it is touched contently by the „lose of an organ” notion (especially art.151 PC RM), when later, the respective organ is supposed to be eradicated (because of health concerning). In the same time, is argued that causing of the work incapacity – full or even partial one – do not involve art.151, 152 PC RM applicability, neither art.78 from the Contraventional Code. Also, is suggested that edentation (depriving of teeth) can't be considered to be body integrity and health grave injury.

1. Interpretării oficiale a normelor privind infracțiunile contra sănătății persoanei (art.151, 152, 156, 157 CP RM) îi este consacrată Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele despre pricinuirea vătămării intenționate a integrității corporale”, nr.7 din 30.10.1978 (în continuare – Hotărîrea Plenului nr.7/1978).¹ Deși a suferit modificări, această hotărîre explicativă, prin caracterul său extrem de sumar, nu reușește decât într-o măsură foarte redusă să contribuie la eforturile de interpretare și aplicare în practică a prevederilor art.151, 152, 156 și 157 CP RM. Ea este tot mai desincronizată în raport cu legea penală în vigoare, mai ales prin prisma remaniierilor operate în legea penală prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008.² Prin intermediul studiului de față și al studiilor care îi vor urma, încercăm să ne aducem aportul la adoptarea unei noi hotărîri explicative în materie, care să aibă menirea de instrument util și eficient, răspunzînd necesităților curente ale practicii de aplicare a legii penale.

În articolul de față interesul ne va fi concentrat pe analiza problemelor vizînd variantele-tip (componentele de bază) ale infracțiunilor specificate la art.151 și 152 CP RM. Din start, trebuie să accentuăm că scopul acestui articol, dar și al articolelor ce-l vor succeda, este nu examinarea în ansamblu a componentelor de infracțiuni contra sănătății persoanei. Reieșind din trebuințele prioritare ale practicilor judiciare și ale celei de urmărire penală, scopul nostru este de a stărui asupra aspectelor problematice, neordinare, care adesea ridică controverse și care au pronunțate conotații practice.

2. Vom iniția demersul nostru punînd pe tapet o problemă care, în aparență, ar trebui să-i preocupe doar pe teoreticieni. În aparență. Pentru că în realitate este altfel.

Este vorba despre denumirea art.151, 152, 156 și 157 CP RM. Și, implicit, ceea ce este mai important, despre esența juridică a infracțiunilor contra sănătății persoanei; despre delimitarea precisă a acestor infracțiuni de faptele care sînt îndreptate împotriva altor valori sociale.

La concret, în denumirile articolelor menționate mai sus noțiunile „sănătate” și „integritate corporală” sînt utilizate distinct. În acest mod, se creează impresia că cele două noțiuni sînt de același calibru, de același nivel; la fel, că, pe lîngă sănătatea persoanei, o altă valoare socială – integritatea corporală a persoanei – suferă atingere în urma săvîrșirii infracțiunilor prevăzute la art.151, 152, 156 sau 157 CP RM.

Însă, aceste impresii sînt false. În realitate, între noțiunile „vătămare a sănătății corporale” (nu „vătămare a integrității corporale”) și „vătămare a sănătății” există corelația de tip „parte-întreg”. Sub acest aspect, are dreptate I.V. Polikarpova, cînd afirmă: „Cauzarea vătămării sănătății constituie fapta ce condiționează dereglarea fie a integrității anatomice a organelor sau țesuturilor, fie a funcțiilor lor fiziologice, ori afecțiuni sau stări patologice care apar datorită unor factori exogeni”.³ De aici, rezultă că noțiunea de sănătate nu poate fi privită doar sub aspectul său psihic, ea înglobînd cu necesitate și aspectul corporal (fizic, somatic).

În același timp, nu putem face abstracție nici de faptul că, urmărind o precizie juridică, trebuie să recunoaștem că integritatea corporală, ca valoare socială distinctă, este lezată în cazul faptelor specificate la alin.(1) și (2) art.78 „Vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale” din Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova

la 24.10.2008.⁴ Nu și în cazul faptei prevăzute la alin.(3) art.78 din Codul contravențional. Această faptă este prototipul infracțiunii care a fost prevăzută la art.153 CP RM, pentru că se exprimă în „vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale care a provocat o dereglare de scurtă durată a sănătății sau o pierdere neînsemnată, dar stabilă, a capacității de muncă”. S-a strecurat o inexactitate și în această formulare: odată ce se provoacă dereglarea sănătății, nu este corect a se afirma că vătămata este o altă valoare socială – integritatea corporală.

Sferele celor două noțiuni – „sănătatea persoanei” și „integritatea corporală a persoanei” – nu se intersectează. Aceste noțiuni sînt complementare. Așa cum există complementaritate între noțiunile „sănătatea persoanei” și „viața persoanei”. Noțiuni care, de asemenea, nu se intersectează. Din formularea de la alin.(3) art.78 al Codului contravențional se desprinde că, în ipoteza faptelor specificate la alin.(1) și (2) art.78 al Codului contravențional, nu se poate produce o dereglare a sănătății nici măcar de scurtă durată. Însă, sub pragul noțiunii „dereglare de scurtă durată a sănătății” nu mai există o noțiune care să desemneze un alt gen de vătămare a sănătății. În context, este necesar să specificăm că în Partea V „Leziuni corporale fără cauzarea prejudiciului sănătății” din Regulamentul Ministerului Sănătății nr.99/2003 se menționează că din șirul leziunilor corporale ce nu cauzează prejudiciu sănătății fac parte leziunile ce nu generează o dereglare a sănătății sau o incapacitate temporară de muncă.

Așadar, în cazul săvîrșirii infracțiunilor prevăzute la art.151, 152, 156 și 157 CP RM și a faptei prevăzute la alin.(3) art.78 al Codului contravențional nu este lezată integritatea corporală, ca valoare socială distinctă de sănătate (inclusiv sub aspect corporal). Pe cale de consecință, formula „vătămare a integrității corporale sau a sănătății” („vătămare a integrității corporale”) din denumirile și/sau dispozițiile normelor sus-menționate trebuie înțeleasă în sensul de „vătămare a sănătății”. De altfel, temeinicia acestei concluzii vine să o confirme utilizarea de către legiuitor, în dispoziția de la alin.(1) art.151 CP RM, a sintagmei „altă vătămare a sănătății”.

Într-un studiu anterior am relevat cauzele degringoladei terminologice, cu nefaste implicații pentru practică, ce marchează textul normativ al dispozițiilor vizînd infracțiunile contra sănătății persoanei.⁵ În repetate rînduri am recomandat legiuitorului efectuarea amendamentelor corespunzătoare.⁶ Deocamdată, fără efect. De aceea, reiterăm mesajul nostru: este oportună înlocuirea – în textul Codului penal și al alin.(3) art.78 al Codului contravențional – a expresiei „vătămare a integrității corporale sau a sănătății” cu sintagma „vătămare a sănătății”. Considerăm de principiu această recomandare *de lege ferenda*. Implementarea ei va contribui

la ridicarea calității înfăptuirii justiției penale. Este adevărat că denumirea unei norme nu se aplică în procesul de calificare. Însă, nu putem trece cu vederea că denumirea normei penale (sau contravenționale) este cea care, într-o formulă concentrată, trebuie să exprime esența juridică a normei date. Esență percepută adecvat de oricare destinatar sau beneficiar al legii penale (sau contravenționale). În concluzie, formularea exactă a denumirii normei are menirea să faciliteze travaliul destinatarului sau al beneficiarului respectiv de identificare corectă a normei aplicabile unei sau altei fapte.

3. Într-o altă ordine de idei, trebuie să consemnăm că art.151, 152, 156 și 157 CP RM sînt norme de trimitere. Implicit, aceasta rezultă din pct.4 al Hotărîrii Plenului nr.7/1978. La fel, în pct.7 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003 se arată: „Expertiza medicală a gravității vătămării corporale este efectuată de către medicul legist în formă de examinare medicală a persoanei, în conformitate cu prezentul Regulament, alte instrucțiuni și indicații metodice în vigoare”.⁷ Așadar, Regulamentul Ministerului Sănătății nr.99/2003 este principalul act la care fac trimitere art.151, 152, 156 și 157 CP RM. Act cu al cărui ajutor putem percepe înțelesul noțiunilor utilizate în aceste norme penale.

Luînd aceasta în considerație, vom începe analiza noastră propriu-zisă cu examinarea problemelor legate de latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art.151 CP RM. În conformitate cu pct.25 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003, se stabilesc următoarele grade de gravitate a vătămării integrității corporale sau a sănătății:

- vătămarea gravă;
- vătămarea medie;
- vătămarea ușoară;
- leziunea corporală fără cauzarea prejudiciului sănătății.

În vederea estimării gravității vătămării integrității corporale sau a sănătății, au fost puse la bază următoarele aspecte:

- 1) aspectul medical: anatomic (caracterul vătămării integrității corporale sau a sănătății; pericolul vătămării pentru viață) și clinic (durata dereglării sănătății; pierderea vederii, auzului, graiului sau a unui alt organ ori încetarea funcționării acestuia; boala psihică; întreruperea sarcinii);
- 2) aspectul social-economic (gradul de pierdere a capacității de muncă);
- 3) aspectul estetic (desfigurarea iremediabilă a feței și/sau a regiunilor adiacente).

Dacă ne focalizăm atenția asupra vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății, semnul laturii obiective, care interesează în mod special, îl constituie urmările prejudiciabile. Tocmai acesta este semnul care

conferă o fizionomie distinctă infracțiunii date în raport cu alte tipuri de vătămare a integrității corporale sau a sănătății. În acord cu prevederile de la alin.(1) art.151 CP RM, indicatorii (criteriile) vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății sînt:

- 1) pericolul ei pentru viață;
- 2) faptul că ea se exprimă în pierderea vederii, auzului, graiului sau a unui alt organ, ori în încetarea funcționării acestuia;
- 3) faptul că ea se exprimă într-o boală psihică;
- 4) faptul că ea se exprimă într-o altă vătămare a sănătății, însoțită de pierderea stabilă a cel puțin o treime din capacitatea de muncă;
- 5) faptul că ea se exprimă în întreruperea sarcinii;
- 6) faptul că ea se exprimă în desfigurarea iremediabilă a feței și/sau a regiunilor adiacente.

Potrivit pct.22 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003, pentru determinarea gradului de gravitate a vătămării integrității corporale sau a sănătății este suficientă prezența unuia dintre indicatori (criterii). Într-adevăr, indicatorii enumerați mai sus au un caracter alternativ. Prezența oricăruia din ei este suficientă pentru a califica fapta în baza art.151 CP RM.

4. Deloc întîmplător, pe primul loc printre indicatorii vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății se menționează **pericolul vătămării pentru viață**. Aceasta se datorează gradului de periclitare relativ mai ridicat, în comparație cu vătămarea gravă implicînd alți indicatori, care nu se caracterizează prin punerea vieții în pericol. De asemenea, pericolul vătămării pentru viață cunoaște cel mai mare număr de variații (în Regulamentul Ministerului Sănătății nr.99/2003 aceste variații sînt nominalizate în pct.29-52). În plus, indicatorul analizat se distinge prin frecvența dominantă cu care desemnează cazurile de vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății, semnalate în practică.

Să ne referim doar la cîteva dintre cele mai reprezentative astfel de cazuri: *la 14.11.2007, aflîndu-se în curtea casei nr.12 de pe str. Pruncului, mun. Chișinău, C.I., în urma unui conflict apărut spontan între el și vecinul său – G.I. – i-a aplicat ultimului trei lovituri cu un cuțit în abdomen. Prin aceasta, conform raportului de expertiză medico-legală nr.3213/D din 28.11.2007, i-a cauzat vătămare gravă periculoasă pentru viață. Drept urmare, la 8.07.2008 C.I. a fost condamnat conform alin.(1) art.151 CP RM⁸; la 4.06.2008, aflîndu-se în stradă în satul Cenac, raionul Cimișlia, Z.A., aflat în relații ostile cu tatăl său – Z.Gh. – i-a aplicat ultimului multiple lovituri cu pumnii și picioarele în diferite regiuni ale corpului. În rezultat, lui Z.Gh. i-a fost cauzată vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății. Conform raportului de expertiză medico-legală, aceasta a fost estimată ca periculoasă pentru viață. La 7.06.2008 victima a decedat. La 26.08.2008 Z.A. a fost condamnat în baza alin.(4)*

art.151 CP RM⁹; la 5.07.2008, P.A., aflîndu-se în apropierea casei lui A.M. din satul Hagimus, raionul Căușeni, ghidat de relațiile de ostilitate cu A.M., s-a apropiat de acesta și i-a aplicat multiple lovituri cu pumnii și picioarele în diferite părți ale corpului. Prin aceasta, i-a cauzat vătămare gravă periculoasă pentru viață. La 11.09.2008 P.A. a fost condamnat în baza alin.(1) art.151 CP RM¹⁰; la 4.08.2008, G.F., aflîndu-se pe teritoriul S.A. „Mecanșionomontaj” de pe str. Muncești, mun. Chișinău, în urma unui conflict cu Z.A., i-a aplicat acestuia o lovitură în abdomen cu un cuțit de bucătărie. Victimei i-a fost cauzată vătămare gravă periculoasă pentru viață. La 19.09.2008 G.F. a fost condamnat conform alin.(1) art.151 CP RM¹¹; la 10.10.2007, aflîndu-se pe unul din podurile de pe traseul Chișinău-Criuleni, în satul Coșernița, raionul Criuleni, B.I. a inițiat un conflict cu B.M. Drept urmare, l-a aruncat pe acesta de pe pod, cauzîndu-i vătămare gravă periculoasă pentru viață sub formă de fractură închisă transtrohanteriană a femurului stîng cu deplasarea fragmentelor. La 29.01.2008 B.I. a fost condamnat în conformitate cu lit.h) alin.(2) art.151 CP RM¹² etc.

Cînd se cauzează vătămare gravă periculoasă pentru viață, atingere se aduce exclusiv relațiilor sociale cu privire la sănătatea persoanei. Pericolul pentru viața persoanei are un caracter doar medical, nu și juridic. Punem accentul pe aceasta, întrucît în literatura de specialitate au fost exprimate puncte de vedere cu care nu putem fi de acord. De exemplu, A.S. Nikiforov,¹³ I.A. Ismailov¹⁴ și A.D. Sereda¹⁵ sînt de părere că vătămarea gravă periculoasă pentru viață o putem atesta numai atunci cînd există legătură causală între vătămarea gravă și pericolul pentru viață; nu are importanță momentul în care s-a manifestat pericolul pentru viață – în momentul cauzării vătămării grave sau ulterior.

Bineînțeles, această viziune nu poate avea suport normativ. Or, potrivit pct.27 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003, drept periculoase pentru viață sînt considerate vătămările grave ale integrității corporale sau sănătății, care prezintă pericol imediat – imediat, tardiv sau potențial, astfel ca vătămarea să determine moartea, indiferent dacă acest pericol a fost înlăturat printr-un tratament medical sau datorită reactivității individuale a organismului.

Din această prevedere normativă desprindem următoarele concluzii:

- 1) pericolul pentru viață este o caracteristică a vătămării grave, nu o urmare a vătămării grave. Caracteristica dată permite diferențierea în raport cu vătămarea gravă caracterizată prin ceilalți cinci indicatori, care nu implică pericolul pentru viață;
- 2) este suficient ca vătămarea gravă să fie periculoasă pentru viață în momentul cauzării sale. Preîntîmpinarea morții, condiționată de anumiți factori (aplicarea promptă a tratamentului medical, reactivitatea

individuală ridicată a organismului victimei etc.) nu poate fi luată în considerație în procesul aprecierii pericolului pentru viață al vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății;

3) dacă vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, în momentul cauzării sale, nu era periculoasă pentru viață, dar a căpătat o asemenea caracteristică ulterior, rezultă că pe parcurs s-au suprapus anumite circumstanțe suplimentare (de exemplu, infectarea rănii). Asemenea circumstanțe nu pot fi imputate celui care a cauzat vătămarea. În acest sens, în pct.11 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003 se face referire la agravarea stării sănătății victimei din cauza deficiențelor în acordarea asistenței medicale.

5. Cel de-al doilea indicator al vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății se exprimă în **pierderea vederii, auzului, graiului sau a unui alt organ, ori în încetarea funcționării acestuia.**

În legătură cu aceasta, un interes deosebit îl suscită problema identificării soluției juridice corecte în ipoteza lezării unui organ nefuncțional (de exemplu, a unui ochi orb), când ulterior se impune (din considerente medicale) extirparea acestuia. În viziunea unor autori,¹⁶ într-o asemenea situație, estimarea gravității vătămării integrității corporale sau a sănătății trebuie să se facă reieșind din durata dereglării sănătății. Cu alte cuvinte, în funcție de numărul de zile necesare înlăturării consecințelor dereglării sănătății, se propune a califica cele săvârșite ca vătămare intenționată – gravă, medie sau ușoară – a integrității corporale sau a sănătății. De altfel, această opinie doctrinară găsește susținere în pct.55 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003: „Gradul de gravitate a vătămării în cazul lezării unui ochi orb, ce impune enucleația acestuia, se apreciază în funcție de durata dereglării sănătății”.

Considerăm că această prevedere normativă vine în contradicție cu dispoziția de la alin.(1) art.151 CP RM: „... ori care a provocat pierderea vederii, auzului, graiului sau a unui alt organ, ori (sublinierea ne aparține – n.a.) încetarea funcționării acestuia...”. Nu putem să nu observăm că, datorită folosirii în textul incriminator a conjuncției „sau”, rezultatele vătămătoare sînt enumerate alternativ. Rezultă că indicatorul vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății, pe care îl analizăm, operează în oricare din următoarele situații:

- 1) pierderea organului, atunci când acesta e distrus în momentul cauzării vătămării grave ori este extirpat în procesul tratamentului;
- 2) încetarea funcționării organului (cînd organul lezat arată, în mod aparent, ca fiind absolut intact).

În prima situație, nu trebuie să ne intereseze dacă victima este în deplină stare de sănătate ori este bolnavă prezentînd infirmități congenitale sau dobîndite. Sîntem

nevoiți să reiterăm punctul de vedere, pe care l-am enunțat cu ocazia investigării infracțiunii prevăzute la art.151 CP RM: „Nu are importanță dacă victima avea, sub raportul sănătății corporale, o sănătate desăvîrșită sau dacă, dimpotrivă, corpul ei era deja lipsit de anumite părți; după cum nu contează nici dacă victima era pe deplin sănătoasă sau suferea de vreo boală. Este suficient ca sănătatea, așa cum există, să fi fost vătămată prin acțiunea sau inacțiunea făptuitorului”.¹⁷ Este consemnabil că, chiar în Regulamentul Ministerului Sănătății nr.99/2003, în pct.65, se stabilește: „La invalizi incapacitatea generală și permanentă de muncă, generată de vătămarea corporală, se apreciază ca și la persoanele practic sănătoase (sublinierea ne aparține – n.a.), indiferent de invaliditate și grupa acesteia”.

Așadar, persoana, care prezintă o infirmitate congenitală sau dobîndită pe parcurs, nu poate fi discriminată în planul ocrotirii sănătății, în raport cu celelalte persoane. Prin dispoziția de la alin.(1) art.151 CP RM legiuitorul i-a oferit o ocrotire egală. În consecință, intră sub incidența noțiunii „pierderea unui organ” (în sensul art.151 CP RM) lezarea unui organ nefuncțional, cînd ulterior se impune (din considerente medicale) extirparea acestuia. În această ipoteză, este inadmisibilă aplicarea art.152 CP RM sau a art.78 din Codul contravențional. Eventual, doar la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la art.151 CP RM, ca circumstanță atenuantă se poate lua în considerație că infracțiunea a dus la pierderea unui organ nefuncțional. Eventual, deoarece slujirea corpului victimei are, de regulă, repercusiuni mult mai adînci pentru moralul acesteia decît încetarea funcționării unui sau altui organ.

6. Un alt indicator al vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății îl reprezintă **boala psihică.**

Atît din prevederile art.151 CP RM, cît și din prevederile Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003, rezultă că oricare boală psihică – indiferent de caracterul, evoluția, durata, repercusiunile și profunditatea acesteia – intră sub incidența art.151 CP RM, dacă se află în legătură causală cu acțiunea sau inacțiunea de cauzare a vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății.

În literatura de specialitate au fost exprimate opinii, conform cărora trebuie apreciată obiectiv gravitatea bolii psihice; în funcție de gravitatea bolii psihice, prejudiciul adus sănătății trebuie diferențiat în vătămare – gravă, medie sau ușoară – a integrității corporale sau a sănătății.¹⁸ Este adevărat, că această viziune se pretează mai bine potențialităților moderne ale științei psihiatrice. Potențialități care și-au găsit realizarea, de exemplu, în completarea Codului penal cu art.23¹ „Responsabilitatea redusă”. Anume prin astfel de mijloace se poate răspunde mai particularizat unor situații mai specifice.

Însă, viziunea reliefată vine în contradicție cu litera legii. De aceea, *de lege lata*, oricare boală psihică, chiar cu un parcurs facil, este de domeniul vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății. Aplicarea art.152 CP RM sau a art.78 al Codului contravențional ar fi o ilegalitate în ipoteza dată. Acesta este mesajul adresat practicienilor.

Cît privește legiuitorul, îi propunem să-și revadă optica, modificînd legea penală într-o asemenea manieră încît gravitatea bolii psihice cauzate să fie corespunzătoare cu gravitatea vătămărilor specificate la art.151, 152 CP RM sau la art.78 al Codului contravențional. Ca modele de inspirație ar putea servi legislațiile unor state: conform art.128 al Codului penal bulgar, vătămarea se consideră gravă dacă dereglarea activității psihice este doar de lungă durată¹⁹; potrivit art.156 al Codului penal polonez, vătămarea este gravă dacă afecțiunea psihică are un caracter cronic²⁰; în conformitate cu art.91 al Codului penal argentinian, vătămarea este gravă dacă boala psihică este posibil sau indubitabil incurabilă²¹ etc.

7. Următorul indicator al vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății îl constituie ***o altă vătămare a sănătății, care este însoțită de pierderea stabilă a cel puțin o treime din capacitatea de muncă***. Se are în vedere vătămarea care nu intră sub incidența nici unui alt indicator al vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății. Important este ca vătămarea să se caracterizeze prin pierderea stabilă a cel puțin o treime din capacitatea de muncă.

În context, provoacă reticență prevederea controversată de la pct.64 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003: „Pierderea deplină a capacității profesionale de muncă se stabilește în conformitate cu Regulamentul în vigoare numai la necesitate, prin ordonanța organelor de anchetă sau hotărîrea judiciară”. Considerăm că și această prevedere vine în dezacord cu dispoziția art.151 CP RM. Or, de una singură, incapacitatea profesională de muncă – deplină sau parțială – nu este specificată în calitate de rezultat infracțional nici în art.151 CP RM, nici în oricare altă normă penală sau contravențională. Incapacitatea profesională de muncă poate antrena aplicarea art.151, 152 CP RM sau a art.78 al Codului contravențional numai cînd presupune și o incapacitate generală de muncă. În caz contrar, s-ar încălca principiul legalității sub aspectul neadmiterii interpretării extensive defavorabile a legii penale. Aceasta pentru că pierderea capacității profesionale de muncă nu poate fi echivalată cu pierderea capacității generale de muncă. Are dreptate S.V. Rastoropov, cînd afirmă că pierderea capacității profesionale de muncă nu se înscrie în tiparul vătămării cauzate sănătății; aceasta pentru că nu presupune nici dereglarea integrității anatomice a organelor sau țesuturilor, nici dereglarea funcțiilor lor fiziologice, nici vreo afecțiune sau stare patologică; de

exemplu, pianistul, căruia i s-a cauzat fractura degetelor mîinii, poate ulterior să-și restabilească funcția degetelor, însă își pierde pentru totdeauna tehnica de stăpînire deosebită a pianului.²²

În legile penale ale mai multor țări, pierderea deplină a capacității profesionale de muncă se consideră indicator distinct al vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății (de exemplu, în art.111 al Codului penal al Federației Ruse,²³ în art.148 al Codului penal bielorus,²⁴ în art.126 al Codului penal azer,²⁵ în art.112 al Codului penal armean,²⁶ în art.103 al Codului penal kazah,²⁷ în art.110 al Codului penal tadjik²⁸ etc. Cînd spunem „distinct”, avem în vedere distinct în primul rînd în raport cu indicatorul reprezentat de altă vătămare a sănătății, care este însoțită de pierderea a cel puțin o treime din capacitatea (generală) de muncă. O asemenea poziție constituie la fel un argument împotriva echivalării arbitrare a incapacității profesionale de muncă cu incapacitatea generală de muncă. Deci, în lumina celor evocate de S.V. Rastoropov, nu recomandăm legiuitorului autohton să se ralieze pozițiilor legiuitorilor consemnați mai sus. Nu este necesar ca pierderea capacității profesionale de muncă să fie specificată în dispoziția art.151 CP RM ca indicator al vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății. În schimb, este necesară excluderea pct.64 din Regulamentul Ministerului Sănătății nr.99/2003. De asemenea, este necesar ca în dispoziția alin.(1) art.151 CP RM să se facă o precizare: în locul sintagmei „capacitatea de muncă” să fie folosită sintagma „capacitatea generală de muncă”. Aceasta va contribui la eficientizarea actului de aplicare a legii penale. Cît privește cauzarea incapacității profesionale de muncă, aceasta trebuie să țină doar de sfera delictelor civile, antrenînd repararea prejudiciului material și moral corespunzător.

8. ***Întreprerea sarcinii*** este un alt indicator al vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății. Acest indicator operează dacă sînt îndeplinite următoarele trei cerințe: 1) la data săvîrșirii faptei victima să fie însărcinată (de aici reiese că victima nu poate fi decît o persoană de sex feminin); 2) să existe o legătură causală între acțiunea sau inacțiunea făptuitorului și întreprerea sarcinii;²⁹ 3) făptuitorul să conștientizeze că victima este însărcinată; 4) să lipsească consimțămîntul victimei de a-i fi întreprinsă sarcina; în caz contrar, se va aplica art.159 CP RM.

Interes mai mare prezintă cea de-a treia cerință: *de lege lata*, este suficient ca, la momentul săvîrșirii faptei, făptuitorul să conștientizeze că victima este însărcinată; dat fiind caracterul intenționat al infracțiunii prevăzute la art.151 CP RM, făptuitorul trebuie să cuprindă cu intenția sa toate semnele laturii obiective a acestei infracțiuni. În acest plan, ne alăturăm opiniei lui A. Ceaikovski: „Conștientizarea posibilității întreprinderii sarcinii ca

urmare prejudiciabilă este inseparabilă de conștientizarea posibilității că victima este însărcinată; de aceea, nu poate fi imaginată situația când afirmația despre prevederea posibilității întreruperii sarcinii s-ar acorda cu afirmația că făptuitorul nu a conștientizat că victima este însărcinată.³⁰ În alți termeni, în contextul indicatorului vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății, pe care îl examinăm, nu e suficient ca făptuitorul să cuprindă cu intenția sa urmările prejudiciabile. Mai este necesar ca intenția să-i cuprindă calitatea specială a victimei. Iată de ce, nu-i vom putea incrimina persoanei fapta de la art.151 CP RM, dacă aceasta nu era conștientă de faptul că victima este însărcinată. În astfel de cazuri, în prezența unor condiții care îi atestă imprudența, persoana va putea fi trasă la răspundere conform art.157 CP RM.

Mai sus am menționat că, în acord cu textul incriminator în vigoare, este suficient ca făptuitorul să conștientizeze că victima este însărcinată. Conștientizarea presupune nu doar cunoașterea cu bună-știință, dar și admiterea conștientă că victima este însărcinată. În ipoteza admiterii conștiente, trebuie să fie îndeplinite următoarele cerințe: 1) făptuitorul a remarcat (nu a putut să nu remarce) semnalmente exterioare ale gravității înainte de săvârșirea acțiunii sau inacțiunii prejudiciabile; 2) în virtutea cerinței de la pct.1), făptuitorul a conștientizat (nu a putut să nu conștientizeze) gravitatea victimei ca una verosimilă în acel caz concret; 3) apreciind starea victimei, caracterul acțiunii/inacțiunii sale și alte circumstanțe relevante, făptuitorul a prevăzut (nu a putut să nu prevadă) întreruperea sarcinii ca urmare verosimilă a acțiunii/inacțiunii sale.

Trebuie să recunoaștem că, sub aspect practic, ar fi extrem de dificil a proba vinovăția făptuitorului în ipoteza admiterii conștiente. Or, trebuie să existe o certitudine că toate cele trei condiții, enumerate mai sus, sînt într-unite cumulativ. De exemplu, în perioada rece a anului, o anumită proeminență în regiunea abdomenului victimei poate fi explicată prin specificul taliei și al vestimentației victimei. Dacă făptuitorul a reușit să remarce și anumite detalii legate de felul cum arăta victima (de exemplu, atunci cînd tenul este marcat de manifestările de toxicoză), s-ar putea afirma că admitea conștient că victima e însărcinată. Deci, contează și cine este făptuitorul: nivelul cunoștințelor profesionale; specificul ocupațional; experiența de viață etc. Toate acestea, analizate în ansamblu, ne pot oferi răspunsul la întrebarea dacă, la o etapă timpurie a sarcinii victimei, făptuitorul a putut să admită sau nu conștient că victima este însărcinată.

Luînd în considerație cele enunțate mai sus, în vederea simplificării practicii de aplicare a legii penale, propunem ca, în dispoziția alin.(1) art.151 CP RM, în locul cuvintelor „care a condus la întreruperea sarcinii” să fie folosită sintagma „care cu bună-știință a condus la

întreruperea sarcinii”³¹ Ne alăturăm în acest fel recomandărilor similare, exprimate în doctrina penală.³² Deloc întîmplător, la lit.e) alin.(2) art.145, lit.b) alin.(2) art.151, lit.c¹) alin.(2) art.152, lit.c) alin.(2) art.164, lit.c) alin.(2) art.166 etc. din Codul penal, în ipoteza în care victima este o femeie gravidă, se cere ca făptuitorul să manifeste bună-știință. Aceasta pentru a exclude la maxim derapajele spre ilegalitate, pentru a asigura aplicarea răspunderii penale doar cînd s-au exclus toate îndoelile că făptuitorul nu a putut să nu aibă certitudinea că victima se află într-o stare atît de specifică cum este cea de graviditate.

9. Ultimul din indicatorii vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății îl constituie *desfigurarea iremediabilă a feței și/sau a regiunilor adiacente.*

Dacă desfigurarea este remediabilă, ea nu intră sub incidența indicatorului vătămării integrității corporale sau a sănătății, pe care îl analizăm. Aceasta însă nu exclude operarea altor indicatori consemnați în art.151 CP RM. La fel, nu se exclude aplicarea art.152 CP RM sau a art.78 al Codului contravențional.

Așa cum se desprinde din pct.61 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003, desfigurarea feței și/sau a regiunilor adiacente este remediabilă în cazul în care se atestă o reducere considerabilă a gradului de pronunțare a modificărilor morfologice (a cicatricei, a deformației, a dereglării mimicii etc.), pe parcursul timpului sau sub influența mijloacelor de tratament conservativ, nechirurgical; dacă însă pentru înlăturarea lezării ori a urmărilor acesteia este necesară o intervenție chirurgicală plastică, lezarea este considerată iremediabilă.

Se impune o întrebare firească: de ce se admite această excepție pentru intervenția chirurgicală plastică? Răspunsul argumentat la această întrebare ni-l oferă S.V. Rastropov: „În ce privește posibilitatea de efectuare a operației plastice în vederea normalizării aspectului feței, trebuie de menționat că particularitățile acestei operații – condiționate de numărul mare de etape care trebuie parcurse, de existența unor suferințe morale suplimentare, de prezența pericolului pentru sănătatea victimei, precum și de alți factori negativi – nu permit ca această posibilitate de efectuare a operației plastice să influențeze asupra aprecierii desfigurării ca fiind alta decît iremediabilă”³³ Într-adevăr, ameliorarea, atenuarea sau înlăturarea relativă a consecințelor estetice ale desfigurării iremediabile a feței și/sau a regiunilor adiacente nu poate echivala cu vindecarea victimei. Iar mijloacele artificiale, chirurgicale nu realizează un proces normal, natural și total de vindecare, nu echivalează cu o restabilire integrală a funcției fizionomice a regiunilor anatomice traumatizate. Aceste mijloace reușesc doar să acopere, să camufleze desfigurarea.

În alt context, atragem atenția asupra faptului că constatarea desfigurării feței și/sau a regiunilor adiacente

este de competența organului de urmărire penală și a instanței de judecată. În nici un caz de competența medicului legist. În acest sens, în pct.61 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003 se arată: „Medicul legist nu califică vătămarea feței și/sau a regiunilor adiacente drept desfigurare (sluțire), deoarece aceasta fiind o noțiune cu caracter nemedical nu ține de competența medicinei. Expertul apreciază numai caracterul leziunii și gradul de gravitate a vătăării corporale în conformitate cu prezentul Regulament, constatînd doar dacă acestea sînt sau nu reparabile”.

Cu alte cuvinte, nu se poate lăsa la latitudinea medicului legist calificarea juridică a celor săvîrșite. Calificarea juridică este (așa cum rezultă din alin.(1) art.113 CP RM) atributul persoanelor care efectuează urmărirea penală și al judecătorului. Ar fi cu totul nepotrivit a lăsa medicilor legiști sarcina rezolvării esenței procesului penal. Din perspectiva dreptului, aceștia sînt experți care au numai menirea de a furniza – celor abilitați cu calificarea juridică a faptelor – informații și elemente tehnice, de strictă specialitate, care să fie coroborate cu întregul material probator și piesele dosarului, pentru a ajuta aceste persoane la corecta caracterizare a faptei. Pe cale de consecință, organul de urmărire penală și instanța de judecată sînt cei care decid:

- 1) dacă desfigurarea este rezultatul cauzării vătăării integrității corporale sau a sănătății, luîndu-se ca temei reprezentările adoptate în societate despre estetic;
- 2) dacă desfigurarea este sau nu iremediabilă, ținîndu-se cont de raportul expertizei medico-legale.

Spunem „reprezentările adoptate în societate despre estetic”, pentru că doar exemplificativ putem descrie noțiunea de desfigurare, caracterizată prin diversitate faptică surprinzătoare: cicatricele care brăzdează fața; turtirea nasului sau mușcarea acestuia cu alterarea înfățișării; ruperea unei buze sau a pavilionului urechii; urîțirea obrazului ca urmare a cicatrizării unei răni adînci; tăieturi pe frunte și la nivelul buzei; scoaterea unui ochi sau a ambilor ochi (care intră și sub incidența noțiunii „pierderea vederii”) etc.

Cît privește edentația (pierderea dinților), în doctrina penală s-a exprimat părerea că și aceasta ar putea să fie considerată exemplu de vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății.³⁴ Avem rezerve în această privință: în termeni exacti, dinții se află nu pe față, dar în cavitatea bucală. De aceea, în funcție de numărul necesar de zile de îngrijiri medicale, de numărul și de localizarea dinților pierduți, edentația trebuie să atragă răspunderea conform art.152 CP RM sar art.78 al Codului contravențional.

În general însă, este important ca constatarea desfigurării să se facă strict individualizat, în dependență de cine este victima. În această privință, compare ca edificantă precizarea făcută în stilul epocii respective de către

M.D. Șargorodski: „Cicatricea pe față, care poate desfigura o tînără balerină, în același timp nu poate decît să-l avantajeze pe un subofițer de marină în rezervă”³⁵. Nu se poate exclude cu totul subiectivismul în constatarea desfigurării. E și normal: fiecare persoană, abilitată cu calificarea juridică a faptei, are propriile reprezentări despre estetic. De aceea, în limitele rezonabilului, noțiunea de desfigurare urmează a fi interpretată cît mai restrictiv. Pentru a nu se încălca regula fixată la alin.(2) art.3 CP RM, care interzice interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale.

10. Schimbînd registrul, vom menționa că cea mai frecvent săvîrșită infracțiune contra sănătății este cea prevăzută la art.152 „Vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății” din Codul penal. Astfel, în cele 12 luni ale anului 2008 au fost înregistrate 839 de cazuri cînd a fost săvîrșită această infracțiune (față de 851 de asemenea cazuri înregistrate în 2007). Pentru comparație, în aceeași perioadă au fost înregistrate 365 cazuri de comitere a vătăării intenționate grave a integrității corporale sau a sănătății (față de 393 de asemenea cazuri înregistrate în 2007).³⁶

În șirul vătărilor integrității corporale sau a sănătății, vătămarea medie ocupă poziția intermediară între vătămarea gravă și cea ușoară. Vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății este o infracțiune care se distinge prin anumite particularități. Totodată, multe din semnele obiective și subiective ale acestei infracțiuni prezintă similarități vădite cu infracțiunea prevăzută la art.151 CP RM.

Luînd acestea în considerație și avînd în vedere cele enunțate în dispoziția art.152 CP RM, urmările prejudiciabile în contextul infracțiunii examinate comportă următoarele trăsături distinctive:

- 1) lipsa pericolului pentru viață;
- 2) lipsa urmărilor prejudiciabile caracteristice pentru vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății;
- 3) dereglarea îndelungată a sănătății;
- 4) pierderea considerabilă și stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă.

Ultimele două trăsături au un caracter alternativ. De aceea, va avea aceeași forță la calificarea infracțiunii prezența oricăreia din ele, precum și prezența concomitentă a ambelor trăsături. Doar în planul individualizării pedepsei se va lua în considerație atestarea singulară sau concomitentă a trăsăturilor distinctive nr.3 și 4, consemnate mai sus.

În acord cu pct.69 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003, prin „dereglare îndelungată a sănătății” trebuie de înțeles urmările prejudiciabile determinate nemijlocit de cauzarea vătăării (maladii, dereglări de funcție etc.), care au o durată de peste trei săptămîni (mai mult de 21 zile).

De exemplu, într-o speță, la 22.02.2007, aflându-se lângă casa nr.17 de pe str. Iazului, mun. Chișinău, G.P. din intenției huliganice, i-a aplicat lui C.S. lovituri cu pumnii și picioarele în diferite părți ale corpului. Conform raportului de expertiză medico-legală nr.591/D din 14.03.2007, victima a suferit fractura claviculei stîngi, echimoză și excoriații în masivul facial, care au fost cauzate în rezultatul acțiunii traumatice cu un obiect dur, contondent, cu suprafața de interacțiune limitată. Aceasta duce la dereglarea sănătății de lungă durată – mai mult de 21 de zile, și, în baza acestui criteriu, se califică drept vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății. Drept urmare, la 5.12.2007, G.P. a fost condamnat conform lit.e), i) alin.(2) art.152 CP RM³⁷; într-un alt caz, la 1.03.2007, aflându-se în curtea casei nr.31 de pe str. Mateevici, mun. Chișinău, în urma unor neînțelegeri, A.D. i-a aplicat lui I.C. mai multe lovituri în diferite zone ale corpului. Conform raportului de expertiză medico-legală nr.557/D din 17.03.2007, victimei i s-a cauzat fractura închisă a falangei medii a degetului IV al mîinii stîngi, echimoză pe mucoasa buzei superioare. Ceea ce duce la dereglarea de lungă durată a sănătății – mai mult de 21 de zile. În baza acestui criteriu, urmarea cauzată reprezintă vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății. În rezultat, la 11.04.2008 A.D. a fost condamnat conform alin.(1) art.152 CP RM³⁸; într-o altă speță, la 23.01.2008, aflându-se în casa nr.18 de pe str. Pandurilor, mun. Chișinău, în urma unui conflict inițiat de victima S.D., M.V. i-a aplicat acesteia mai multe lovituri în diferite părți ale corpului. Conform raportului de expertiză medico-legală nr.410 din 28.01.2008, i-a cauzat astfel dereglarea îndelungată a sănătății, pe un termen mai mare de 21 de zile. În consecință, la 24.06.2008 M.V. a fost condamnat în baza alin.(1) art.152 CP RM³⁹ etc.

În baza celor relatate mai sus, se poate vedea cum se aplică prevederea de la pct.24 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003: „Gradul de gravitate al vătămărilor corporale după criteriul dereglării sănătății se determină conform timpului necesar pentru restabilirea sănătății, în funcție de volumul și caracterul lezional, care se apreciază în zile”.

Complementară cu noțiunea „dereglarea îndelungată a sănătății” este noțiunea „dereglarea de scurtă durată a sănătății”. În acord cu pct.72 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003, prin „dereglarea de scurtă durată a sănătății” se înțelege urmările determinate nemijlocit de vătămare, care durează nu mai mult de 21 de zile (trei săptămîni). În ipoteza cauzării dereglării de scurtă durată a sănătății, aplicabil este alin.(3) art.78 „Vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale sau a sănătății” din Codul contravențional.

Cealaltă trăsătură distinctivă a vătămării medii a integrității corporale sau a sănătății, care ne interesează, se exprimă în pierderea considerabilă și stabilă a mai puțin

de o treime din capacitatea de muncă. După cum reiese din pct.70 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003, prin „pierderea considerabilă și stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă” se înțelege o pierdere a capacității generale de muncă într-un volum mai mare de 10%, dar nu mai mare de 33% (o treime). În contrast, se va aplica alin.(3) art.78 al Codului contravențional, nu art.152 CP RM, dacă survine pierderea neînsemnată, dar stabilă, a capacității de muncă. În acord cu pct.73 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003, prin „pierderea neînsemnată, dar stabilă, a capacității de muncă” se are în vedere o pierdere a capacității generale de muncă într-un volum de pînă la 10%.

Atragem atenția asupra formulării defectuoase, care poate induce în eroare pe cei abilitați cu aplicarea art.152 CP RM și care determină intervenția legiuitorului: „pierderea considerabilă și stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă”. Astfel, se creează falsa impresie că ar mai exista un tip de pierdere stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă, care nu ar avea un caracter considerabil. Iată de ce, în locul formulării contestate, legiuitorul ar trebui să opteze pentru una din următoarele două sintagme adecvate: 1) „pierderea stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă”; 2) „pierderea considerabilă și stabilă a capacității de muncă”.

11. Privitor la etapele activității infracționale, atît infracțiunea prevăzută la art.151 CP RM, cît și cea prevăzută la art.152 CP RM, sînt susceptibile de pregătire și tentativă.

Cu referire la tentativă, care prezintă un mai pronunțat interes practic, reproducem următoarea speță: B.G. a fost învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute la art.27 și la alin.(1) art.151 CP RM. În fapt, la 5.02.2006, deplasîndu-se pe str. Mihai Eminescu, or. Călărași, B.G. l-a observat pe S.V. Bănuind că ultimul a încercat anterior în mod repetat să-i deterioreze automobilul, din răzbunare, i-a aplicat o lovitură cu un cuțit de bucătărie. Însă, nu și-a realizat, din motive independente de voința sa, intenția de a-i cauza victimei vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Aceasta întrucît, în momentul atacului, victima și-a schimbat instinctiv poziția corpului. Aceasta a dus la schimbarea direcției loviturii, producîndu-se penetrarea lamei cuțitului aproximativ cu 10 cm paralel coastelor în țesuturile moi, și nu în cutia toracică. În rezultat, în mod efectiv, victima a suferit o vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății.⁴⁰

La această speță poate fi raportat punctul de vedere aparținînd lui V.Holban: atunci cînd intenția a fost îndreptată spre cauzarea unei vătămări mai grave a integrității corporale sau a sănătății, dar, de fapt, s-a pricinuit o vătămare mai ușoară, acțiunile făptuitorului urmează a fi calificate drept tentativă de vătămare

a integrității corporale de cea gravitate, care a fost cuprinsă de intenția lui.⁴¹

La o situație apropiată, dar totuși diferită, se referă I.Oancea: există infracțiune progresivă atunci când, după ce se realizează tentativa, se trece la infracțiunea consumată; se reține, deci, numai infracțiunea consumată, nefiind posibil concursul între cele două forme.⁴² Astfel spus, când făptuitorul nu se oprește la etapa tentativei, dorind să realizeze pînă la capăt intenția de săvîrșire a infracțiunilor prevăzute la art.151 sau la art.152 CP RM, această infracțiune consumată ca și cum absoarbe tentativa de infracțiune. De aceea, nu poate fi conceput concursul dintre tentativa la infracțiunea specificată la art.151 sau la art.152 CP RM și infracțiunea corespunzătoare consumată. Aceasta pentru că la baza repetării actului de executare exista o intenție unică, atunci când făptuitorul concepe consumarea infracțiunii din mai multe încercări.

Calitativ diferită este ipoteza asupra căreia se pronunță G.Antoni: „... existența unor încercări repetate cu rezoluții delictuoase distincte poate să conducă la existența unui concurs real de tentative... Unitatea de rezoluție va fi exclusă, dacă una dintre încercări este descoperită de autorități; în acest caz este de presupus că o nouă încercare va însemna o nouă rezoluție delictuoasă. De asemenea, este greu de crezut că va exista o asemenea rezoluție unică dacă faptele se petrec la o mare distanță de timp”.⁴³ Așadar, în prezența unor condiții care indică asupra lipsei unității intenției, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.151 sau la art.152 CP RM, nu se exclude concursul dintre două tentative de infracțiune ori dintre tentativa de infracțiune și infracțiunea consumată.

12. În cele ce urmează ne vom referi la latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art.151 CP RM. Nu surprinde că în preambulul Hotărîrii Plenului nr.7/1978 se arată: „În unele cazuri, cercetarea superficială a circumstanțelor cauzei și constatarea incorectă a intenției culpabilului, a motivului și scopului infracțiunii condiționează calificarea greșită”. Într-adevăr, dificultățile inerente, care marchează inevitabil determinarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele laturii subiective a infracțiunii prevăzute la art.151 CP RM săvîrșite și semnele laturii subiective a compoentei infracțiunii prevăzute la art.151 CP RM, comportă un potențial ridicat de admitere a erorilor în procesul de calificare a infracțiunii analizate.

Una dintre situațiile care prezintă pericolul cel mai mare de o asemenea natură este cea specificată într-un alt alineat din preambulul la Hotărîrea Plenului nr.7/1978: „Uneori tentativa de omor este calificată drept vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății...”

Că este tocmai așa ne demonstrează următoarele cazuri din practica judiciară: *la 30.11.2007, B.T. a fost condamnat în baza alin.(1) art.151 CP RM. În fapt, B.T. se afla în*

concubinaj cu V.P., locuind împreună cu doi feciori ai acesteia. La 5.06.2007, cînd cu toții erau în stare de ebrietate, în locuința lui B.T. a apărut un conflict. În momentul cînd B.T. ieșea din apartament cu scopul de a pleca, V.P. a încercat să-l liniștească. Între timp, pe scara blocului conflictul a degenerat în bătaie între B.T. și E.P., unul dintre feciorii lui V.P. În timpul bătăii, B.T. l-a lovit pe E.P. de cîteva ori cu un cuțit. În rezultat, victimei i-a fost cauzată vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Procurorul a declarat apel împotriva sentinței, solicitînd casarea totală a acesteia, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărîri, prin care B.T. să fie condamnat în baza art.27 și lit.h) alin.(3) art.145 CP RM⁴⁴; la 21.02.2007, T.I., fiind în stare de ebrietate și aflîndu-se în locuința lui I.B., a cerut ca ultimul să meargă cu el pentru a procura o sticlă de votcă. I.B. a refuzat și l-a rugat pe T.I. să-i părăsească locuința. În replică, T.I. i-a aplicat o lovitură în față și, după ce I.B. s-a dezechilibrat, i-a aplicat cu cuțitul două lovituri în abdomen. Ca rezultat, I.B. a suferit o vătămare gravă periculoasă pentru viață. Sentința a fost contestată în apel de procuror, care a solicitat condamnarea lui T.I. în baza art.27 și alin.(1) art.145 CP RM.⁴⁵

Pentru a stabili care poziție este întemeiată, vom reaminti opinia pe care am exprimat-o cu o altă ocazie: „Dacă acțiunile violente au condus la vătămarea integrității corporale sau a sănătății, iar decesul victimei nu s-a produs din cauze independente de voința făptuitorului, atunci cele comise vor forma tentativa de omor (în cazul intenției directe) sau vătămarea intenționată – gravă, medie sau ușoară – a integrității corporale sau a sănătății (în cazul intenției indirecte)”.⁴⁶ Sugerăm prin aceasta că, în vederea delimitării tentativei de omor de infracțiunea prevăzută la art.151 CP RM (și de alte fapte), este necesar, întîi de toate să se stabilească, în temeiul criteriilor conturate în art.17 CP RM, care anume tip de intenție a manifestat făptuitorul – intenție directă sau intenție indirectă.

În conformitate cu pct.3 al Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele despre omorul premeditat”, nr.9 din 15.11.1993, tentativa de omor, este posibilă numai cu o intenție directă.⁴⁷ Rezultă că dacă intenția este indirectă, tentativa de omor se exclude. În această situație, dacă survine vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, calificarea o vom face luînd în considerație această urmare realmente survenită. Deci, vom aplica art.151 CP RM, chiar dacă făptuitorul își dădea seama de verosimilitatea producerii morții victimei. Or, în egală măsură, el își dădea seama de verosimilitatea producerii vătămării grave. Contează care urmare s-a produs în mod efectiv.

Dacă intenția făptuitorului a fost directă sau indirectă, ne putem da seama analizînd circumstanțele faptice ale celor comise: obiectul vulnerant folosit; zona corpului spre care au fost îndreptate și exercitate actele de violență;

intensitatea actelor de violență; gravitatea leziunilor cauzate; comportamentul ante- și postagresional al făptuitorului etc. În cazul unor îndoieli care nu pot fi înlăturate, privind analiza acestor circumstanțe, interpretarea se va face în favoarea făptuitorului. În legătură cu aceasta, interes prezintă următoarea speță: *G.S. și A.I. au fost condamnați pentru tentativă de omor, în baza art.15 și 89 CP RM din 1961. Nici la ancheta preliminară, nici la judecarea cauzei inculpații n-au mărturisit că au avut intenția de a-l omori pe I.R. Asemenea date nu au fost obținute nici de la martori. De asemenea, caracterul loviturilor aplicate, precum și localizarea lor nu denotau intenția de a lipsi de viață victima. În acest temei, Colegiul penal al Curții de Apel a Republicii Moldova a considerat că acțiunile inculpaților urmează a fi calificate după urmările care au survenit, în baza alin.(1) art.95 „Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale” din Codul penal din 1961.⁴⁸ Rezultă că numai atunci fapta trebuie calificată ca tentativă de omor, când vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății nu a fost urmată de moartea victimei, însă a fost stabilită intenția directă a făptuitorului de a lipsi de viață victima.*

În termeni similari se soluționează problema delimitării tentativei la infracțiunea prevăzută la art.151 CP RM de vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății, precum și problema delimitării tentativei la infracțiunea prevăzută la art.152 CP RM de vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale.

13. În alt context, atenția ne-o atrage un anume motiv care poate sta la baza infracțiunilor prevăzute la art.151 sau la art.152 CP RM. Ne referim la intențiile huliganice. Pînă la intrarea în vigoare la 24.05.2009 a Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova din 18.12.2008, intențiile huliganice, ca motiv special al infracțiunii, erau prevăzute la lit. f) alin.(2) art.151 și la lit.i) alin.(2) art.152 CP RM. La moment, aceste prevederi sînt abrogate.

Întrebarea care apare este: cum se va califica conform legii în vigoare vătămarea intenționată gravă sau medie – avînd la bază intențiile huliganice?

Într-o publicație anterioară am argumentat că, întotdeauna, intențiile huliganice își găsesc obiectivizare, materializîndu-se în încălcarea grosolană a ordinii publice sau în cinism ori obrăznicie deosebită.⁴⁹ Aceasta ne îndeamnă, în actuala situație, să îmbrățișăm soluția concursului dintre infracțiunea de huliganism (art.287 CP RM), pe de o parte, și una din infracțiunile prevăzute la art.151 sau la art.152 CP RM. Însă, ar fi oare legală o asemenea soluție?

Pentru a decide care regulă este aplicabilă – cea a concurenței dintre o parte și un întreg sau cea a concursului dintre huliganism și infracțiunea prevăzută la art.151 sau la art.152 CP RM – este necesar să comparăm

sancțiunile de la art.151, 152 și 287 CP RM. Pentru că anume sancțiunile exprimă în esență gradul de pericol social al unei sau altei infracțiuni.

Această comparație ne arată că infracțiunea de huliganism nu poate absorbi infracțiunea de vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății. Ca să nu mai vorbim de imposibilitatea vădită de a absorbi vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății. Înseamnă oare aceasta că soluția trebuie să fie cea a concursului de infracțiuni? Răspunsul ar fi, cu siguranță, afirmativ, dacă nu ar exista o reținere: utilizarea în dispoziția art.287 CP RM, pentru desemnarea uneia din modalitățile acțiunii adiacente din cadrul infracțiunii de huliganism, a sintagmei „aplicarea violenței”. Or, în situația pe care o examinăm, ce, dacă nu manifestare a aplicării violenței, este vătămarea intenționată – gravă sau medie – a integrității corporale sau a sănătății? Dacă am susține soluția concursului de infracțiuni, ar rezulta că, pentru aceeași aplicare a violenței, făptuitorul va fi tras la răspundere penală de două ori. Ceea ce nu putem accepta.

Nu este plauzibilă nici soluția concurenței dintre o parte și un întreg, nici cea a concursului de infracțiuni. Atunci care?

Considerăm că există o asemenea soluție. Ne-o inspiră caracterul dualist al faptei de huliganism: de a putea fi infracțiune sau contravenție administrativă, în funcție de gradul de pericol social al celor săvîrșite. În art.354 al Codului contravențional se prevede răspunderea pentru huliganismul nu prea grav, adică pentru acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei, alte acțiuni similare ce încalcă normele morale, tulbură ordinea publică și liniștea persoanei. Astfel, nimic nu ne împiedică să constatăm că, alături de infracțiunea prevăzută la art.151 sau la art.152 CP RM, subzistă fapta specificată la art.354 al Codului contravențional. În acest caz, cele săvîrșite se vor califica exact în corespundere cu gradul de pericol social al acțiunilor comise. Nu se va admite nici subestimarea, nici supraestimarea pericolului social.

14. În final, vom supune cercetării unele aspecte legate de subiectul infracțiunilor prevăzute la art.151 sau la art.152 CP RM.

După cum rezultă din art.21 CP RM, persoanele fizice responsabile, care la momentul săvîrșirii faptei au împlinit vîrsta de 14 ani, sînt pasibile de răspundere penală pentru săvîrșirea infracțiunilor prevăzute la art.151 și la alin.(2) art.152 CP RM. În aceleași condiții, vîrsta minimă a răspunderii penale este de 16 ani în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.152 CP RM.

Nu este necesar ca subiectul infracțiunii să aibă vreo calitate specială. Nu mai este necesar, odată cu abrogarea, la 18.12.2008, a prevederilor de la lit.a) alin.(2) art.151 și de la lit.c) alin.(2) art.152 CP RM. Aceste prevederi

stabileau că, în raport cu victima, făptuitorul trebuie să aibă o anumită calitate specială. Cea de soț (soție) sau de rudă apropiată. În nota informativă la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova se explică: „La alin.(2) art.151 CP RM se exclude agravanta de la lit.a) „asupra soțului (soției) sau unei rude apropiate”, din considerentul că relațiile de familie nu ar trebui să constituie temei de agravare a răspunderii și a pedepsei penale”.⁵⁰

E o argumentare prea subțire. Mai ales luând în considerație experiența unor țări, în care funcționează agravantele de genul celor care au fost specificate la lit.a) alin.(2) art.151 și la lit.c) alin.(2) art.152 CP RM. Aceste țări sînt: Argentina, Andora, Brazilia, China, Cuba, Marea Britanie, Filipine, Franța, India, Italia, Ungaria, Mexic, Niger, Norvegia, Uruguay etc.⁵¹ Ce este atît de specific în mediul social din Republica Moldova, încît relațiile de familie nu ar trebui să constituie temei de agravare a răspunderii și a pedepsei penale? Și cum rămîne, în context, cu tendința de a incrimina în apropiata perspectivă unele fapte vizînd violența domestică? Chiar nu este evidentă legătura dintre acest fenomen și prevederile abrogate, menționate mai sus? Pentru că promovarea incriminării violenței domestice vine într-o vădită contradicție cu eliminarea agravantelor de la lit.a) alin.(2) art.151 și de la lit.c) alin.(2) art.152 CP RM. Probabil, de această dată, argumentele vor fi de tipul că „există o necesitate stringentă, dictată de realitatea socială, în a oferi o protecție penală relațiilor de familie împotriva violenței domestice”. Și atunci, ne putem întreba: există oare o politică penală consecventă de apărare a relațiilor de familie?

Sub un alt aspect, legat de analiza subiectului infracțiunilor prevăzute la art.151 și 152 CP RM, vom consemna că participația penală este posibilă sub orice formă: participație preordinată sau participație spontană; participație anterioară sau participație concomitentă; participație înlesnitoare sau participație necesară; participație determinabilă sau participație indeterminabilă; participație simplă sau participație complexă etc.

Conform lit.k) alin.(2) art.151 CP RM, răspunderea se agravează în prezența a două forme legale de participație, nominalizate în art.43 CP RM: grupul criminal organizat sau organizația criminală. Aplicarea acestei agravante exclude (în virtutea prevederii de la alin.(2) art.77 CP RM), reținerea la stabilirea pedepsei a circumstanței agravante specificate la lit.c) alin.(1) art.77 CP RM: „săvîrșirea infracțiunii prin orice formă de participație”. Este notabil că în art.152 CP RM nu există o agravantă similară celei de la lit.k) alin.(2) art.151 CP RM.

În cazul participației complexe, contribuția participanților se poate concretiza în oricare din formele menționate în art.42 CP RM. În această privință, este relevantă următoarea speță: *la 11.08.2006, G.A. a fost condamnat*

*în baza art.42 și lit.d), h) alin.(2) art.151 CP RM. În fapt, la 12.05.2006, fiind în stare de ebrietate și aflîndu-se în casa lui I.C. din or. Otaci, raionul Ocnița, G.A., din intenții huliganice, a instigat o altă persoană să-i aplice lui V.Z. multiple lovituri în diferite părți ale corpului. În rezultat, lui V.Z. i s-a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale și a sănătății.*⁵²

Cu această ocazie, menționăm că, în acord cu criteriile generale de individualizare a pedepsei, la stabilirea pedepsei trebuie luat în considerație rolul juridic concret pe care l-a îndeplinit participantul în cadrul infracțiunilor prevăzute la art.151 sau la art.152 CP RM.

Referințe:

- 1 Culegere de Hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău: Tipografia Centrală, 2002, p.313-315.
- 2 Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.41-44.
- 3 И.В. Поликарпова. Уголовная политика России в отношении посягательств на здоровье и ее влияние на квалификацию преступлений: на примере ответственности за умышленное причинение тяжкого вреда здоровью: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Саратов, 2008, p.11.
Această definiție este mai exactă decît cea din pct.2 al Regulamentului Ministerului Sănătății de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, nr.99 din 27.06.2003 (în continuare – Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003) (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.170-172): „Prin „vătămare corporală” se înțelege prejudiciul cauzat sănătății prin dereglarea integrității anatomice a organelor și țesuturilor sau a funcțiilor acestora, provocate de acțiunea diferiților agenți externi: mecanici, fizici, chimici, biologici, psihici”.
- 4 Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6.
- 5 *A se vedea:* S.Brînză, Gh.Ulianoschi. *Considerații vizînd prevederile Capitolului II „Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei” din proiectul noului Cod penal al Republicii Moldova // Revista Națională de Drept, 2001, nr.11, p.11-26.*
- 6 *A se vedea:* С.М. Брынза. *Проблемы правового качества норм Особенной части Уголовного кодекса Республики Молдова // Научные труды. Российская Академия юридических наук. Вып.8. Том 3. – Москва: Юрист, 2008, p.54-58.*
- 7 Despre importanța acestei prevederi normative ne vorbește următoarea speță: *la 20.02.2007, prin sentința Judecătorei Ciocana, mun. Chișinău, a fost încetat procesul penal de învinuire a lui C.V. în baza alin.(1) art.151 CP RM, cu atragerea la răspundere contravențională în baza alin.(1) art.47 din Codul cu privire la contravențiile administrative. Instanța a constatat că, la 20.08.2005, în timp ce se afla în curtea casei lui Gh.B. din comuna Tohatin, mun. Chișinău, C.V. a provocat o ceartă cu Gh.B. În timpul acesteia, i-a aplicat lovituri cu pumnii și picioarele în cap și în alte regiuni ale corpului, l-a lovit pe Gh.B. cu capul de caroseria automobilului și de poartă. În rezultat, conform raportului de expertiză medico-legală nr.354 din 10.01.2007, s-a stabilit că victimei i s-au cauzat vătămări corporale fără cauzarea prejudiciului sănătății. Sentința a contestat-o în apel procurorul, solicitînd casarea acesteia și condamnarea lui C.V. în baza alin.(1) art.151 CP RM. S-a argumentat că, în rezultatul faptei comise, victimei i s-a cauzat vătămarea gravă periculoasă pentru viață. Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 03.07.2007, apelul procurorului a fost respins ca nefondat, cu menținerea sentinței. Instanța a motivat că probele administrate confirmă cauzarea lui Gh.B. a vătămării corporale fără a i se fi adus prejudiciu sănătății.*

- A se vedea: Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 23.01.2008. Dosarul nr.1ra-165/08 // www.csj.md
- ⁸ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 6.05.2009. Dosarul nr.1ra-607/09 // www.csj.md
- ⁹ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 15.04.2009. Dosarul nr.1ra-505/09 // www.csj.md
- ¹⁰ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18.02.2009. Dosarul nr.1ra-178/09 // www.csj.md
- ¹¹ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18.02.2009. Dosarul nr.1ra-236/09 // www.csj.md
- ¹² Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 28.10.2008. Dosarul nr.1ra-994/08 // www.csj.md
- ¹³ A se vedea: A.C. Никифоров. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву.* – Москва, 1959, p.39, 41.
- ¹⁴ A se vedea: И.А. Исмаилов. *Ответственность за причинение тяжких телесных повреждений по уголовному законодательству Азербайджанской ССР: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук.* – Ленинград, 1966, p.10.
- ¹⁵ A se vedea: А.Д. Середа. *К вопросу об определении тяжести телесного повреждения // Тезисы докладов научной конференции.* – Харьков, 1968, p.196.
- ¹⁶ A se vedea: С.В. Расторопов. *Уголовно-правовая охрана здоровья человека от преступных посягательств.* – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006, p.306-307.
- ¹⁷ S.Brînză, X.Ulianoschi, V.Stati și alții. *Drept penal. Partea Specială.* – Chișinău: Cartier, 2005, p.89.
- ¹⁸ A se vedea: И.А. Анисимова. *Вред, причиненный здоровью человека: понятие, виды // Вестник Томского государственного университета, 2007, nr.302, p.61-65; В.Векленко, М.Галюкова. Психическое расстройство как признак причинения вреда здоровью // Уголовное право, 2004, nr.2, p.22-23; Ю.Л. Метелица. Судебно-психиатрическая экспертиза потерпевших.* – Москва: Юридическая литература, 1990, p.161.
- ¹⁹ Уголовный кодекс Республики Болгария / Под ред. А.И. Лукашова. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
- ²⁰ Уголовный кодекс Республики Польша / Под ред. А.И. Лукашова, Н.С. Кузнецовой. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
- ²¹ Уголовный кодекс Аргентины / Под ред. Ю.В. Голика. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.
- ²² A se vedea: С.В. Расторопов. *Op. cit.*, p.311-312.
- ²³ Собрание законодательства Российской Федерации, 1996, nr.25.
- ²⁴ Уголовный кодекс Республики Беларусь / Под ред. Б.В. Волженкина. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
- ²⁵ Уголовный кодекс Азербайджанской Республики / Под ред. И.М. Рагимова. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
- ²⁶ Уголовный кодекс Республики Армения. www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus
- ²⁷ Уголовный кодекс Республики Казахстан / Под ред. И.И. Рогова. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
- ²⁸ Уголовный кодекс Таджикистана / Под ред. А.В. Федорова. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
- ²⁹ În conformitate cu pct.60 al Regulamentului Ministerului Sănătății nr.99/2003, întreruperea sarcinii face parte din vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, dacă nu este o consecință a particularităților individuale ale organismului (uter infantil, plasmoză, devieri anatomice ale bazinului etc.) și dacă se află în legătură cauzală directă cu trauma.
- ³⁰ А.Чайковский. *Конструктивные и квалифицирующие признаки составов умышленных преступлений: вопросы квалификации, возникающие в связи со ст.135 Уголовного кодекса Литовской Республики // www.juridicon.com*
- ³¹ Despre înțelesul noțiunii „cu bună-știință”, a se vedea mai multe în: S.Brînză. *Răspunderea pentru omorul prevăzut la lit.e) alin.(2) art.145 CP RM // Revista Națională de Drept, 2009, nr.4, p.2-15.*
- ³² A se vedea: С.В. Расторопов. *Op. cit.*, p.327; А.Станкевич. *Некоторые аспекты умысла в преступлениях против здоровья: ошибочность распространенного мнения // http://rli.consultant.ru/magazine/2003/03/ugol/art1/*
- ³³ A se vedea: С.В. Расторопов. *Op. cit.*, p.309-310.
- ³⁴ A se vedea: M.Naum. *Aspecte controversate privind corecta încadrare juridică a faptei prin care s-a cauzat expulzarea unuia sau mai multor dinți ai persoanei // Tradiție și reformă în dreptul românesc. A XVIII-a Conferință științifică anuală cu participare internațională. Anuar. Tomul XIV.* – Iași: Venus, 2008, p.319-323.
- ³⁵ М.Д. Шаргородский. *Преступления против жизни и здоровья.* – Москва, 1948, p.329.
- ³⁶ Informația operativă privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova în perioada a 12 luni ale anului 2008 // www.mai.gov.md/tabele-statist-pre/tabel-2008/
- ³⁷ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18.06.2008. Dosarul nr.1ra-859/08 // www.csj.md
- ³⁸ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 29.10.2008. Dosarul nr.1ra-1214/08 // www.csj.md
- ³⁹ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 4.03.2009. Dosarul nr.1ra-307/09 // www.csj.md
- ⁴⁰ Sentința Judecătorei raionului Călărași din 28.03.2006. Dosarul nr.1-77/2006.
- ⁴¹ A se vedea: A.Barbăneagră, V.Berliba, C.Gurschi și alții. *Codul penal comentat și adnotat.* – Chișinău: Cartier, 2005, p.234.
- ⁴² A se vedea: I.Oancea. *Drept penal. Partea Generală.* – București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p.230.
- ⁴³ G.Antoniu. *Tentativa (doctrină, jurisprudență, drept comparat).* – București: Tempus, 1996, p.298-299.
- ⁴⁴ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18.06.2008. Dosarul nr.1ra-857/08 // www.csj.md
- ⁴⁵ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11.06.2008. Dosarul nr.1ra-815/08 // www.csj.md
- ⁴⁶ S.Brînză, V.Stati. *Unele reflecții asupra practicii aplicării răspunderii penale pentru omorul intenționat (Partea II) // Revista Națională de Drept, 2007, nr.7, p.2-8.*
- ⁴⁷ Culegere de Hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău: Tipografia Centrală, 2002, p.304-312.
- ⁴⁸ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel a Republicii Moldova nr.1a-43/98 din 30.10.1997 // Curtea de Apel: Culegere de practică judiciară (august 1996-aprilie 1999). – Chișinău: Garuda-Art, 1999, p.142-143.
- ⁴⁹ A se vedea: S.Brînză, V.Stati. *O nouă viziune asupra noțiunii „intenții huliganice” // Revista Națională de Drept, 2007, nr.10, p.20-25.*
- ⁵⁰ Notă informativă la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova // www.justice.gov.md
- ⁵¹ A se vedea: I.Rotariu. *Aspecte de drept penal comparat privind violența domestică // Jurnalul de studii juridice, 2006, nr.1-2.* – Iași: Venus, p.103-126.
- ⁵² Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 3.12.2008. Dosarul nr.1re-1406/08 // www.csj.md

Sugestii pe marginea hotărîrilor Plenului Curții Supreme de Justiție

Vitalie STATI
doctor în drept,
conferențiar universitar
formator INJ

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND APLICAREA RĂSPUNDERII PENALE PENTRU UNELE INFRAȚIUNI ÎN DOMENIUL TRANSPORTULUI AUTO

(Sfârșit. Începutul în nr.1)

In the framework of this article, is managed the examination of the offences prevented at art.266, 269 and at art.276 PC RM. In this regard, the following conclusion is actualized: the formulae of the connection between the dropping in danger offence and the car accident area abandoning offence is the concurrence of offences and not the special and general norm reciprocal competition. As well, there are brought important reasons in favor of art.266 PC RM repeal. It is again argued that the offence prevented at art.269 PC RM is an exclusively auto transport field one. The "part at the traffic (another than the driver)" notion is contrived, generally appointing the subject of the offence prevented at art.269 PC RM. In detail, are identified the application ways of penal responsibility according to art.276 PC RM.

La **art.266 CP RM** se prevede răspunderea penală pentru infracțiunea de părăsire a locului accidentului rutier. Mai exact, pentru părăsirea locului accidentului rutier de către persoana care conducea mijlocul de transport și care a încălcat regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, dacă aceasta a provocat urmările indicate la alin.(3) sau (5) art.264 CP RM.

În Codul penal din 1961 nu a fost stabilită răspunderea pentru o asemenea faptă infracțională. Iată de ce lipsesc explicațiile corespunzătoare în Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport”, nr.20 din 8.07.1999 (în continuare – Hotărîrea Plenului nr.20/1999).¹

Infracțiunea de părăsire a locului accidentului rutier este o infracțiune pluriobiectuală. Astfel, **obiectul juridic principal** al infracțiunii în cauză îl formează relațiile sociale cu privire la siguranța traficului rutier, sub aspectul prohibiției impuse conducătorului mijlocului

de transport să părăsească locul accidentului rutier, în cazul în care a încălcat regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, dacă aceasta a provocat urmările indicate la alin.(3) sau (5) art.264 CP RM.

În ce privește **obiectul juridic secundar** al infracțiunii prevăzute la art.266 CP RM, este utilă reproducerea punctului de vedere aparținînd lui S.M. Remizov. Printre procedeele de împotrîvire stabilirii circumstanțelor producerii unui accident rutier, acesta menționează:

- părăsirea locului accidentului rutier;
- introducerea de modificări în ambianța accidentului rutier pînă la sosirea colaboratorilor organelor de drept;
- efectuarea asupra mijlocului de transport a acțiunilor îndreptate spre introducerea unei informații suplimentare în suporturile materiale de informație sau spre substituirea deplină a informației corespunzătoare (variate înscenări; înlocuirea pieselor deteriorate; distrugerea unor noduri și piese ale mijlocului de transport; arderea mijloacelor de transport etc.).²

Pe cale de consecință, putem afirma că infracțiunea de părăsire a locului accidentului rutier aduce atingere în plan secundar relațiilor sociale cu privire la activitatea de constatare imediată și completă a încălcărilor regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, precum și cu privire la activitatea de identificare a făptuitorului și de stabilire a circumstanțelor concrete în care au fost comise încălcările respective.

Datorită specificului său, infracțiunea analizată nu are nici obiect material, nici victimă.

Latura obiectivă a infracțiunii constă în faptă prejudiciabilă exprimată în acțiunea de părăsire a locului accidentului rutier.

Întîi de toate, vom examina înțelesul noțiunilor „accident rutier” și „locul accidentului rutier”.

La modul general, definiția noțiunii „accident rutier” o găsim formulată în mai multe acte normative:

- evenimentul produs ca urmare a încălcării regulilor de circulație, în care au fost implicate unul sau mai multe vehicule aflate în circulație pe drum public, în urma căruia a rezultat vătămarea sănătății, integrității corporale, decesul uneia sau al mai multor persoane ori a fost cauzat un prejudiciu material (art.2 al Legii Republicii Moldova privind siguranța traficului rutier, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 7.06.2007³);

- evenimentul produs ca urmare a încălcării regulilor de circulație, în care au fost implicate unul sau mai multe vehicule aflate în circulație pe drum public, rezultat cu vătămarea sănătății, integrității corporale, decesul uneia sau al mai multor persoane ori cu cauzarea de pagube materiale (pct.2 al Concepției Sistemului informațional automatizat „Registrul de stat al accidentelor rutiere”, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr.693 din 21.06.2007⁴);
- evenimentul produs ca urmare a încălcării normelor de siguranță a traficului rutier, în care au fost implicate unul sau mai multe vehicule aflate în circulație pe drum public, rezultat cu vătămarea sănătății, integrității corporale, decesul uneia sau al mai multor persoane ori a fost cauzat un prejudiciu material (pct.7 al Anexei nr.1 la Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere, nr.357 din 13.05.2009 (în continuare – RCR)⁵).

Totuși, în sensul art.266 CP RM, noțiunea de accident rutier are un înțeles mai îngust: evenimentul produs ca urmare a încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, în care au fost implicate unul sau mai multe mijloace de transport aflate în circulație, în urma căreia a rezultat vătămarea gravă sau decesul unei ori al mai multor persoane. Această limitare a înțelesului noțiunii „accident rutier” își are cauza în aceea că, așa cum vom vedea *infra*, nu oricare părăsire a locului accidentului rutier implică răspunderea penală în temeiul art.266 CP RM. Și nu oricare accident rutier are conotații penale.

Prin „locul accidentului rutier” vom înțelege segmentul de drum public⁶ sau un alt loc în care s-a produs accidentul rutier, în rezultatul circulației mijlocului de transport și al intrării acestuia în coliziune cu persoane, cu alte mijloace de transport, cu alte bunuri mobile sau imobile. Cu alte cuvinte, luând în considerație contextul infracțiunii prevăzute la art.266 CP RM, se are în vedere locul în care încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport provoacă urmările indicate la alin.(3) și (5) art.264 CP RM. Aceasta nu înseamnă că în toate cazurile locul accidentului rutier poate să coincidă în totalitate cu locul încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport: încălcarea acestor reguli poate să înceapă înainte de producerea accidentului rutier. De asemenea, locul accidentului rutier poate să nu coincidă cu locul producerii urmărilor prejudiciabile (de exemplu, când decesul victimei survine după trecerea mai multor ore sau zile de la producerea accidentului rutier).

Astfel, se poate susține că prin „părăsirea locului accidentului rutier” se înțelege acțiunea de plecare a făptuitorului de la locul accidentului rutier cu mijlocul de

transport al său ori al unei alte persoane, ori plecarea pe jos de la locul respectiv, în pofida interdicției de rigoare din RCR.

Astfel, în conformitate cu pct.12 RCR, conducătorul de vehicul, implicat într-un accident rutier, este obligat, printre altele:

- să oprească imediat vehiculul, semnalizându-l;
- să nu schimbe poziția vehiculului și a obiectelor de pe carosabil provenite ca urmare a accidentului rutier (cu excepția cazurilor prevăzute la lit.c) și d) subpct.1 pct.12 RCR);
- să marcheze locul inițial al vehiculului, obiectelor ce țin de accident și al persoanei traumatizate, dacă se impune schimbarea poziției acestora pentru acordarea primului ajutor, transportarea persoanei traumatizate cu propriul vehicul la unitatea medicală sau pentru eliberarea carosabilului;
- să anunțe despre accident poliția și să rămână pe loc pînă la sosirea lucrătorilor de poliție.

Din aceste reglementări putem deduce că nu poate fi calificată ca părăsire a locului accidentului rutier:

- 1) transportarea persoanei traumatizate cu propriul mijloc de transport (în lipsa altor mijloace de transport) la unitatea medicală, în vederea acordării primului ajutor acelei persoane, cu condiția revenirii la locul accidentului rutier a conducătorului mijlocului de transport;
- 2) prezentarea conducătorului mijlocului de transport la unitatea medicală sau la poliție, pentru a comunica producerea accidentului rutier, în cazul în care lipsesc alte posibilități de comunicare, iar conducătorul mijlocului de transport nu are posibilitatea să acorde primul ajutor persoanei traumatizate, nici să o transporte pentru acordarea primului ajutor (cu condiția revenirii la locul accidentului rutier a conducătorului mijlocului de transport);
- 3) prezentarea conducătorului mijlocului de transport la unitatea medicală, pentru a-și salva viața, în ipoteza în care se află în stare de extremă necesitate;
- 4) plecarea în misiune sau la o intervenție ce nu suferă amânare a conducătorului unui mijloc de transport cu regim prioritar de circulație (de exemplu, al ambulanței, al mijlocului de transport destinat stingerii incendiilor, al celui aparținând poliției etc.), în ipoteza în care se atestă starea de extremă necesitate;
- 5) plecarea de la locul accidentului rutier cu încuviințarea lucrătorilor de poliție etc.

Pentru calificarea faptei conform art.266 CP RM este esențială stabilirea situației-premisă: încălcarea de către făptuitor a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, dacă această încălcare a provocat urmările indicate la alin.(3) sau (5) art.264 CP RM.

În acest plan, sînt relevante următoarele exemple din practica judiciară: prin sentința Judecătorei raionului Drochia din 21.06.2006, D.V. a fost condamnat în baza alin.4 art.264 și art.266 CP RM. În fapt, la 14.11.2004, conducînd automobilul VAZ 21093 pe traseul Drochia-Țarigrad, fiind în stare de ebrietate, D.V. a depășit viteza și a manifestat neatenție la traseu. În rezultat, l-a tamponat pe M.A., care se deplasa pe contrasens cu bicicleta, și a părăsit locul accidentului rutier. Lui M.A. i-a fost cauzată vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății, periculoasă pentru viață⁷; prin sentința Judecătorei raionului Căușeni din 21.09.2007, S.C. a fost condamnat în baza lit.a) alin.(3) art.264 CP RM. În fapt, la 16.04.2005, conducînd automobilul „Ford-Fiesta” pe str. Ștefan cel Mare din or. Căușeni, încălcînd prevederile alin.(1) pct.11, pct.12, 45, alin.(3) pct.122 ale RCR din 27.07.1999⁸, S.C. i-a tamponat pe I.A., C.D. și H.V. În rezultat, li s-a provocat vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății. După comiterea accidentului rutier, S.C. a părăsit locul accidentului rutier, deplasîndu-se într-o direcție necunoscută⁹; prin sentința Judecătorei raionului Dubăsari din 24.06.2008, P.V. a fost condamnat în baza alin.(4) art.264 și art.266 CP RM. În fapt, la 4.05.2008, fiind în stare de ebrietate, P.V. conducea, fără permis de conducere, automobilul „Peugeot-405” pe strada centrală din s. Molovata, raionul Dubăsari. Se deplasa neregulamentar cu o viteză de aproximativ 70 km/oră, ignorînd prevederile lit.a) alin.(2) pct.10, lit.a) pct.14, alin.(1) pct.39, lit.a),b) alin.(1) pct.45, alin.(2) pct.45, lit.a) pct.46, lit.a) alin.(1) pct.47 ale RCR din 27.07.1999. Drept urmare, P.V. a ieșit pe partea stîngă a carosabilului, tamponîndu-l pe S.P. Victima a decedat pe loc, iar P.V. a părăsit locul accidentului rutier.¹⁰

Din cele evocate mai sus rezultă că art.266 CP RM nu poate fi aplicat dacă, înainte de a părăsi locul accidentului rutier:

- 1) făptuitorul nu a încălcat regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport;
- 2) regulile specificate au fost încălcate, însă nu s-au produs urmările prejudiciabile indicate la alin.(3) sau (5) art.264 CP RM. Într-o astfel de ipoteză, aplicabil este art.243 „Părăsirea locului în care s-a produs accidentul rutier” din Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008.¹¹

În context, ne raliem opiniei exprimate de A.I. Korobeev: componența de infracțiune de părăsire a locului accidentului rutier nu este o componență de infracțiune absolut de sine stătătoare. În mare parte, ea derivă din componența de infracțiune de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport. Deci, îndeplinește o funcție de subsecvență

(subsidiaritate) față de această ultimă componență de infracțiune.¹² Așadar, art.266 CP RM nu poate fi aplicat de sine stătător. El poate fi aplicat numai dacă, anterior, același făptuitor a săvîrșit infracțiunea prevăzută la alin.(3) sau (5) art.264 CP RM. Bineînțeles, în afară de consecuția temporală a celor două infracțiuni, trebuie să le caracterizeze legătura cauzală. Sub acest aspect de subsecvență (subsidiaritate), infracțiunea de părăsire a locului accidentului rutier poate fi comparată, în unele cazuri, cu infracțiunea de spălare a banilor (art.243 CP RM) și cu infracțiunea de uzurpare de calități oficiale (art.351 CP RM).

În altă ordine de idei, este necesară stabilirea unor **criterii de delimitare** a infracțiunii de părăsire a locului accidentului rutier de **infracțiunile adiacente**.

În primul rînd, ne interesează delimitarea de **infracțiunea de lăsare în primejdie** (art.163 CP RM). Ne referim la una din cele două ipoteze relevate în dispoziția art.163 CP RM, cînd făptuitorul însuși a pus victima într-o situație periculoasă pentru viață și o lasă cu bună-știință fără ajutor.

Este adevărat că la pct.9 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999 e formulată o explicație care vizează ipoteza dată. Totuși, această explicație și-a pierdut în mare parte actualitatea, mai ales datorită faptului că, așa cum am menționat *supra*, în legea penală anterioară nu a fost incriminată fapta de părăsire a locului accidentului rutier. De aceea, într-o versiune reactualizată, explicația respectivă ar trebui redată în felul următor: „*Conducătorul mijlocului de transport, care după săvîrșirea accidentului rutier a părăsit persoana accidentată în pericol pentru viață, urmează să poarte răspundere conform art.163, alin.(3) sau (5) art.264 și art.266 CP RM*”.

Așadar, optăm pentru soluția concursului de infracțiuni. Aceasta pentru că părăsirea locului accidentului rutier nu absoarbe lăsarea în primejdie. Cele două infracțiuni își păstrează autonomia una față de cealaltă. Ca să ne convingem de aceasta, este suficient să observăm că, săvîrșind cele două infracțiuni, făptuitorul omite să execute două obligații absolut diferite:

- 1) obligația să acorde primul ajutor (fixată la lit.c) alin.(1) pct.12 RCR) nu este executată în contextul lăsării în primejdie;
- 2) obligația să anunțe despre accident poliția și să rămână pe loc pînă la sosirea lucrătorilor de poliție (fixată la lit.g) alin.(1) pct.12 RCR) nu este executată în contextul părăsirii locului accidentului rutier.

Din aceste considerente, nu putem fi de acord că art.266 CP RM ar fi o normă specială în raport cu art.163 CP RM, așa cum ar rezulta din opinia exprimată de V.N. Kudreavțev.¹³ Faptul că persoana, care conduce mijlocul de transport, nu va părăsi locul accidentului rutier, nu garantează în nici un fel că această persoană

va acorda ajutor celui accidentat. Pe de altă parte, în unele cazuri grave se impune ca cel accidentat să fie transportat de urgență, pentru a-i fi acordată asistența medicală calificată (desigur, cu condiția că cel accidentat este transportabil). Astfel că, în unele situații, părăsirea locului accidentului rutier este impusă tocmai de necesitatea de a-i fi acordat victimei ajutorul necesar. Necesari și eficienți, pentru că conducătorul mijlocului de transport poate și trebuie să acorde primul ajutor medical. Dar ar fi incorect să fie obligat să acorde asistența medicală calificată. Și ar fi imoral să fie obligat să asiste la suferințele celui accidentat, atunci când nu poate personal să acorde ajutor.

În concluzie, nu soluția concurenței dintre norma specială și norma generală, dar soluția concursului de infracțiuni este cea care exprimă adecvat gradul de conexiune între lăsarea în primejdie și părăsirea locului accidentului rutier.

În al doilea rând, ne vom pronunța în legătură cu delimitarea infracțiunii de părăsire a locului accidentului rutier de **infracțiunea de neacordare de ajutor unui bolnav** (art.162 CP RM). De la bun început, trebuie de accentuat că nu poate fi conceput – în raport cu aceeași situație și același făptuitor – concursul dintre infracțiunile prevăzute la art.162 și la art.266 CP RM. Or, subiectul infracțiunii de părăsire a locului accidentului rutier nu poate fi cel care, în situația corespunzătoare, are obligația să acorde ajutor victimei, sub amenințarea de a fi sancționat conform art.162 CP RM. În această situație, va răspunde, așa cum am reliefat mai sus, în baza art.163, 266 (și alin.(3) sau (5) art.264) CP RM.

Atunci care este deosebirea dintre neacordarea de ajutor unui bolnav (art.162 CP RM) și lăsarea în primejdie (art.163 CP RM)? În contextul examinat, deosebirea se referă la calitățile subiectului infracțiunii:

- 1) se va aplica art.163 CP RM în cazul în care subiectul este cel care pune victima într-o situație periculoasă pentru viață (prin comiterea accidentului rutier), după care o lasă cu bună-știință fără ajutor;
- 2) dimpotrivă, se va aplica art.162 CP RM în cazul în care subiectul este cel care nu acordă ajutor victimei. Însă, nu el a provocat accidentul rutier. Nu el a pus victima într-o situație periculoasă pentru viață.

Ipoieza noastră o confirmă chiar prevederile RCR. Astfel, potrivit lit.a) alin.(2) pct.12 RCR, are obligația să acorde primul ajutor conducătorul de vehicul care a ajuns la locul unde s-a produs un accident rutier, dacă se atestă lipsa serviciilor de intervenție. În opoziție, potrivit lit.c) alin.(1) pct.12 RCR, are obligația să acorde primul ajutor conducătorul de vehicul implicat într-un accident rutier.

În alți termeni, art.162 CP RM face trimitere la lit.a) alin.(2) pct.12 RCR. Iar art.163 CP RM (în ipoteza în

care făptuitorul însuși a pus victima într-o situație periculoasă pentru viață, după care a lăsat-o cu bună-știință fără ajutor) face trimitere la lit.c) alin.(1) pct.12 RCR.

Încheind analiza laturii obiective a infracțiunii specificate la art.266 CP RM, vom menționa că **această infracțiune este una formală**. Ea se consideră consumată din momentul părăsirii locului accidentului rutier.

Cineva ar putea întreba: oare nu există posibilitatea ca infracțiunea de părăsire a locului accidentului rutier să fie considerată infracțiune materială? Or, poate fi imaginată următoarea situație: făptuitorul încalcă regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, provocând vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (care nu este periculoasă pentru viață). După care părăsește locul accidentului rutier. O altă persoană care conduce un mijloc de transport, fără vinovăție, tamponează mortal persoana accidentată, întinsă pe carosabil. Oare în acest caz decesul victimei nu se află în legătură cauzală cu părăsirea locului accidentului rutier?

Răspunsul este negativ. Dacă făptuitorul a manifestat imprudență față de decesul victimei, această urmare prejudiciabilă se va afla în legătură cauzală cu fapta de lăsare în primejdie. Deci, calificarea se va face conform lit.b) alin.(2) art.163 (și alin.(3) art.264, art.266) CP RM. Infracțiunea de părăsire a locului accidentului rutier nu poate aduce atingere nici vieții persoanei, nici sănătății acesteia. Ea nu poate să presupună nici producerea vreunor urmări prejudiciabile. De aceea, în orice situație, își păstrează calitatea de infracțiune formală.

Cît privește urmările prejudiciabile indicate la alin.(3) sau (5) art.264 CP RM, acestea sînt antecedente (nu subsecvente) în raport cu infracțiunea de părăsire a locului accidentului rutier. Aceste urmări prejudiciabile țin de sistemul de referință al infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM. Nu de cel al infracțiunii prevăzute la art.266 CP RM.

O altă problemă, nelipsită de interes, este dacă trebuie aplicat sau nu art.266 CP RM atunci când pentru făptuitor este evident că victima este decedată?

Răspunzînd la această întrebare, A.I. Ciuceaev susține că nu poate fi aplicată răspunderea pentru infracțiunea de părăsire a locului accidentului rutier, dacă victima decedase instantaneu în momentul producerii accidentului rutier.¹⁴ Nu ne putem alătura acestui punct de vedere. Ne place sau nu, dar temeiul aplicării art.266 CP RM nu are careva legătură nici cu șansele de viață ale victimei, nici cu faptul dacă acesteia i se acordă sau nu ajutor. Dacă decesul victimei s-a produs imediat, ca urmare a accidentului rutier, iar făptuitorul este conștient de aceasta, nu i se va aplica răspunderea conform art.163 CP RM (așa cum rezultă corect din pct.9 al Hotărîrii Plenului nr.20/1999). Însă, aceasta nu poate

afecta cu nimic oportunitatea aplicării art.266 CP RM. Această concluzie se desprinde atât din configurația obiectului juridic special al infracțiunii de părăsire a locului accidentului rutier, cât și din conținutul obligațiilor pe care nu le respectă subiectul acestei infracțiuni.

Latura subiectivă a infracțiunii examinate se caracterizează prin **intenție directă**. Aceasta înseamnă că făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale și dorește să părăsească locul accidentului rutier, deși, anterior, a încălcat regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, aceasta provocând urmările indicate la alin.(3) și (5) art.264 CP RM.

La individualizarea pedepsei, aplicate pentru infracțiunea specificată la art.266 CP RM, pot fi luate în considerație semnele secundare ale laturii subiective: motivul infracțiunii și scopul infracțiunii.

Astfel, ca motive ale infracțiunii examinate pot fi numite: lașitatea; teama de a fi tras la răspundere; indiferența etc.

Cît privește scopul infracțiunii, acesta nu poate consta în: transportarea persoanei accidentate la unitatea medicală; comunicarea la unitatea medicală sau la poliție despre producerea accidentului rutier; salvarea vieții proprii (în prezența stării de extremă necesitate) etc. Scopul urmărit de subiectul infracțiunii de părăsire a locului accidentului rutier îl constituie împiedicarea activității de constatare imediată și completă a încălcărilor regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, precum și a activității de identificare a făptuitorului și de stabilire a circumstanțelor concrete în care au fost comise încălcările respective.

Subiectul infracțiunii date este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani. În plus, este o persoană care conduce mijlocul de transport¹⁵ și care anterior a săvârșit infracțiunea prevăzută la alin.(3) sau (5) art.264 CP RM.

Finalizînd analiza infracțiunii prevăzute la art.266 CP RM, vom menționa poziția noastră în raport cu oportunitatea menținerii răspunderii penale pentru această infracțiune în legislația autohtonă.

În Nota informativă la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova (elaborată de Ministerul Justiției), la pct.121 se arată: „... expertul Consiliului Europei, Mariavaleria del Tufo, a menționat cu titlu de recomandare de a prevedea o pedeapsă pentru orice persoană, care dispăre de la locul faptei după ce a provocat un accident, indiferent de cauza accidentului, poziție care deja există în Codul penal al Republicii Moldova”¹⁶.

Opinia noastră este alta: art.266 CP RM (ca și art.243 din Codul contravențional) urmează a fi abrogat. Argumentele de rigoare le-am prezentat în unele din publicațiile noastre anterioare.¹⁷

Recunoaștem că problema abordată nu pare a fi deloc simplă. Dovadă este și faptul că, între anii 1990-1999,

oportunitatea incriminării faptei de părăsire a locului accidentului rutier a fost examinată în Curțile Constituționale ale Franței, Germaniei, Spaniei, Croației, Coreei de Sud, precum și în Curtea Supremă de Justiție a Canadei. În majoritatea din aceste cazuri, s-a ajuns la concluzia că, prin obligarea conducătorului mijlocului de transport să nu părăsească locul accidentului rutier, i se încalcă disproporționat dreptul de a nu mărturisi împotriva sa.¹⁸ Nu aceeași soluție a pronunțat-o Curtea Constituțională a Federației Ruse.¹⁹ Totuși, nelipsită de interes este opinia separată exprimată de membrul Curții Constituționale a Federației Ruse A.I. Kononov. Și pe bună dreptate. Din analiza noastră efectuată *supra* s-a putut vedea că făptuitorul este obligat să nu părăsească locul accidentului rutier (sub amenințarea de a fi sancționat), chiar dacă victima este decedată. Am remarcat că nu obligația de a acorda primul ajutor este cea care se află la temelia stabilirii răspunderii penale conform art.266 CP RM. Mai există un aspect, deloc neglijabil: răspunde în baza art.266 CP RM numai persoana care conduce mijlocul de transport. Dacă însă accidentul rutier a fost provocat de către un alt participant la trafic, acesta, părăsind locul accidentului rutier, nu va fi sancționat. Mai mult, ce-ar fi să ne imaginăm că art.266 CP RM își extinde sfera de incidență: cel care săvârșește orice infracțiune să fie tras la răspundere pentru că a părăsit locul săvârșirii infracțiunii? Iată că și art.266 CP RM este un asemenea exemplu de represivitate excesivă. Numai că la o scară nu atât de extinsă.

În fine, vom consemna că prin Legea federală nr.162-Φ3 din 8.12.2003²⁰ a fost abrogat art.265 „Părăsirea locului accidentului rutier” din Codul penal al Federației Ruse. Astfel, poziția legiuitorului rus nu a fost în consonanță cu cea a Curții Constituționale a Federației Ruse.

Luînd în calcul toate aceste considerente, recomandăm legiuitorului autohton abrogarea art.266 CP RM (și a art.243 din Codul contravențional).

În continuare vom efectua analiza infracțiunii de încălcare a regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației (**art.269 CP RM**). În conformitate cu art.269 CP RM, răspunderea se stabilește pentru încălcarea de către pasager, pieton sau alt participant la trafic a regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației, dacă acesta a provocat urmările indicate la art.264 CP RM.

Înainte de a ne pronunța asupra conținutului și configurației obiectului juridic al faptei infracționale în cauză, vom face o precizare: considerăm că infracțiunea specificată la art.269 CP RM este o infracțiune săvârșită exclusiv în domeniul transportului auto. Accentuăm aceasta, întrucît unii autori afirmă că infracțiunea analizată este o infracțiune săvârșită nu numai în domeniul transportului auto, dar și în domeniul transportului feroviar, aerian sau naval.²¹

Nefiind de acord, prezentăm următoarele contraargumente:

- 1) în Codul penal al Federației Ruse, art.268 are denumirea „Încălcarea regulilor care asigură activitatea în condiții de securitate a transportului” (sublinierea ne aparține – *n.a.*). În Proiectul Codului penal al Republicii Moldova, art.311 are denumirea „Încălcarea regulilor în vigoare cu privire la transporturi”²². Însă, în legea penală în vigoare, art.269 are o altă denumire: „Încălcarea regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației”. Să fie întâmplătoare această deviere de la concepția inițială?;
- 2) în art.268 al Codului penal al Federației Ruse se arată, implicit, că această normă este complementară față de normele care, în legea penală autohtonă, sînt reprezentate de art.263 și art.264 CP RM. Precizăm că art.263 CP RM stabilește răspunderea pentru încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a transportului feroviar, naval sau aerian. În contrast, în art.269 CP RM nu este afirmată o asemenea complementaritate. Însă, se face trimitere la art.264 CP RM, sub aspectul urmărilor prejudiciabile produse;
- 3) în art.269 CP RM subiectul infracțiunii este desemnat generic prin sintagma „participant la trafic”. Este o sintagmă al cărei înțeles este elucidat în RCR și în alte acte normative vizînd securitatea în domeniul transportului auto. Totodată, această sintagmă nu este nici definită, nici utilizată în actele normative vizînd securitatea în domeniul transportului feroviar, naval sau aerian. În această situație, pot oare asemenea acte normative să conțină norme la care ar face trimitere art.269 CP RM?;
- 4) în Codul contravențional al Republicii Moldova, complementar cu art.269 CP RM este art.245 „Încălcarea regulilor de circulație de către pietoni și alți participanți la circulația rutieră” (sublinierea ne aparține – *n.a.*);
- 5) în Codul penal din 1961, corespondentul art.269 CP RM este art.179 „Încălcarea regulilor în vigoare la transporturi” (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Cu toate acestea, în Hotărîrea Plenului nr.20/1999, infracțiunea de încălcare a regulilor în vigoare la transporturi este raportată la categoria de „infracțiuni legate de încălcarea regulilor de securitate a circulației auto și exploatare a mijloacelor de transport” (a se vedea, de exemplu, pct.25). Putem admite că această abordare a instanței supreme a fost prea restrictivă vizavi de art.179 CP RM din 1961. Dar avem oare vreun temei să afirmăm că ea ar fi restrictivă în raport cu art.269 CP RM? Doar în art.269 CP RM nu avem o formulare de tipul celei specificate în art.268 din Codul penal al Uzbekistanului (corespondent cu art.269 CP RM): „încălcarea... regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a tuturor tipurilor de transport” (sublinierea ne aparține – *n.a.*).²³

În concluzie: dacă regulile privind menținerea ordinii și securitatea circulației sînt încălcate de către pasager sau un alt participant la circulația feroviară, navală sau aeriană – atunci, în cazurile în care nu se aplică art.263 CP RM, aplicabile sînt art.149 sau art.157 CP RM. Nu însă art.269 CP RM.

Revenind la examinarea obiectului juridic special al infracțiunii specificate la art.269 CP RM, consemnăm că acesta are un caracter complex. La concret, **obiectul juridic principal** îl formează relațiile sociale cu privire la menținerea ordinii și securitatea circulației de către alți participanți la trafic, decît conducătorii mijloacelor de transport. La rîndul său, **obiectul juridic secundar** îl constituie relațiile sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei.

Nu putem fi de acord nici cu I.I. Gorelik²⁴, nici cu S.Proțenko²⁵, care afirmă că infracțiunea analizată lezează exclusiv relațiile sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei. Dacă această afirmație ar fi validă, atunci infracțiunea de încălcare a regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației ar fi fost prevăzută de normele Capitolului II al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova. Nu de normele Capitolului XII al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova. În realitate, infracțiunea în cauză lezează în plan secundar, nu în mod exclusiv, relațiile sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei. Or, este o axiomă faptul că, în cazul unei infracțiuni complexe, obiectul juridic principal (nu obiectul juridic secundar) este cel care trebuie indispensabil să derive din obiectul juridic generic. În ipoteza infracțiunii specificate la art.269 CP RM, **obiectul juridic generic** îl formează relațiile sociale cu privire la securitatea în transport. Deci, este justificat să afirmăm că obiectul juridic principal al acestei infracțiuni îl constituie nu altceva decît relațiile sociale cu privire la menținerea ordinii și securitatea circulației de către alți participanți la trafic, decît conducătorii mijloacelor de transport.

În alt context, **obiectul material** al infracțiunii prevăzute la art.269 CP RM îl reprezintă corpul persoanei. Tocmai asupra acestuia se proiectează urmările prejudiciabile provocate prin încălcarea regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației.

Latura obiectivă a infracțiunii analizate are următoarea structură:

- 1) fapta prejudiciabilă care constă în acțiunea sau inacțiunea de încălcare a regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației;
- 2) urmările prejudiciabile, și anume:
 - a) vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății;
 - b) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;
 - c) decesul unei sau al mai multor persoane.
- 3) legătura causală.

Investigînd fapta prejudiciabilă – primul din semnele laturii obiective – vom menționa că regulile privind menținerea ordinii și securitatea circulației sînt stabilite de:

- 1) Legea privind siguranța traficului rutier;
- 2) Regulamentul circulației rutiere;
- 3) Regulamentul transporturilor auto de călători și bagaje, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.1348 din 10.11.2003²⁶ etc.

Astfel, numitele reglementări stabilesc următoarele reguli privind menținerea ordinii și securitatea circulației:

- 1) pentru conducătorii de biciclete, ciclomotoare²⁷, vehicule cu tracțiune animală și pentru călăreți:
 - să circule pe drumul public numai într-un singur rînd, menținînd în timpul deplasării, în raport cu marginea din dreapta a carosabilului, un interval nu mai mare de 1 m, fiind îmbrăcați în vestă de protecție-avertizare fluorescent-reflectorizantă (alin.(1) pct.109 RCR);
- 2) pentru conducători de biciclete și ciclomotoare:
 - să cedeze trecerea vehiculelor care circulă pe drum, în cazul în care pista pentru bicicliști se intersectează cu drumul public și această intersectare este nedirijată (alin.(2) pct.109 RCR);
 - să nu circule pe carosabilul drumului, în cazul în care în direcția de deplasare există o pistă pentru bicicliști (lit.a) alin.(4) pct.109 RCR);
 - să nu circule neținînd cel puțin cu o mîna ghidonul, precum și cu picioarele neamplasate pe pedale (lit.b) alin.(4) pct.109 RCR);
 - să nu se țină cu mîna de un vehicul în mers (lit.c) alin.(4) pct.109 RCR);
 - să nu transporte încărcături care, prin volumul, lungimea sau masa lor, stînjenesc conducerea bicicletei (ciclomotorului) sau periclitează circulația altor participanți la trafic (lit.e) alin.(4) pct.109 RCR);
 - să nu circule pe trotuare, pe aleile din parcuri și prin grădinile publice (cu excepția copiilor care se deplasează pe biciclete sub supravegherea celor adulți) (lit.f) alin.(4) pct.109 RCR);
 - să nu execute manevra de virare la stînga sau de întoarcere pe drumurile care au mai mult de o bandă pe sens (lit.g) alin.(4) pct.109 RCR);
 - să nu conducă bicicleta sau ciclomotorul fiind în stare de ebrietate²⁸ (lit.h) alin.(4) pct.109 RCR);
 - să nu conducă vehiculul dacă ghidonul, frîna sau claxonul sînt defectate (lit.i) alin.(4) pct.109 RCR);
 - să nu efectueze remorcarea bicicletelor (ciclomotorilor), precum și remorcarea cu acestea, cu excepția tractării unei remorci compatibile acestor vehicule (lit.k) alin.(4) pct.109 RCR);

- 3) pentru conducătorii de biciclete:
 - să-și utilizeze bicicletele cu catadioptri: în față – de culoare albă (sau far); pe lateral – de culoare portocalie; în spate – roșie (alin.(3) pct.109 RCR);
- 4) pentru conducătorii de vehicule cu tracțiune animală:
 - să-și semnalizeze vehiculul cu catadioptri: în față – de culoare albă; pe lateral – de culoare portocalie; în spate – de culoare roșie, de formă triunghiulară (alin.(1) pct.110 RCR);
 - să-și echipeze vehiculul cu pană pentru împiedicarea roții la deplasarea în pantă sau, în cazul opririi pe sectorul de drum cu declivități, pentru imobilizarea acestuia (alin.(2) pct.110 RCR);
 - să se afle în vehicul în timpul deplasării, menținînd în permanență controlul asupra animalelor (alin.(3) pct.110 RCR);
 - să ducă animalele de frîu, dacă, din diferite motive, este impus să se deplaseze pe jos (alin.(3) pct.110 RCR);
 - să ducă animalele de frîu în timpul intrării pe drumul cu prioritate, în cazul în care vizibilitatea este redusă și/sau cîmpul vizual este limitat (alin.(3) pct.110 RCR);
 - să semnalizeze pe lateral cu stegulețe de culoare roșie încărcăturile care depășesc limitele de gabarit ale vehiculului (alin.(3) pct.110 RCR);
 - să nu circule pe drumul modernizat, în cazul în care în direcția de deplasare există un drum rudimentar (lit.a) alin.(4) pct.110 RCR);
 - să nu circule în galop prin localități (lit.b) alin.(4) pct.110 RCR);
 - să nu transporte pe timp de noapte și în condiții de vizibilitate redusă încărcături ce depășesc limitele de gabarit ale vehiculului (lit.c) alin.(4) pct.110 RCR);
 - să nu lase animalele dezlegate în timpul staționării pe drum (lit.d) alin.(4) pct.110 RCR);
 - să lege în spatele vehiculului, din dreapta, animalele care însoțesc vehiculul cu tracțiune animală (alin.(5) pct.110 RCR);
- 5) pentru persoanele care însoțesc pe drumurile publice animale izolate, de povară, de călărie sau turme, cirezi etc.:
 - să mîne pe drumurile publice animalele izolate sau în turmă (cireadă), de regulă, pe timp de zi (alin.(1) pct.111 RCR);
 - să existe un număr suficient de însoțitori, dar nu mai puțin de trei, în cazul în care animalele sînt mîinate pentru traversarea drumului public sau prin trecerea la nivel cu calea ferată (alin.(1) pct.111 RCR);
 - să fie conduse de frîu animalele izolate (cite cel mult două la însoțitor) (alin.(1) pct.111 RCR);
 - să fracționeze în grupuri compacte și să separe bine între ele turmele mari, ținînd cont de

numărul însoțitorilor, astfel încât să se creeze spații suficiente, care ar permite circulația fluentă și în siguranță a celorlalți participanți la trafic (alin.(2) pct.111 RCR);

- să nu mîne animalele pe drumul cu îmbrăcămintea carosabilului asfaltică sau ciment-beton, în prezența altor căi (alin.(2) pct.111 RCR);
- să circule împreună cu animalele pe acostamentul din partea stîngă a drumului, iar în lipsa acestuia, cît mai aproape de marginea stîngă a carosabilului, în întîmpinarea fluxului de vehicule, în cazul în care animalele sînt mînate pe drumul public (alin.(3) pct.111 RCR);
- să poarte îmbrăcăminte cu elemente fluorescent-reflectorizante, în caz de mînare a animalelor pe drumul public pe timp de noapte sau în condiții de vizibilitate redusă (alin.(3) pct.111 RCR);

6) pentru pietonii cu cărucior manual²⁹:

- să nu se deplaseze pe drumul public, în cazul în care încărcătura le face vizibilitatea insuficientă sau chiar imposibilă în direcția de mers (alin.(1) pct.112 RCR);
- să nu se deplaseze pe carosabilul drumurilor cu circulație intensă (lit.a) alin.(2) pct.112 RCR);
- să nu se deplaseze pe drumurile neiluminate, pe timp de noapte sau în condiții de vizibilitate redusă (lit.b) alin.(2) pct.112 RCR);
- să nu abandoneze căruciorul pe carosabil (lit.c) alin.(2) pct.112 RCR);

7) pentru pietoni:

- să se deplaseze pe partea dreaptă a trotuarelor, pistelor pentru pietoni sau pe potecile alăturate drumului public, iar în lipsa acestora – pe acostament (alin.(1) pct.113 RCR);
- să se deplaseze pe pistele pentru bicicliști, cu condiția că nu stînjenesc circulația bicicliștilor sau a conducătorilor de ciclomotoare (alin.(1) pct.113 RCR);
- să se deplaseze pe marginea dreaptă a carosabilului, fără să stînjenească circulația vehiculelor, dînd dovadă de prudență sporită, în cazul în care transportă sau duc obiecte voluminoase ori rulează în cărucioare pentru invalizi, în lipsa trotuarelor, pistelor pentru pietoni și acostamentelor (alin.(2) pct.113 RCR);
- să meargă unul după altul pe marginea dreaptă a carosabilului, în cazul în care sînt impuși, din cauza lipsei trotuarelor și a acostamentelor, să se deplaseze pe carosabilul drumului amenajat cu o bandă de separare (alin.(3) pct.113 RCR);
- să circule pe acostamentul din partea stîngă a drumului, iar în lipsa acestuia, cît mai aproape de marginea stîngă a carosabilului, în întîmpinarea fluxului de vehicule, în cazul în care se deplasează în afara localităților (alin.(4) pct.113 RCR);

- să se deplaseze în aceeași direcție cu vehiculele, în cazul în care rulează în cărucioare pentru invalizi, împing bicicleta, ciclomotorul sau motocicletă (alin.(4) pct.113 RCR);

- să poarte îmbrăcăminte cu elemente fluorescent-reflectorizante, în cazul deplasării pe carosabil sau pe acostament, pe timp de noapte sau în condiții de vizibilitate redusă (alin.(5) pct.113 RCR);

- să traverseze drumul numai pe la trecerile semnalizate, inclusiv pe pasajele denivelate, iar în lipsa acestora la intersecții – pe linia trotuarelor sau acostamentelor (alin.(1) pct.114 RCR);

- să traverseze drumul numai după ce s-au asigurat că nu se apropie nici un vehicul, efectuînd trecerea pe traiectorie perpendiculară în raport cu marginea carosabilului, în cazul în care în limitele vizibilității (100-150 m) nu sînt treceri pentru pietoni sau intersecții (alin.(2) pct.114 RCR);

- să nu încetinească mersul sau să se oprească fără motiv, odată angajați în traversare (alin.(3) pct.114 RCR);

- să se conducă de semnele semafoarelor destinate pietonilor, iar în lipsa acestora – de semnele semafoarelor care dirijează circulația vehiculelor sau de semnalele agenților de circulație, la trecerile cu circulație dirijată (alin.(1) pct.115 RCR);

- să iasă pe carosabil numai cînd vor fi convingși de siguranța traversării, la trecerile cu circulație nedirijată (alin.(2) pct.115 RCR);

- să nu se angajeze în traversare:

a) nemijlocit prin fața sau spatele unui vehicul de rută oprit în stație ori a altor vehicule oprite sau staționate pe drum;

b) pe sectoarele de drum cu cîmpul vizual limitat;

c) prin spațiul intersecțiilor în afara trecerilor pentru pietoni;

d) în cazul în care se apropie un vehicul cu regim prioritar de circulație, care emite semnale luminoase și sonore (alin.(1) pct.116 RCR);

- să nu traverseze căile la nivel de trecere cu calea ferată cînd semnalul luminos sau poziția barierii interzice trecerea (alin.(2) pct.116 RCR);

- să aștepte vehiculele de rută în stație, pe trotuar, acostament sau, după caz, pe refugiu (alin.(3) pct.116 RCR);

8) pentru părinți, educatori sau alte persoane care însoțesc copii:

- să nu admită ieșirea nesupravegheată a copiilor pe carosabilul drumului (alin.(1) pct.117 RCR);

9) pentru persoanele adulte care se deplasează cu copii în vîrstă de pînă la 7 ani:

- să conducă copiii numai pe partea exterioară a trotuarului, iar în lipsa acestuia - pe partea exterioară a acostamentului (alin.(2) pct.117 RCR);

10) pentru persoanele adulte care supraveghează grupurile de copii:

- să asigure circulația grupurilor de copii pe trotuare și piste pentru pietoni în coloană cîte doi, iar în lipsa acestora - pe acostament, dar numai pe timp de zi (alin.(3) pct.117 RCR);

11) pentru conducătorii coloanelor:

- să formeze coloana cu cel mult patru persoane în rînd, cu excepția manifestațiilor, defilărilor sau cortegiilor (lit.a) pct.118 RCR);
- să semnalizeze coloana în flancul stîng, în față și în spate, ziua - cu stegulețe roșii, iar pe timp de noapte sau în condiții de vizibilitate redusă - cu lanterne cu lumini: în față - de culoare albă, în spate - de culoare roșie (lit.b) pct.118 RCR);
- să fracționeze coloana în grupuri, semnalizîndu-le respectiv, dacă mărimea acesteia stînjenește depășirea ei de către autovehiculele în mers (lit.c) pct.118 RCR);

12) pentru pasageri:

- să nu sustragă atenția șoferului de la conducerea mijlocului de transport în timpul deplasării;
- să nu transporte obiecte ascuțite și de tăiat, arme de foc fără huse sau neambalate, substanțe otrăvitoare, explozive, toxice, ușor inflamabile, caustice și rău mirositoare, precum și obiecte care ar putea murdări îmbrăcămintea altor pasageri și salonul mijlocului de transport, bagaje voluminoase, care împiedică trecerea pasagerilor;
- să nu fumeze și să nu consume băuturi alcoolice, să nu călătorească în stare de ebrietate și cu îmbrăcămintă murdară, care ar putea murdări alți pasageri și banchetele;
- să nu activeze mecanismele de deschidere și închidere a ușilor, în afara cazurilor de evitare a avariilor și a accidentelor;
- să nu scoată mîinile și capul prin ferestrele deschise;
- să nu folosească utilajul de avariere fără necesitate, în afara cazurilor excepționale;
- să nu blocheze, cu bagajele sale, trecerile și accesul spre ușile de intrare și de ieșire ale saloanelor, să nu transporte bagaje în salon și pe banchetele autobuzelor care dispun de secții de bagaje;
- să nu urce, să nu coboare, să nu țină deschise, să nu forțeze ușile autovehiculului în timpul mersului;
- să nu deschidă ușile autovehiculului în cazul opririi sau staționării înainte de a se asigura că nu există nici un pericol;

- să nu arunce din vehicul obiecte (pct.12 al Regulamentului transporturilor auto de călători și bagaje) etc.

În cazul în care se încalcă vreuna din regulile specificate mai sus, apare temeiul aplicării răspunderii penale conform art.269 CP RM.

Bineînțeles, dacă există și legătura cauzală dintre fapta prejudiciabilă (concretizată în încălcarea regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației) și una din urmările indicate la art.264 CP RM. În acest plan, ne raliem opiniei exprimate de I.P. Bakulina, care, referindu-se la ipoteza provocării accidentelor rutiere, susține: încălcarea, comisă pe calea acțiunii, trebuie să se distingă prin activitate din partea făptuitorului și să constituie premisa producerii accidentului rutier; încălcarea, comisă pe calea inacțiunii, trebuie să se găsească în legătură cauzală cu prejudiciul provocat prin accidentul rutier, atestîndu-se cumulativ următoarele condiții: a) făptuitorul avea obligația să întreprindă, în situația de pericol de producere a accidentului rutier, anumite acțiuni de prevenire a producerii acestuia; b) făptuitorul avea posibilitatea să întreprindă asemenea acțiuni; dacă făptuitorul ar fi întreprins respectivele acțiuni, accidentul rutier ar fi fost evitat.³⁰

Atragem atenția mai ales asupra ultimei din condițiile prezentate mai sus: nu va putea fi aplicat art.269 CP RM în cazul în care urmările indicate la art.264 CP RM s-ar fi produs oricum, indiferent dacă făptuitorul ar fi respectat sau nu regulile privind menținerea ordinii și securitatea circulației.

În alt context, consemnăm că infracțiunea prevăzută la art.269 CP RM este o **infracțiune materială**. Ea se consideră consumată din momentul producerii urmărilor indicate la art.264 CP RM. La individualizarea pedepsei, se va lua în considerație care anume din cele urmări s-a produs. De asemenea, se va lua în considerație numărul victimelor care au suportat urmările.

Se va aplica art.245 din Codul contravențional în ipoteza în care încălcarea regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației nu a provocat și nici nu a putut să provoace urmările indicate la art.264 CP RM.

Cît privește locul infracțiunii, sîntem de acord cu N.A. Babii care susține că, pentru calificarea infracțiunii, nu contează unde anume a fost ea săvîrșită: în/pe vehicul sau în afara acestuia.³¹ Pînă la urmă, acest detaliu depinde, înainte de toate, de calitatea specială concretă a subiectului infracțiunii.

Privitor la **latura subiectivă** a infracțiunii de încălcare a regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației, putem afirma că făptuitorul manifestă intenție sau imprudență față de fapta prejudiciabilă, și numai imprudența față de urmările prejudiciabile.

În cazul în care făptuitorul manifestă intenție față de urmările prejudiciabile, răspunderea trebuie aplicată pentru infracțiunea intenționată corespunzătoare, luând în considerație orientarea intenției făptuitorului. De exemplu, în ipoteza orbirii cu o lumină puternică a conducătorului mijlocului de transport – în scopul provocării accidentului rutier și a decesului acestui conducător al mijlocului de transport și al pasagerilor – vom fi în prezența omorului săvârșit asupra a două sau a mai multor persoane (lit.g) alin.(2) art.145 CP RM).

În altă ordine de idei, dacă conducătorul mijlocului de transport este vinovat de încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, nu putem exclude ipoteza că un alt participant la trafic poate fi vinovat de încălcarea regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației. Este foarte posibil ca ambii subiecți să fi comis încălcările corespunzătoare. Pentru care fapt ne alăturăm poziției exprimate de A.Boroi: „În situațiile în care acțiunea sau inacțiunea devine periculoasă prin contribuția a două sau a mai multor persoane, toate aceste persoane răspund pentru starea de pericol creată și rezultatul produs, iar dacă victima însuși participă la starea de pericol (spre exemplu, o persoană traversează strada fără să se asigure și prin locuri rezervate circulației vehiculelor, fiind ucisă de o mașină), caracterul periculos al situației create se deduce în raport cu toți cei care au contribuit la producerea lui. Nu se produce, în acest din urmă caz, o compensare a culpelor; fiecare din persoanele care au avut o contribuție la rezultat răspund autonom pentru culpa proprie. Cel mult dacă există și o culpă a victimei, aceasta va fi avută în vedere la individualizarea răspunderii penale și la stabilirea despăgubirilor legale”.³²

Așadar, faptul că un alt participant la trafic (altul decât conducătorul mijlocului de transport) apare ca victimă a infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM nu exclude deloc posibilitatea ca această persoană să aibă rolul de subiect al infracțiunii prevăzute la art.269 CP RM. Aceasta în contextul aceluiași accident rutier. Concluzia dată derivă din prevederile pct.4 RCR: „Orice participant la trafic care respectă prezentul Regulament este în drept să conteze pe faptul că și ceilalți participanți la trafic execută cerințele acestuia”.

Înceind analiza infracțiunii specificate la art.269 CP RM, ne vom referi la **subiectul** acesteia, care trebuie să fie o persoană fizică responsabilă la momentul săvârșirii infracțiunii având împlinită vârsta de 16 ani. În plus, trebuie să aibă o calitate specială: pasager, pieton sau alt participant la trafic.

Așadar, noțiunea „participant la trafic (altul decât conducătorul mijlocului de transport)” este noțiunea generică ce desemnează subiectul special al infracțiunii prevăzute la art.269 CP RM.

Conform pct.7 RCR, participant la trafic este persoana care ia parte la procesul circulației în calitate de

conducător, pieton sau pasager. O definiție similară este formulată în pct.2 al Concepției Sistemului informațional automatizat „Registrul de stat al accidentelor rutiere”. Reieșind din aceste definiții, în cele ce urmează vom identifica înțelesul noțiunii „participant la trafic (altul decât conducătorul mijlocului de transport)”. Considerăm necesară această operație, luând în considerație interpretarea prea îngustă a noțiunii în cauză în pct.24 al Hotărârii Plenului nr.20/1999: biciclistii; pietonii; pasagerii; conducătorii mopederilor; persoanele care mână vitele; conducătorii transportului cu tracțiune animală.

În consecință, considerăm că prin „participant la trafic (altul decât conducătorul mijlocului de transport)” trebuie să înțelegem:

- 1) conducătorii de biciclete sau ciclomotoare³³;
- 2) conducătorii de vehicule cu tracțiune animală;
- 3) călăreții;
- 4) persoanele care însoțesc pe drumurile publice animale izolate, de povară, de călărie sau turme, cirezi etc.;
- 5) pietonii³⁴;
- 6) părinții, educatorii sau alte persoane care însoțesc copii;
- 7) persoanele adulte care se deplasează cu copii în vârstă de până la 7 ani;
- 8) persoanele adulte care supraveghează grupurile de copii;
- 9) conducătorii coloanelor;
- 10) pasagerii;
- 11) persoanele care împing sau trag cu brațele mijlocul de transport sau un alt vehicul.

Finalmente, vom efectua analiza infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor (**art.276 CP RM**).

Obiectul juridic special al acestei infracțiuni îl formează relațiile sociale cu privire la încrederea publică în autenticitatea elementelor de identificare ale autovehiculelor.

Importanța ocrotirii acestei valori sociale împotriva infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor o sesizăm prin prisma scopurilor și sarcinilor Registrului de stat al transporturilor, specificate în pct.7 și 8 ale Regulamentului cu privire la registrul de stat al transporturilor (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului cu privire la reorganizarea Sistemului informațional automatizat de căutare „Automobilul” în Registrul de stat al transporturilor și introducerea testării autovehiculelor și remorcilor acestora)³⁵:

- introducerea în Republica Moldova a evidenței unice centralizate a tuturor vehiculelor și agregatelor numerotate;
- acumularea și actualizarea informației despre fiecare vehicul (agregat), despre dreptul de proprietate și alte drepturi patrimoniale asupra acestora, despre titularii de drepturi, despre

- titlurile de proprietate, despre tranzacții cu vehicule și alte temeuri pentru generarea, modificarea, suspendarea și încetarea drepturilor;
- identificarea deplină, evidența și documentarea parcului de vehicule al țării și a vehiculelor aflate în trafic internațional;
- asigurarea protecției și recunoașterii publice a drepturilor de proprietate, de posesie și de folosință asupra vehiculelor;
- introducerea în țară a controlului automatizat asupra deplasării vehiculelor;
- susținerea sistemului fiscal și a sistemului de asigurări;
- asigurarea autorităților administrației publice centrale și locale, a agenților economici și a populației cu informații statistice despre numărul și starea tehnică a vehiculelor exploatate în țară;
- dezvoltarea infrastructurilor de transporturi și prestări de servicii.

Obiectul imaterial al infracțiunii prevăzute la art.276 CP RM îl reprezintă seria ori numărul de identificare ale șasiului, caroseriei sau motorului auto.

Nu se are în vedere seria sau numărul de identificare al cadrului. Facem această precizare în contextul reglementării de la lit.b) pct.125 RCR: vehiculul este reținut și adus la parcare specială, pentru a interzice exploatarea acestuia, în cazul în care numărul de identificare a șasiului, caroseriei, cadrului sau a motorului este reimprimat prin poansonare ori acesta nu corespunde celui înscris în certificatul de înmatriculare.

O altă precizare importantă este că obiectul imaterial al infracțiunii în cauză pot să-l reprezinte elementele de identificare aparținând numai autovehiculelor. Accentuăm aceasta, pentru că, în conformitate cu pct.2 al Regulamentului cu privire la Registrul de stat al transporturilor, Registrul de stat al transporturilor este un sistem informațional automatizat unic, care cuprinde informația tehnică, economică și juridică despre: mijloacele de transport auto și moto, tractoarele, mașinile și mecanismele specializate pentru construirea drumurilor, pentru ameliorări, mașini agricole și mecanisme, remorci pentru ele, navele flotei de capacitate mică, agregatele staționare și mobile având motoare cu ardere internă și unele agregate numerotate, precum și despre posesorii acestora.

Definiția noțiunii „autovehicul” este formulată în pct.7 RCR: „vehiculul autopropulsat, destinat transportului de persoane sau de bunuri ori efectuării de lucrări, cu excepția ciclomotorului și a vehiculelor pe șine. Troleibuzul este considerat autovehicul”. Observăm astfel că noțiunea „autovehicul” este mai îngustă decât noțiunea „mijloc de transport” (în sensul art.132 CP RM). Nu pot să reprezinte obiectul imaterial al infracțiunii

prevăzute la art.276 CP RM elementele de identificare ale mijloacelor de transport, care nu sînt autovehicule.

De aceea, în acord cu pct.2 al Regulamentului cu privire la Registrul de stat al transporturilor, aplicînd metoda excluderii, ajungem la concluzia că nu pot reprezenta acest obiect imaterial nici elementele de identificare aparținînd: 1) remorcilor; 2) navelor flotei de capacitate mică; 3) agregatelor staționare și mobile avînd motoare cu ardere internă.

Dintr-o altă perspectivă, elementele de identificare ale autovehiculelor urmează a fi deosebite de numărul de înmatriculare al vehiculelor. În doctrina penală se argumentează că un astfel de număr are calitatea de document oficial; confecționarea numărului de înmatriculare al vehiculelor se califică în baza art.361 CP RM.³⁶ Totodată, este cazul să consemnăm că atribuirea unui număr de înmatriculare fals și conducerea cu bunăștiință a vehiculului cu un astfel de număr se sancționează conform alin.(3) art.230 CC RM.

Sub aspectul **laturii obiective** a infracțiunii prevăzute la art.276 CP RM, menționăm că aceasta include două semne: 1) fapta prejudiciabilă care constă în acțiunea de falsificare; 2) metoda săvîrșirii infracțiunii: ștergere, înlocuire sau modificare.

În opinia lui O.Pop, acțiunea de falsificare poate fi totală sau parțială; acțiunea, prin care se alterează adevărul în cazul infracțiunilor de fals, poate să apară sub forma contrafacerii sau alterării în diferite moduri.³⁷ În contextul infracțiunii specificate la art.276 CP RM, prin excelență, falsificarea poate fi numai parțială. Despre aceasta ne vorbesc metodele de săvîrșire a infracțiunii nominalizate în dispoziția art.276 CP RM. Falsificarea totală a elementelor de identificare ale autovehiculelor nu intră sub incidența art.276 CP RM. De fapt, ea ar fi aproape irealizabilă sub aspect tehnic, întrucît ar presupune confecționarea șasiului, caroseriei sau motorului auto avînd seria sau numărul de identificare fals.

Cît privește metodele de săvîrșire a infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor, prin „ștergere” trebuie să înțelegem îndepărtarea mecanică a elementelor de identificare respective. Prin „înlocuire” se are în vedere substituirea segmentului de șasiu, caroserie sau motor auto purtînd elementul de identificare autentic cu un alt segment corespunzător purtînd elementul de identificare fals. Prin „modificare” se înțelege îndepărtarea chimică sau de altă natură (cu excepția celei mecanice) a elementelor de identificare a autovehiculelor.

Bineînțeles, în ipoteza metodelor de ștergere și modificare, îndepărtarea elementelor de identificare ale autovehiculelor trebuie să fie urmată de imprimarea elementelor de identificare false, imprimarea operată pe calea poansonării sau pe altă cale. În caz contrar, activitatea

infracțională nu va putea fi considerată consumată. Iar cele săvârșite vor trebui calificate în baza art.27 și art.276 CP RM.

Dintr-un alt unghi, acțiunea de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor **trebuie deosebită de unele acțiuni asemănătoare**. În primul rând de **folosirea cu bună-știință a unui autovehicul cu seria sau numărul șasiului, caroseriei sau motorului auto false**.

Această acțiune a fost în trecut incriminată la art.277 CP RM care a fost abrogat prin Legea Republicii Moldova privind modificarea și completarea unor acte legislative, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 21.12.2007.³⁸ La moment, acțiunea, care altădată antrenă răspunderea conform art.277 CP RM, poate fi sancționată în baza alin.(1) art.229 CC RM. Conform acestei norme, se sancționează încălcarea regulilor de înmatriculare sau de înregistrare de stat a vehiculelor.

De asemenea, acțiunea de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor urmează a fi deosebită de **distrugerea unor asemenea elemente de identificare, precum și de înstrăinarea șasiului, caroseriei sau motorului auto purtând elemente de identificare false**, ori de **înstrăinarea autovehiculului cu șasiu, caroserie sau motor purtând elemente de identificare false**. În legislațiile altor state, asemenea fapte atrag răspundere penală (de exemplu, conform art.290 al Codului penal al Ucrainei, art.326 al Codului penal al Federației Ruse, art.381 al Codului penal al Republicii Belarus etc.). În legea penală autohtonă astfel de fapte nu sînt distinct incriminate. Totuși, în prezența unor condiții suplimentare, este posibil ca numitele fapte să reprezinte anumite infracțiuni (de exemplu, infracțiunea de spălare a banilor (art.243 CP RM)).

În alt context, este posibil ca elementul de identificare al autovehiculului, pe care îl falsifică făptuitorul, să nu coincidă cu elementul de identificare respectiv înscris în certificatul de înmatriculare și în alte documente de rigoare. Dar nu excludem posibilitatea ca făptuitorul să falsifice și informația documentară privind elementul de identificare al autovehiculului. În acest caz, vom fi în prezența concursului dintre infracțiunile prevăzute la art.276 și la art.361 CP RM.

Încheind analiza laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.276 CP RM, vom menționa că **această infracțiune este una formală**. Ea se consideră consumată din momentul falsificării chiar și a unui singur specimen de serie ori număr de identificare ale șasiului, caroseriei sau motorului auto.

Latura subiectivă a faptei infracționale examinate se caracterizează prin **intenție directă**. Aceasta înseamnă că făptuitorul își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale și a dorit falsificarea seriei, a numărului de identificare al șasiului, caroseriei sau al motorului auto, prin ștergere, înlocuire sau modificare.

De cele mai dese ori, motivul infracțiunii se exprimă în interes material. Scopul infracțiunii poate fi diferit: ascunderea unei alte infracțiuni; înlesnirea săvârșirii unei alte infracțiuni; exploatarea sau înstrăinarea autovehiculului avînd elemente de identificare false, ori a agregatelor autovehiculului purtînd asemenea elemente etc. Particularitățile motivului sau ale scopului infracțiunii nu influențează asupra calificării infracțiunii, însă trebuie luate în considerație la individualizarea pedepsei.

Subiectul infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vîrsta de 16 ani. Nu se cere o calitate specială pentru subiectul infracțiunii. Acesta poate fi conducătorul autovehiculului, dar și oricare altă persoană. În cazul în care făptuitorul a intrat ilegal în posesia autovehiculului, nu se exclude calificarea suplimentară conform uneia din normele din Capitolul VI al Părții Speciale a Codului penal.

În fine, în corespundere cu alin.(2) art.276 CP RM, răspunderea se agravează în cazul în care falsificarea elementelor de identificare ale autovehiculelor este comisă:

- de două sau mai multe persoane (lit.b);
- cu folosirea situației de serviciu (lit.c).

Natura juridică a primei din cele două circumstanțe agravante a fost relevată detaliat în una din publicațiile noastre anterioare.³⁹ Vom arăta doar că această agravantă funcționează în una din următoarele situații:

- 1) infracțiunea e săvîrșită de doi sau mai mulți coautori;
- 2) infracțiunea e săvîrșită de o persoană care are semnele subiectului infracțiunii, împreună cu o persoană care nu are astfel de semne;
- 3) infracțiunea e săvîrșită de o persoană care are semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane care nu are astfel de semne.

Referitor la agravanta specificată la lit.c) alin.(2) art.276 CP RM, se are în vedere că subiectul infracțiunii are calitatea specială de persoană cu funcție de răspundere sau de persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală. Falsificînd elementele de identificare ale autovehiculelor, asemenea persoane săvîrșesc acțiuni sau inacțiuni care decurg din atribuțiile lor de serviciu și care sînt în limitele competenței lor de serviciu. Aplicarea lit.c) alin.(2) art.276 CP RM exclude calificarea suplimentară conform art.327 sau art.335 CP RM.

Referințe:

- ¹ Culegere de Hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău: Tipografia Centrală, 2002, p.340-345.
- ² A se vedea: С.М. Ремизов. Противоположность расследованию дорожно-транспортных преступлений и криминалистические методы его преодоления: Автореферат диссертации

- на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2009, p.12.
- ³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.103-106.
- ⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.90-93.
- ⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.92-93.
- ⁶ Conform pct.7 RCR, prin „drum public” se înțelege orice cale de comunicare terestră, inclusiv construcțiile artificiale și drumurile rudimentare, deschisă pentru circulația vehiculelor și a pietonilor, administrată de un organ abilitat; pe lângă carosabilele, elemente ale drumului se consideră benzile de separare, trotuarele, acostamentele, șanțurile și decorurile.
- ⁷ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr.1ra-700/2007 din 16.12.2007 // Moldlex.
- ⁸ Se are în vedere Regulamentul circulației rutiere, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.713 din 27.07.1999 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.83-86).
- ⁹ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr.1ra-309/2009 din 7.04.2009 // www.csj.md
- ¹⁰ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr.1re-511/2009 din 12.05.2009 // www.csj.md
- ¹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6.
- ¹² *A se vedea:* А.И. Коробеев. *Транспортные преступления.* – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, p.143.
- ¹³ *A se vedea:* *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Под ред. А.В. Наумова. – Москва: Юристъ, 1997, p.652.
- ¹⁴ *A se vedea:* *Российское уголовное право. Особенная часть.* – Москва, 1997, p.339.
- ¹⁵ Mai multe despre această calitate specială a subiectului *a se vedea* în: V.Stati. *Infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art.264 CP RM): conotații practice și teoretice* // Revista Institutului Național al Justiției, 2008, nr.1-2, p.81-90.
- ¹⁶ Notă informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova // www.parlament.md
- ¹⁷ *A se vedea:* V.Stati. *Infracțiunea de lăsare în primejdie: problemele conexiunii cu alte fapte infracționale* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.9, p.19-24; V.Stati. *Lăsarea în primejdie și unele infracțiuni conexe acesteia. Unele aspecte ale aplicării răspunderii penale* // Revista Științifică a USM „Studia Universitatis”. Seria „Științe sociale”. – 2008, nr.4, p.164-170.
- ¹⁸ *A se vedea* pentru detalii: *Особое мнение судьи Конституционного Суда Российской Федерации А.Л. Кононова* // www.echr.ru/documents/doc/1252379/1252379-002/htm
- ¹⁹ *Постановление Конституционного Суда Российской Федерации по делу о проверке конституционности ст.265 Уголовного кодекса Российской Федерации в связи с жалобой гражданина А.А. Шевякова* // Российская газета, 2001, nr.23.
- ²⁰ Российская газета, 2003, nr.3366.
- ²¹ А.И. Коробеев. *Op. cit.*, p.177; В.И. Жулев. *Транспортные преступления.* – Москва: Спарк, 2001, p.143.
- ²² Codul penal al Republicii Moldova. Proiect. – Chișinău: Garda-Art, 1999, p.127.
- ²³ Уголовный кодекс Республики Узбекистан / Под ред. М.Х. Рустамбаева, А.С. Якубова, З.Х. Гулямова. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
- ²⁴ *A se vedea:* И.И. Горелик. *Квалификация преступлений, опасных для жизни и здоровья.* – Минск, 1973, p.61-62.
- ²⁵ *A se vedea:* С.Проценко. *Значение общественно опасных последствий в составе транспортного преступления* // http://sovbezkbr.ru/materialj/mnenie_spec/bezopas/mnenie_bezopas_56.htm
- ²⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.229-233.
- ²⁷ Conform pct.7 RCR, ciclomotor este vehiculul cu două sau cu trei roți, dotat cu motor cu ardere internă sau electric; capacitatea cilindrică a motorului cu ardere internă nu depășește 50 cm³, puterea motorului, atît a celui cu ardere internă, cît și a motorului electric, nu depășește 4 kW, iar viteza constructivă a acestuia nu depășește 45 km/h.
- ²⁸ De menționat, că, de una singură, conducerea bicicletei sau a ciclomotorului în stare de ebrietate redusă de alcool ce depășește gradul maxim admisibil stabilit de Guvern (care nu implică provocarea urmărilor prevăzute la art.264 CP RM), se sancționează conform alin.(3) art.233 CC RM. În aceleași condiții, nu se aplică nici răspunderea contravențională, nici cea penală, dacă ebrietatea e produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare.
- ²⁹ Reieșind din definiția noțiunii „pieton” din pct.7 RCR, prin „pieton cu cărucior manual” nu se are în vedere persoana care se deplasează în căruciorul pentru invalizi fără motor, nici persoana care duce căruciorul pentru copii, nici persoana care duce căruciorul pentru invalizi.
- ³⁰ *A se vedea:* И.П. Бакулина. *Установление причинно-следственной связи при квалификации административных правонарушений в области дорожного движения: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук.* – Тюмень, 2005, p.8.
- ³¹ *A se vedea:* *Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь* / Под ред. А.В. Баркова, В.М. Хомича. – Минск: ГИУСТ БГУ, 2007, p.707.
- ³² A.Boroi. *Infrațiuni contra vieții.* – București: ALL Beck, 1999, p.192.
- ³³ În context, prezintă relevanță următoarea speță: C.V. a fost învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute la art.269 CP RM. În fapt, la 28.08.2006, conducînd scuterul de model „Kagiva” pe str. Gh.Asachi din mun. Chișinău, acesta a ignorat cerințele lit.a), b), d) alin.(1) și alin.(2) pct.45 RCR (se are în vedere RCR din 27.07.1999), nu a manifestat prudență sporită în conducerea scuterului, a pierdut echilibrul, ceea ce a condus la căderea lui și răsturnarea scuterului. Scuterul a ieșit pe trotuar, unde s-a produs tamponarea lui B.I. Acestuia i-a fost cauzată vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății.
A se vedea: Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr.1ra-1009/2008 din 4.11.2008 // www.csj.md
- ³⁴ În conformitate cu pct.7 RCR, prin „pieton” se are în vedere persoana care se află pe drum în afara vehiculului și care nu efectuează lucrări; pietoni se consideră și persoanele care se deplasează în cărucioare pentru invalizi fără motor, cei care duc bicicleta, ciclomotorul, motocicleta, săniuța, un cărucior manual, cărucioare pentru copii sau invalizi.
- ³⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.126-127.
- ³⁶ *A se vedea:* A.Reșetnicov. *Caracteristicile noțiunii de document. Conotații juridico-penale* // Revista Națională de Drept, 2008, nr.1, p.37-41.
- ³⁷ *A se vedea:* O.Pop. *Falsul material în înscrisuri oficiale și falsul intelectual.* – Timișoara: Mirton, 2003, p.4.
- ³⁸ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.28-29.
- ³⁹ *A se vedea:* S.Brînză, V.Stati. *Săvîrșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane ca presupusă formă a participației penale: demitizarea unei concepții compromise* // Revista Națională de Drept, 2008, nr.4, p.2-17.

Василий КРЕЦУ
доктор права, конференциар

Кафедра гражданского процесса,
Молдавский Государственный
Университет

РЕАЛИЗАЦИЯ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ О ПРИЗНАНИИ ЛИЦА ОГРАНИЧЕННО ДЕЕСПОСОБНЫМ ИЛИ НЕДЕЕСПОСОБНЫМ

The decision of judicial instance on a civil case become to the definitive is subject to execution. In the given publication it will be a question about execution the decision of judicial instance about a recognition of the person it is limited capable or incapacitated. Given article the author marks importance of execution the decision the given group of civil cases. Pays attention of the reader on feature of procedure of execution above-stated the decision, and also states offers on harmonisation of legislative base which regulates execution the decision on cases about a recognition of the person is limited capable or incapacitated.

В соответствии со ст.255 Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова, решение судебной инстанции, после того как оно становится окончательным (ч.(1) ст.254 ГПК РМ), приводится в исполнение, кроме случаев немедленного исполнения после вынесения решения (ст.256 и ст.257 ГПК РМ). Окончательное судебное решение переводит гражданский процесс (рассмотрение и раз- решение дела по существу, проверка законности и обоснованности судебных решений) в другой процесс – реализация судебного решения.

С принятием 24 декабря 2004 года Исполнительного кодекса Республики Молдова², **судебные решения по гражданским делам реализуются вне гражданской процессуальной формы, вне стадии гражданского процесса**, как это было предусмотрено Гражданским процессуальным кодексом Республики Молдова от 26 декабря 1964 года. Большинство судебных решений по гражданским делам (в особенности, так-называемые решения о при- суждении или, иначе, исполнительные решения) приобретают исполнительный характер, то есть, решение может быть осуществлено путем принудительного исполнения, если субъекты, обязан- ные по решению судебной инстанции, уклоняются от добровольного его осуществления. Согласно правилам исполнительного производства, регули- руемого законодательством об исполнительном

производстве (ст.2 Исполнительного кодекса Рес- публики Молдова), принудительное исполнение судебного решения является одной из форм реали- зации судебного решения.

Реализация судебных решений возможна и путем их добровольного исполнения – поведением, де- ятельностью тех субъектов, к которым судебное решение обращено. Это может быть активная де- ятельность или воздержание от действий (без- действие).³ Данная форма реализации относится к таким судебным решениям, при реализации ко- торых, как правило, невозможно применение мер принудительного характера и правил исполнитель- ного производства. Речь идет о реализации судеб- ных решений о признании и о преобразовательных решениях, которые, как правило, реализуются вне рамок исполнительного производства.

По своей правовой сущности (особенно по процес- суально-правовой цели), судебные решения по делам особого производства близки к правовой природе судебных решений о признании по делам искового производства. Судебным решением о признании подтверждается существование или отсутствие оп- ределенного правоотношения (наличие или отсут- ствие прав и обязанностей). Подобные решения не могут составить основание для последующего при- нудительного исполнения по правилам исполни- тельного производства, не направлены на него. Нор- мы Исполнительного кодекса Республики Молдова предназначены, как правило, для принудительного исполнения судебных решений о признании.

Судебными решениями по делам особого произ- водства подтверждается: наличие или отсутствие юридических фактов или обстоятельств, от кото- рых зависит возникновение, изменение или пре- кращение личных или имущественных прав граж- дан и организаций; подтверждается наличие или отсутствие бесспорного субъективного права (дела о восстановлении прав по утраченному документу на предъявителя, о владении строением на праве собственности и др.), устанавливается правовой статус физического лица (например, лицо объяв- ляется умершим или признается безвестно отсут- ствующим). Не составляют исключения и судебные решения о признании лица ограниченно деесп- собным или недееспособным, которые по процес- суальной цели можно квалифицировать как разно- видность решений о признании, или, как они иначе называются, *установительные решения*.

Для реализации большинства решений о признании (установительные решения) необходима деятель- ность органов публичного управления, должност- ных лиц, государственных организаций, предпри- ятий, учреждений, общественных организаций,

граждан. В этих случаях реализация судебного решения осуществляется путем дополнения его административным актом³ или решением соответствующей общественной организации. Это означает, что окончательная защита субъективного права или охраняемого законом интереса строится на сочетании двух начал – судебных и несудебных мер. Включение в механизм реализации решений о признании (установительных решений) органов публичного управления, соответствующих должностных лиц, общественных организаций или физических лиц сводит до минимума или полностью устраняет воздействие норм о мерах и способах принудительного характера, так как эти решения реализуются, как правило, вне рамок исполнительного производства. Соответственно, исключается и судебный исполнитель, как субъект, осуществляющий принудительное исполнение исполнительных документов (ст.12, 24 Исполнительного кодекса). Решения о признании реализуются без использования специально созданного государственного аппарата принудительного исполнения актов правосудия.

Решения судебных инстанций по делам особого производства относятся к группе судебных решений, реализация которых имеет место, как правило, посредством правоприменительной деятельности органов публичного управления (например, органы опеки и попечительства, отделы социальной защиты, жилищно-коммунальные органы, органы актов гражданского состояния и др.); предприятия, учреждения и организации (например, финансовые или медицинские учреждения и т.д.); нотариальные органы, общественные организации, должностные лица и др.

В соответствии со ст.307 ГПК РМ, решение судебной инстанции, которым лицо признается ограниченно дееспособным или недееспособным, является основанием для назначения ему органом опеки и попечительства попечителя или, соответственно, опекуна.

В гражданском процессуальном законодательстве отсутствуют какие-либо специальные правила о порядке исполнения решений о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным. Заметим, что Исполнительным кодексом Республики Молдова вопрос об исполнении решений об ограничении дееспособности лица и о признании лица недееспособным также не регламентируется. Поэтому реализация судебных решений по этим категориям дел осуществляется с учетом общих норм действующего гражданского, гражданско-процессуального и административного законодательства.

Решение судебной инстанции об ограничении или лишении дееспособности имеет ограниченный характер, то есть, правовое состояние лица,

злоупотребляющего алкоголем или употребляющего наркотики и другие психотропные вещества, или страдающего психическим расстройством (душевной болезнью или слабоумием), изменится с момента, когда решение судебной инстанции станет окончательным, и данное правовое состояние будет продолжаться до отмены судебной инстанцией ограничения дееспособности или признания лица дееспособным.

Правовым средством фактического ограничения дееспособности или установления недееспособности лица служит деятельность органов опеки и попечительства. Как орган публичного управления, органы опеки и попечительства обязаны совершать необходимые действия по оформлению опеки и попечительства, предусмотренные решением суда. Согласно ч.(1) ст.36 ГК РМ, орган опеки и попечительства обязан принять решение об установлении опеки и попечительства в месячный срок со дня получения информации о необходимости установления опеки и попечительства.

Опека и попечительство – это деятельность соответствующих органов, опекунов и попечителей по защите прав и законных интересов лиц, над которыми установлена опека и попечительство. Одним из оснований установления опеки и попечительства является решение судебной инстанции об ограничении или лишении лица дееспособности. Судебным решением возбуждается деятельность органа опеки и попечительства по установлению опеки и попечительства и назначению опекуна и попечителя.

Опека и попечительство, как форма восполнения ограниченной дееспособности или недееспособности, возникает с момента совершения органом опеки и попечительства действий, необходимость которых предусмотрена в нормах гражданского права и зафиксирована в решении суда, как форма выражения права по конкретному делу и в отношении конкретного лица. Закрепив в ст.16 ГПК РМ обязательность решения суда, государство, тем самым, возложило обязанность на органы опеки и попечительства считаться с судебным решением, ставшим окончательным по делу об ограничении или лишении дееспособности. Обязательность решения суда об ограничении или лишении дееспособности конкретного лица означает, что решение органа опеки и попечительства о назначении опеки и попечительства, как индивидуально-правовой акт местного органа исполнительно-распорядительной власти, не должно противоречить решению, ставшему окончательным. Это означает также невозможность изменения или отмены решения суда органом опеки и попечительства, вынесения им иных решений по делу, в том числе и вынесение актов, противоречащих окончательному решению.

Реализация судебных решений об ограничении или лишении дееспособности имеет свои особенности, которые связаны с такими аспектами, как форма реализации, круг лиц, которые осуществляют реализацию судебного решения, порядок реализации и контроль над исполнением решения.

Относительно формы реализации решений об ограничении или лишении дееспособности, отметим, что она сводится к тому, что осуществляется посредством правоприменительной деятельности органа опеки и попечительства, путем подбора и назначения опекунов и попечителей, а также освобождением или отстранением их от своих обязанностей (ст.38, 46 ГК РМ).

Эта деятельность осуществляется не только за рамками гражданского процесса, но и за рамками исполнительного производства. Указанная форма реализации характеризуется тем, что она не предусматривает участия в процессе реализации судебного решения таких участников, как взыскатель и должник, которые являются типичными участниками исполнительного производства. Реализация решений об ограничении или лишении дееспособности осуществляется без участия и таких участников исполнительного производства, как третьи лица, специалисты, эксперты, понятые (ст.39 Исполнительного кодекса). Сказанное позволяет утверждать, что **форма реализации решений об ограничении или лишении дееспособности характеризуется как исполнительно-распорядительная**. Этим объясняется, почему механизм исполнительного производства, урегулированного законодательством об исполнительном производстве (ст.2 Исполнительного кодекса), не применяется по этим делам.

Деятельность органов опеки и попечительства по реализации указанных решений – это административный порядок принятия решения о назначении опекуна или попечителя и осуществляется вне действия какой-либо заранее установленной законом процедуры. В нормативных актах об органах опеки и попечительства отсутствует надлежащая регламентация реализации данных судебных решений, что является существенным пробелом в соответствующем законодательстве.

Опека и попечительство устанавливаются органами опеки и попечительства, которыми являются органы местного публичного управления (ст.35 ГК РМ). Это особая функция органов местного публичного управления, выходящая за рамки осуществления ими полномочий по решению вопросов местного значения, которая в сфере гражданско-правовых отношений определяется непосредственно в Гражданском кодексе Республики Молдова (ст.32-47). Непосредственное ведение дел по опеке и попечительству

возлагается на соответствующие отделы и управления органов местного публичного управления. Таким образом, реализация решений об ограничении или лишении дееспособности связана с компетенцией органа опеки и попечительства. Это полномочие прямо закреплено в п.10 Положения об органах опеки и попечительства, предусматривающего, что органы опеки и попечительства устанавливают опеку и попечительство, назначают опекунов и попечителей, освобождают и отстраняют опекунов и попечителей от выполнения возложенных на них обязанностей, выдают опекунам и попечителям соответствующие удостоверения и проверяют их отчетность.

Механизм реализации судебных решений по делам об ограничении или лишении дееспособности состоит из нескольких этапов организационно-правового характера. **Первым этапом** претворения в жизнь решения об ограничении или лишении дееспособности лица **является этап доведения решения судебной инстанции до органа опеки и попечительства**, как субъекта, на которого возложена обязанность их реализации. Таким образом, в соответствующей судебной инстанции должен вестись учет доведения решения суда до сведения органа опеки и попечительства, обязанного реализовать решение.

Орган опеки и попечительства, как правореализующий субъект, информируется о судебном решении ставшим окончательным путем высылки копии этого решения органу опеки и попечительства по месту жительства лица, признанного ограниченно дееспособным или недееспособным, для назначения ему опекуна или попечителя. Кроме того, другим способом получения информации о необходимости установления опеки и попечительства является сообщение участвующему в процессе и присутствующему в зале судебного заседания в момент вынесения решения представителю органа опеки и попечительства (ст.306 ГПК РМ). Представитель непосредственно узнает о решении суда.

Другими субъектами процесса реализации судебных решений об ограничении или лишении дееспособности являются заявители и другие заинтересованные лица. Реализация этой группы судебных решений связана, прежде всего, с деятельностью лиц, обратившихся в суд с заявлением о признании лица недееспособным или ограниченно дееспособным. От их инициативности также зависит реальное исполнение судебного решения. Взаимодействие заинтересованных лиц и органов опеки и попечительства, осуществляющих исполнительно-распорядительную деятельность, приводит в действие механизм реализации судебного решения, путем вынесения распорядительного акта об установлении опеки (попечительства), назначения опекуна (попечителя) и реального исполнения решения. Заявители и другие заинтересованные

лица, принимавшие участие в судебном заседании, вправе лично получать копию судебного решения для предъявления в орган опеки и попечительства. В соответствии со ст.259 ГПК РМ, на судебную инстанцию возложена обязанность высылать участникам процесса, не явившимся в судебное заседание, копии решения судебной инстанции не позднее чем в семидневный срок со дня вынесения мотивированного решения. Вместе с тем, основным и наиболее гарантированным способом доведения до органа опеки и попечительства информации о вынесенном решении и о необходимости установления, на этом основании, опеки и попечительства, является сообщение об этом соответствующему органу публичного управления самой судебной инстанцией, путем высылки копии решения суда.

Своевременная реализация решения об ограничении или лишении дееспособности зависит от соблюдения сроков информирования органа опеки и попечительства и срока установления опеки и попечительства. В действующем гражданском законодательстве Республики Молдова разрешен лишь вопрос о сроке исполнения решения по назначению опекуна (попечителя). В соответствии с ч.(1) ст.36 ГК РМ, орган опеки и попечительства обязан принять решение об установлении опеки и попечительства в месячный срок со дня получения информации о необходимости установления опеки и попечительства. В подпункте б) п.9 Положения об органах опеки и попечительства также предусмотрено, что постановление об установлении опеки и попечительства должно быть вынесено не позднее месячного срока с момента, когда соответствующему органу опеки и попечительства стало известно о необходимости установления опеки и попечительства.

Такой краткий срок реализации решения суда об ограничении или лишении дееспособности оправдан и целесообразен. Это способствует быстрой, реальной и действенной защите прав и интересов, вносит в подтвержденном судом правовом состоянии лица ясность и определенность.

Применительно к сроку сообщения судом органу опеки и попечительства об окончательном решении о признании лица недееспособным или об ограничении его дееспособности и необходимости установления опеки и попечительства, следует отметить, что действующее законодательство Республики Молдова (Гражданский кодекс, Гражданско-процессуальный кодекс, Положение об органах опеки и попечительства) не регламентирует этот вопрос. Установление срока, в течение которого судебная инстанция обязана сообщить органу опеки и попечительства о принятом окончательном решении, необходимо. На наш взгляд, это способствовало бы не только своевременному установлению опеки, но и реализации решения об ограниче-

нии или лишении дееспособности. Представляется, что копия решения о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным должна быть направлена органу опеки и попечительства не позднее трех дней после того как решение стало окончательным. Учитывая неурегулированность этого вопроса, следовало бы дополнить ст.307 ГПК РМ нормой, согласно которой решение суда о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным должно быть доведено до сведения органа опеки и попечительства и быть основанием для возбуждения процедуры по назначению опекуна или попечителя. Часть (4) ст.307 ГПК РМ желательно изложить в следующей редакции: «Судебная инстанция обязана, не позднее трех дней после того как решение о признании лица недееспособным или об ограничении его дееспособности стало окончательным, сообщить об этом органу опеки и попечительства по месту жительства этого лица». Поскольку это вменяется в обязанность судебных инстанций, то этот вопрос должен быть урегулирован именно в Гражданско-процессуальном кодексе, а не в Гражданском кодексе. Это вызывает необходимость уточнения и п.с) ст.37 ГК РМ, который необходимо изложить в следующей редакции: «с) на судебные инстанции, на работников прокуратуры и полиции – в случае принятия решения о признании лица недееспособным или об ограничении его дееспособности, назначения, применения или исполнения наказания в виде лишения свободы». Принятие таких норм необходимо, так как это затрагивает не только права и охраняемые интересы заинтересованных граждан, но и государственные и общественные интересы. Отсутствие сроков информирования органов опеки и попечительства в отношении ограничения или лишения дееспособности может иметь отрицательные последствия. Государство и его органы (в нашем – случае судебные органы и органы публичного управления) заинтересованы в установлении и поддержании правопорядка и законности в обществе.

Следующим и самостоятельным **этапом** процесса реализации решения о признании лица недееспособным или об ограничении его дееспособности является **принятие судебного решения к исполнению**: 1) без какой-либо детализации; 2) с последующей детализацией. В первом случае орган опеки и попечительства, получив копию судебного решения, обязан принять его к исполнению: установить опеку (попечительство) и назначить опекуна (попечителя) не позднее месячного срока со дня получения информации о необходимости установления опеки и попечительства. Месячный срок необходим для того, чтобы можно было выбрать лицо, способное выполнять обязанности опекуна или попечителя, подготовить необходимые материалы, к которым относятся:

- копия решения судебной инстанции о признании лица недееспособным или ограниченно дееспособным;
- заявление лица о своем желании стать опекуном (попечителем);
- справка о состоянии его здоровья (опекуна, попечителя);
- характеристика с места работы или жительства;
- согласие другого супруга, если лицо, претендующее быть опекуном (попечителем) несовершеннолетнего, состоит в браке;
- акт обследования жилищных условий и материального положения лица, желающего стать опекуном (попечителем);
- акт обследования материального положения и жилищных условий лица, над которым устанавливается опека (попечительство).

Принимаемый на основе судебного решения административный акт (решение, постановление) о назначении опекуна (попечителя) должен содержать предписание суда о лишении дееспособности или об ограничении дееспособности и систему тех ограничительных мер, которые перечислены в судебном решении и которые можно совершать лишь с согласия попечителей. На основании решения суда орган опеки и попечительства обязан принять конкретные исполнительные меры, путем их детализации. Однако конкретизация этих мер осуществляется самим органом опеки и попечительства. Им решаются такие вопросы, как установление опеки и попечительства, выбор формы устройства лиц, нуждающихся в опеке или попечительстве, надзор за деятельностью опекунов (попечителей), разрешение вопроса о раздельном проживании попечителя и подопечного. Разрешение указанных и других вопросов относится к их исключительной компетенции.

Детализация и реализация указанных вопросов имеет большое правовое значение, так как правовые последствия ограничения или лишения дееспособности наступают не в момент вынесения судебного решения, и даже не в момент, когда решение становится окончательным, а в момент совершения органом опеки и попечительства действий, необходимость совершения которых закреплена в решении суда (назначить опекуна, попечителя, запретить совершать сделки, получать заработок, пенсию и иные доходы и так далее).

Указанный этап в механизме реализации решения посредством деятельности органа опеки и попечительства является этапом достижения нормативного результата. Поэтому после назначения опекуна или попечителя, в силу общеобязательности решения судебной инстанции (ст.16 ГПК РМ), орган опеки и попечительства должен проинформировать судебную

инстанцию о назначении опекуна (попечителя). Указанная обязанность органов опеки и попечительства вытекает из смысла ст.16 ГПК РМ. На наш взгляд, эта обязанность органа опеки и попечительства должна быть прямо закреплена в законодательстве (гражданском, гражданско-процессуальном или административном или об исполнительном производстве).

Результаты реализации судебных решений об ограничении или лишении дееспособности представляют совокупность объективных последствий по достижению намеченных целей в связи с установлением ограничения или лишения дееспособности. Так, опекун недееспособного (страдающего психическим расстройством – душевной болезнью или слабоумием) обязан: заботиться о здоровье своего подопечного; обеспечивать ему врачебную помощь и регулярное медицинское наблюдение; осуществлять необходимый бытовой уход; защищать интересы подопечного; принимать меры, чтобы подопечный не нарушал прав и законных интересов других лиц; возбудить в суде дело о признании его дееспособным, если подопечный выздоровел и т.д. Попечитель лица ограниченного в дееспособности, вследствие злоупотребления алкоголем или употребления наркотиков и других психотропных веществ, обязан: контролировать действия ограниченно дееспособного лица; оказывать подопечному фактическую и правовую помощь при осуществлении последним своих прав и выполнении обязанностей; давать согласие на совершение лицом тех сделок, которые это лицо не вправе совершать самостоятельно; управлять имуществом подопечного; получать заработную плату, пенсию и другие виды доходов; возбуждать в суде дело по отмене попечительства, если отпали основания для ограничения его дееспособности и т.д.

Перечисленные обстоятельства свидетельствуют о том, что **этап непосредственной реализации судебного решения и постановления органа опеки и попечительства об осуществлении решения суда является длящимся** (может продолжаться довольно длительное время) и может завершиться лишь: после отмены ограничения дееспособности или восстановления лица в дееспособности; при помещении подопечного в соответствующее учреждение специальной защиты населения, воспитательное, образовательное, лечебное или другие подобное учреждение; в случае смерти подопечного и в других случаях.

Реализация решения об ограничении или лишении дееспособности на данном этапе заключается в том, что опекун (попечитель), органы опеки и попечительства должны действовать в соответствии с судебным решением о признании лица недееспособным или ограниченно дееспособным. Опекуны (попечители) выполняют свои функции, а органы опеки и попечительства осуществляют контроль над деятельностью опекунов и попечителей. Следует

говорить и о контроле опекунов и попечителей за действиями подопечных.

В связи с реализацией судебных решений, возникает вопрос о возможности осуществления судебного контроля над надлежащим исполнением судебного решения. Необходимость в этом есть, так как на практике далеко не все судебные решения об установлении опекуна или попечительства исполняются.

Вероятность стопроцентной реализации таких решений зависит от очень многих факторов. Заметим, что в судебной статистике не содержится никаких данных относительно реализации решений об установлении опеки (попечительства), поскольку они реализуются вне рамок гражданского процесса и исполнительного производства. Кроме того, следует отметить и то, что в задачи суда не входит контрольная функция за деятельностью органов опеки и попечительства по осуществлению таких решений. Все это снижает возможность принятия действенных мер, побуждающих органы опеки и попечительства, опекунов и попечителей исполнять решение судебной инстанции.

Возникают и другие вопросы: как поступить судебной инстанции, если суду станет известно, что опекун (попечитель) не назначен, т.е. решение не исполняется; может ли при этом идти речь о возможности применения процессуальной санкции (например, штрафа) при неисполнении или при ненадлежащем исполнении решения органом опеки и попечительства? Как известно, штраф, как мера ответственности, применяется в исполнительном производстве в отношении должников, уклоняющихся от исполнения решений, не связанных с передачей имущества или денег (ст.149 Исполнительного кодекса). Протокол о наложении штрафа составляется судебным исполнителем, который представляется директору исполнительного бюро для наложения штрафа (ч.4) ст.149 Исполнительного кодекса). По данной категории дел, указанные лица не могут применять такую меру, так как решения об установлении опеки и попечительства реализуются вне рамок гражданского процесса и исполнительного производства. Однако, по мнению В.Ф. Кузнецова, при реализации решений об ограничении дееспособности или лишении дееспособности складывается аналогичная ситуация, а потому и здесь возможно применение судом процессуального штрафа к соответствующему должнику.⁴ Необходимо критически оценить предложение В.Ф. Кузнецова и возразить тем, что орган опеки и попечительства в таких случаях является органом исполнения, а не должником. Кроме того, административный акт об установлении опеки (попечительства) и назначении опекуна (попечителя) принимается коллегиальным органом местного публичного управления. Вопрос о том, как поступить

судебной инстанции в данной ситуации останется открытым до тех пор, пока в законодательстве не будет устранен пробел о применении в таких случаях соответствующих санкций. Существующее положение о невозможности судебного реагирования на ненадлежащее исполнение или неисполнение решений не будет способствовать реализации судебных решений не только по рассматриваемой категории дел, но и по остальным категориям дел особого производства. Указанный законодательный вакуум может быть устранен, на наш взгляд, путем разработки правового механизма, предусматривающего осуществление судебным исполнителем контроля над реализацией этих решений. Об этом следует внести соответствующие дополнения в Исполнительный кодекс Республики Молдова.

Средством подтверждения и контроля над исполнением судебного решения по делу о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным может быть и законодательное положение об обязанности органа опеки и попечительства не только сообщать о произведенном ими действии, но и высылать судебной инстанции копию административного акта (решение или постановление органа местного публичного управления) о назначении опекуна (попечителя), для приобщения такового к делу. Суд должен обладать правовыми средствами контроля над исполнением решений, потому что исполняются его решения.

По этим категориям дел следует использовать все предусмотренные средства воздействия, влияющие на исполнение должностными лицами органов опеки и попечительства своих полномочий по своевременному решению вопросов об опеке и попечительстве, по назначению опекуна (попечителя). Это может быть и дисциплинарное взыскание, которое относится к числу правовых средств, используемых государством для соблюдения законности и служащих гарантией её восстановления в случае нарушения. Нельзя исключить применение такой ответственности, поскольку сам факт её существования гарантирует надлежащее выполнение должностными лицами и другими работниками органов опеки и попечительства функций по исполнению судебных решений по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным. Основанием для наложения дисциплинарного взыскания может быть представление судьи, адресованное органу местного публичного управления.

Принимая во внимание, что речь может идти о неисполнении решения судебной инстанции, нельзя исключить и решение вопроса о последствиях действий, свидетельствующих о неуважении к суду. Уголовное законодательство предусматривает ответственность за умышленное неисполнение, а равно за уклонение от исполнения решения судебной инстанции (ст.320 УК РМ).

Своевременная и эффективная реализация решения судебной инстанции по рассматриваемой категории дел зависит и от надлежащего исполнения опекуном (попечителем) своих обязанностей. Ненадлежащее исполнение им своих обязанностей, совершение злоупотреблений, грубая небрежность или совершение деяний, делающих его недостойным быть опекуном или попечителем, могут привести к применению органами опеки и попечительства такой меры, как отстранение опекуна или попечителя от исполнения ими своих обязанностей.

В соответствии с ч.(2) ст.46 ГК РМ, опекуны (попечители) отстраняются от своих обязанностей, если они: уклонялись от выполнения своих обязанностей; злоупотребляли своими правами; использовали свои полномочия по опеке (попечительству) в корыстных целях; оставляли подопечного без надзора и необходимой помощи. Ненадлежащее выполнение опекуном или попечителем своих обязанностей, при наличии уважительных причин, может явиться основанием для освобождения опекуна (попечителя) от выполнения им своих обязанностей по правилам ч.(5) ст.46 ГК РМ, по личной просьбе.

Отстранение опекуна или попечителя от выполнения своих обязанностей согласно ч.(2) ст.46 ГК РМ выступает, прежде всего, в качестве санкции за виновное поведение. Учитывая морально-этический характер отношений по опеке и попечительству, отстранение опекуна (попечителя) от выполнения своих обязанностей является формой осуждения и влечет за собой целый ряд неблагоприятных последствий для таких лиц. В частности, такие лица не могут быть усыновителями (п.д) ст.121 СК РМ); опекунами и попечителями (п.и) ст.38 ГК РМ, п.б) ч.(4) ст.143 СК РМ); родителями-воспитателями (п.е) ч.(2) ст.159 СК РМ).

Согласно ч.(1) ст.41 ГК РМ, опекун управляет и распоряжается имуществом подопечного от его имени, если не назначен управляющий имуществом. Вынося решение об отстранении опекуна, орган опеки и попечительства принимает меры к возмещению причиненного подопечному вреда.

В случае оставления подопечного без надзора и необходимой помощи, орган опеки и попечительства, кроме отстранения опекуна (попечителя) от своих обязанностей, вправе сообщить прокурору для решения вопроса о привлечении виновного к ответственности в установленном законом порядке (ст.161 УК РМ).

С целью обеспечения реального исполнения судебных решений об ограничении дееспособности или лишении дееспособности, следует предусмотреть и **ведение Единого государственного реестра судебных решений по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным.** Этот Единый государственный реестр должен представ-

лять автоматизированную систему сбора, хранения, защиты, учета, поиска и предоставления электронных копий судебных решений. В нем в обязательном порядке должны включаться и сведения о назначении таким лицам опекуна или попечителя. Это будет свидетельствовать об исполнении таких решений. Ведение Единого государственного реестра судебных решений об ограничении или лишении дееспособности будет иметь огромное значение и для деятельности нотариальных органов, выполняющих правоустановительную, удостоверительную, охранительную и юрисдикционную функции. В условиях отсутствия у нотариуса надежного механизма проверки у граждан их дееспособности, наличие Единого государственного реестра судебных решений по делам об ограничении или лишении дееспособности окончательно решил бы вопрос избегания ошибок в нотариальной деятельности, дало бы нотариусам законные основания для отказа в совершении нотариальных действий, устранило бы ненужные судебные процессы. В Реестр должны включаться все судебные решения судов Республики Молдова об ограничении или лишении дееспособности. Поэтому порядок ведения Реестра должен быть утвержден Правительством Республики Молдова. Должны быть предусмотрены категории лиц, имеющих право доступа к судебным решениям об ограничении или лишении дееспособности, внесенным в Реестр. Суды, прокуроры, нотариусы, офицеры по уголовному преследованию должны иметь право на доступ ко всему информационному ресурсу Реестра судебных решений по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным.

Реализация судебных решений о признании граждан ограниченно дееспособными или недееспособными, процесс защиты субъективных прав и охраняемых законом интересов этих лиц и других заинтересованных субъектов требует весьма длительного периода времени. Чтобы судебные решения и постановления органов опеки и попечительства были реализованы полностью, нужна совместная деятельность судебных органов, органов публичного управления и соответствующих должностных лиц, а также заявителей и других заинтересованных лиц. Деятельность, направленная на принятие комплекса мер, вытекающих из судебного решения, с целью достижения закрепленного в нём нормативного результата.

Литература:

- ¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.34-35.
- ² Л.Н. Завадская. *Реализация судебных решений.* – Москва: Наука, 1982, с.40.
- ³ В.Воложанин. *Оформление документов на основании судебного решения* // Советская юстиция, 1979, №20, с.12.
- ⁴ В.Ф. Кузнецов. *Реализация судебных решений, не связанных с передачей имущества или денежных сумм.* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Свердловск, 1986, с.12.

Sava MAIMESCU

doctor în drept,
conferențiar universitar

Universitatea de Stat din Moldova

TRANSPORTATORUL CA SUBIECT SPECIAL AL RĂSPUNDERII PENALE PENTRU COMITEREA INFRAȚIUNILOR VAMALE PE TERITORIUL VAMAL AL REPUBLICII MOLDOVA

The article is dedicated to a wide range of juridical-qualification and application problems, referring to the juridical statute of transporter and his punishment in the case of the infringement of national and international legislation where the Republic of Moldova is a part of. Also, certain proposals are provided referred to application of administrative-penal sanctions for transporter, in the case of contraband perpetration on the national state territory.

Amplasarea teritorial-geografică a Republicii Moldova, precum și nivelul ei de dezvoltare economică la etapa actuală sînt factori în baza cărora în cadrul ei național, la transportarea mărfurilor, încărcăturilor, obiectelor, a bunurilor materiale și a pasagerilor pot fi aplicate următoarele tipuri de transport:

- 1) transportul feroviar;
- 2) transportul auto;
- 3) transportul aerian;
- 4) transportul naval;
- 5) transportul urban electric;
- 6) transportul prin conducte.¹

Tipurile de transport reglementate de legiuitor în normele de drept speciale ale legii organice denotă că la transportarea mărfurilor, obiectelor, încărcăturilor se folosesc toate felurile de transport prevăzute în art.16-21 ale Legii Republicii Moldova cu privire la transporturi.¹ La transportarea pasagerilor se folosesc practic aceleași tipuri de transport, cu excepția transportului prin conducte, prevăzut de art.21 al Legii organice nominalizate.

Practica activității organelor vamale ale Republicii Moldova, precum și ale statelor vecine atestă că la transportarea peste frontiera vamală externă a statului a mărfurilor de diferite categorii, a încărcăturilor, obiectelor și a altor bunuri materiale sînt aplicate următoarele tipuri de transport:

- transportul auto;
- transportul feroviar;
- transportul aerian;
- transportul naval maritim;
- transportul naval fluvial;
- transportul pe apă;
- transportul prin containere;
- transportul prin conducte;
- transportul prin conductoare.

Felurile de transport incluse în clasificarea relatată de noi, întîlnite în cadrul efectuării activității practice a organelor vamale, sînt practicate, de regulă, la transportarea mărfurilor, încărcăturilor, obiectelor, valorilor și a altor bunuri materiale peste frontiera vamală externă a Republicii Moldova. Aceleași tipuri de transport sînt practicate și la transportarea diferitelor categorii de pasageri la momentul trecerii acestora peste frontiera vamală externă, cu excepția transportării în containere, a transportului prin conducte și a transportului prin conductoare.

Alături de tipurile de transport deja cunoscute și utilizate în practica vamală internațională la transportarea mărfurilor, încărcăturilor, obiectelor, valorilor, a altor bunuri materiale și a pasagerilor, precum: transportul auto, transportul feroviar, transportul aerian, transportul naval, transportul fluvial și transportul pe apă, în a doua jumătate a sec.XX a apărut și transportul prin containere.² După cum demonstrează practica vamală internațională, containerele ca mijloc de transport au început să fie practicate îndeosebi în cazul transportării mărfurilor cu tipuri de transport combinate, adică, cînd la transportarea mărfurilor de la expeditor spre destinatar se utilizează transportul feroviar, naval, fluvial, aerian, inclusiv transportul auto.

De regulă, în asemenea situații ca mijloc de transport sînt utilizate containerele care sînt transportate, transbordate cu ușurință de pe un fel de transport pe alt fel de transport prin intermediul mecanismelor și instalațiilor speciale de descărcare - încărcare a containerelor.

Aplicarea containerelor ca mijloc de transport la transportul pe cale internațională a mărfurilor este prevăzută de „Convenția vamală relativă la transportul internațional al mărfurilor sub acoperirea carnetelor TIR” (Convenția TIR), semnată la 14 noiembrie 1975 la Geneva³, numită în limbajul funcționarilor vamali practicieni din mai multe state ale lumii Convenția tranzitului vamal accelerat.

Conform prevederilor Convenției internaționale nominalizate, la transportarea pe cale internațională a mărfurilor prin utilizarea containerelor este necesar ca containerele, indiferent de capacitatea și volumul lor, să dispună de înscrisuri și semne de marcă specială, care

sînt stabilite în normele de drept stipulate în Convenție. Astfel, constatăm că marcarea containerelor în asemenea cazuri trebuie să fie efectuată în mod obligatoriu conform Convenției TIR, adică să dispună de o placă cu dimensiuni speciale 250 x 400 mm, pe care să fie fixate literele latine TIR cu caractere majuscule, care să aibă o înălțime de 200 mm și o grosime de cel puțin 20 mm. Aceste litere urmează a fi de culoare albă aplicate pe un fon de culoare albastră.⁴

Însă, pentru ca mărfurile să fie transportate de la expeditor la destinatar de către transportatorul specializat anume pe cale internațională, deci cînd fie expeditorul, fie destinatarul au locul de reședință în state diferite, este necesar ca transportarea să se efectueze în baza unui oarecare contract de caracter internațional la transportarea mărfurilor. Un asemenea contract de formă și tip speciale este prevăzut de Convenția internațională cu privire la contractul internațional de transportare a mărfurilor cu transportul auto pe șosele care a fost adoptată și semnată la 19 mai 1956 la Geneva, intrată în vigoare la 2 iulie 1961.⁵ Convenția nominalizată a adoptat formularul de tip special al Scriorii de trăsură de caracter național, care este aplicat la transportarea mărfurilor pe teritoriul statelor aderente la Convenție din Europa, Asia, parțial statele din Nordul Africii, inclusiv unele state de pe continentul american.

În cazul utilizării transportului combinat la transportarea pe cale internațională a mărfurilor, și dacă numai pe o parte neînsemnată a rutei de transportare este folosit transportul auto la transportarea mărfurilor către destinatar, se aplică atît prevederile Convenției CMR din 19 mai 1956, cît și prevederile Convenției TIR din 14 noiembrie 1975.⁶

Din cele relatate reiese că la transportarea mărfurilor, încărcăturilor peste frontiera vamală a statului, cu orice fel de transport s-ar efectua, transportatorul dispune de drepturi și obligațiuni care le are față de expeditorul și, nemijlocit, față de destinatarul mărfurilor. El figurează numai ca persoană juridică, care își exercită funcțiile obligaționale de la momentul încărcării mărfurilor de la expeditor pînă la transportarea acestora la destinatar.

Noțiunea de persoană juridică, cu toate particularitățile ei, este stipulată în legislația civilă națională a statului, în cadrul unei norme de drept prevăzute în special de legiuitor.⁷ Conform normei de drept stipulate în art.55 CC RM, persoana juridică este organizația care are un patrimoniu distinct și răspunde pentru obligațiile sale cu acest patrimoniu, poate să dobîndească și să exercite în nume propriu drepturi patrimoniale și personale nepatrimoniale, să-și asume obligații și poate fi reclamat și pîrît în instanța de judecată. Reieșind din norma de

drept nominaliză, constatăm că persoana juridică, pe lîngă obligațiunile și drepturile prevăzute de actele normative naționale, iar în unele cazuri de cele internaționale, poate purta și răspundere pentru îndeplinirea sau neîndeplinirea obligațiunilor sale cu patrimoniul său.

Răspunderea transportatorului ca persoană juridică poate parveni numai atunci cînd transportatorul, actînd din numele său, din numele expeditorului sau din numele destinatarului de mărfuri, a încălcat prevederile convențiilor internaționale, ale acordurilor internaționale, stipulate în normele de drept, în conformitate cu care efectuează transportarea mărfurilor, încărcăturilor pe cale internațională, cauzînd astfel prejudiciu statului național prin teritoriul cărora el își exercită obligațiunile contractuale.

Conform prevederilor legislației Republicii Moldova, pentru încălcarea prevederilor normelor de drept stipulate în izvoarele de drept internaționale și cele naționale, transportatorul de mărfuri, încărcături, obiecte, poate fi tras la următoarele feluri de răspundere:

- a) răspundere civilă⁸;
- b) răspundere administrativă materială⁹;
- c) răspundere penală¹⁰;
- d) răspundere internațională.¹¹

a) *La răspundere civilă* transportatorul ca subiect special al răspunderii este tras în conformitate cu prevederile normelor de drept ale Codului civil al statului național pe al cărui teritoriu își are locul de reședință destinatarul mărfii. Răspunderea parvine în cazul cînd lotul de marfă nu a fost transportat în conformitate cu cerințele normelor de drept stipulate în contractul internațional de transportare a mărfurilor, obiectelor, încărcăturilor expediate destinatarului. Temei pentru a fi tras transportatorul la răspundere civilă poate servi, drept exemplu, deteriorarea mărfii transportate ca rezultat al încălcărilor cerințelor vitezei de deplasare, lipsa mărfii din cantitatea de marfă prevăzută pentru a fi transportată, încălcarea cerințelor de păstrare și transportare. În acest caz, transportatorul trebuie să recupereze paguba și prejudiciul cauzat proprietarului mărfii, încărcăturii care urmează să le primească în posesie și folosință.

b) *La răspundere administrativă materială* transportatorul poate fi tras în cazul în care nu a respectat cerințele legislației vamele naționale la transportarea mărfurilor începînd din statul de expediție a mărfii, statul sau statele prin care se deplasează transportatorul sub regimul de tranzit clasic internațional și, respectiv, statul sau statele de destinație a mărfii.

La răspundere administrativă în formă materială transportatorul urmează a fi tras în conformitate cu legislația vamală națională pentru încălcarea regulilor vamele la transportarea mărfurilor¹², aplicîndu-se sancțiunea

administrativă, în formă de amendă¹³, de autoritatea vamală care a depistat încălcarea regulilor vamale.

Temei al tragerii transportatorului la răspundere administrativă în formă de amendă servesc normele de drept vamale ale statului național, în cazul nostru – ale Republicii Moldova, dacă transportatorul nu a respectat atât cerințele convențiilor internaționale, cât și ale legislației naționale vamale care stabilesc cerințele la transportarea mărfurilor pe cale internațională prin teritoriul statului național. La aceste încălcări se atribuie: nerespectarea termenului de efectuare a tranzitului internațional de mărfuri; deteriorarea sigiliului vamal aplicat la intrare în țară; deteriorarea sigiliului aplicat conform Convenției TIR la momentul de încărcare a mărfurilor la expeditor; încălcarea regimului vamal suspensiv acordat la intrare pe teritoriul statului național; punerea în circulație a mărfurilor fără permisiunea organului vamal etc.

c) *Răspunderea penală* poate fi aplicată transportatorului de mărfuri, încărcături, obiecte în condițiile comiterii infracțiunilor prevăzute de art.248 CP RM – contrabanda și, în unele cazuri (mai rar întâlnite), pentru eschivarea de la achitarea plăților și taxelor vamale, infracțiune vamală prevăzută de art.249 CP RM. Conform prevederilor stabilite de legiuitor în legislația de procedură penală, competența urmăririi penale a infracțiunii de contrabandă, prevăzută de art.248 CP RM, și a infracțiunii de eschivare de la achitarea plăților și taxelor vamale, prevăzută de art.249 CP RM, se află în competența organului de urmărire penală al Serviciului Vamal al Republicii Moldova.¹⁴

Considerăm necesar a atrage atenția la faptul că, conform sugestiilor noastre, pentru a trage persoana juridică la răspundere penală pentru comiterea contrabandei doar pentru faptul că ea desfășoară activitate de întreprinzător, în modalitățile sancționate la alin.(4) art.21 CP RM¹⁵, nu e suficient. Pentru a întruni toate elementele infracțiunii de contrabandă, ba chiar și a infracțiunii de eschivare de la achitarea plăților vamale, este în mod obligatoriu necesar ca persoana juridică care desfășoară activitatea de întreprinzător, în mod obligatoriu să practice și activitatea economică externă și să fie recunoscută ca participant la activitatea economică externă a statului.

Susținem această argumentare, deoarece una dintre condițiile principale necesare la calificarea infracțiunii de contrabandă sînt acțiunile întreprinse de persoana juridică și orientate la trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a mărfurilor, obiectelor, încărcăturilor și a altor valori în proporții mari. După cum denotă activitatea practică a organelor vamale din Republica Moldova, este imposibil ca persoana juridică să deplaseze, să transporte careva mărfuri, obiecte, încărcături

peste frontiera vamală a statului fără de a fi autorizată ca agent economic¹⁶ participant la activitatea economică externă. Această constatare este argumentată și de materialele arhivelor instituțiilor vamale din Republica Moldova ce țin de efectuarea activității economice externe practice, care atestă că oricare participant la activitatea economică externă a statului este în mod obligatoriu persoană juridică, însă nu orice persoană juridică poate și urmează a fi recunoscută ca participant la activitatea economică externă. Prin urmare, din cele relatate mai sus reiese că în calitate de subiect al infracțiunilor vamale urmează a fi recunoscută persoana juridică care figurează ca agent economic participant la activitatea economică externă a statului. Transportatorul, după cum atestă multiplele documente de procedură vamală, la fel este recunoscut în dreptul vamal ca persoană juridică la momentul trecerii/transportării mărfurilor peste frontiera vamală a statului, indiferent de locul și statul înregistrării acestuia. Mai mult ca atât, la trecerea peste frontiera vamală și cea de stat, transportatorul este recunoscut nu ca persoană juridică obișnuită, care este participant la activitatea economică externă a statului, ci ca persoană juridică specială care este delegată cu drepturi și obligațiuni speciale de a transporta anume mărfuri, obiecte, încărcături și pasageri peste frontiera vamală a statului.

Reiese că la trecerea peste frontiera vamală a statului transportatorul este recunoscut numai ca subiect special al relațiilor de drept, care se desfășoară în conformitate cu izvoarele de drept internaționale și naționale.

Conform prevederilor Codului penal al Republicii Moldova, persoana juridică recunoscută vinovată de comiterea oricărei infracțiuni prevăzute la alin.(4) art.21 CP RM urmează a fi trasă la următoarele forme de răspundere penală:

- 1) amenda;
- 2) privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate;
- 3) lichidarea.¹⁷

După cum indică legiuitorul, pedeapsa penală aplicată în adresa persoanei juridice care a comis infracțiunea este amenda, care, de fapt, este considerată pedeapsă principală. Pedepsele penale în formă de privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate, precum și lichidarea sînt considerate pedepse complementare. Însă, după cum prevede legiuitorul, în unele cazuri ele pot fi aplicate atât ca pedepse principale, cât și ca pedepse complementare.¹⁸

Din cele indicate de legiuitor rezultă că persoana juridică recunoscută vinovată de comiterea oricărei infracțiuni prevăzute în art.21 alin.(4) CP RM urmează a fi trasă la răspundere penală conform alin.(1) art.63 CP RM, și nicidecum la răspundere penală sub formă de privațiune de libertate sau confiscare, așa cum susțin

unii funcționari ai organelor de drept nu doar din Republica Moldova, dar și din statele vecine.

Practica activității organelor de drept din Republica Moldova denotă că la calificarea infracțiunii de contrabandă comisă de către persoanele juridice apare un șir întreg de dificultăți, care în plan final favorizează fie clasarea cauzelor penale intentate, fie pronunțarea sentinței de achitare de către instanțele judecătorești de fond din țară. Motivul principal al clasării cauzelor penale este explicat prin imposibilitatea de a dovedi vinovăția persoanei juridice sau prin lipsa de probe materiale, care ar dovedi că anume persoana juridică este vinovată de comiterea infracțiunii de contrabandă. Un alt motiv de clasare a cauzelor penale este că la răspundere penală trebuie trasă persoana fizică – funcționarul care a întocmit documentele fictive pentru trecerea ilegală peste frontiera vamală a mărfurilor, obiectelor, încărcăturilor, și nu persoana juridică în cadrul căreia activează acest funcționar. În ce ne privește, considerăm că aceste motive de clasare a cauzelor penale nu sînt nici întemeiate și nici justificate.

Practica activității organelor vamale din Republica Moldova, din statele limitrofe și cele vecine demonstrează că circa 80-85 la sută din cazurile de contrabandă depistate sînt comise anume de persoanele juridice – participanți la activitatea economică externă. Acțiunile de contrabandă comise de către persoanele juridice sînt mult mai calificate comparativ cu cele comise de persoanele fizice, ceea ce, desigur, la momentul inițial al calificării infracțiunii își are locul și rolul său important. În această ordine de idei, opinia noastră se va axa doar pe unele cazuri de comitere a contrabandei, avînd ca subiect persoana juridică – participant la activitatea economică externă a Republicii Moldova.

Așa, spre exemplu, persoana juridică „C.” din or. Soroca, Republica Moldova, agent economic participant la activitatea economică externă, a întocmit cu un agent economic din or. Rotterdam, Olanda, un contract de vânzare-cumpărare a mărfii „Pastă din tomate”, pe care a început să o livreze conform condițiilor contractuale în țara de destinație. În una din livrările de rînd, la momentul turnării pastei de tomate în butoaiile din plastic a cîte 200-220 litri fiecare, la fundul a patru butoaie au fost tănuite 100 kg de cocaină, care urma să fie transportată pînă pe teritoriul Olandei. La intrare în Olanda autocamionul care transporta marfă sub acoperirea carnetului TIR a fost oprit de către serviciul vamal pentru a fi supus controlului vamal minuțios. În timpul controlului vamal al mărfii transportate, care avea sigiliul expeditorului la fiecare butoi în parte, aplicat oficial în bază de documente, cocaina a fost depistată, fapt asupra căruia au fost întocmite documentele de reținere cu confiscarea cocainei.¹⁹

După cum s-a stabilit ulterior, destinatarul mărfii din Olanda, aflînd despre intențiile ilegale ale agentului economic din Republica Moldova, a reziliat în mod urgent contractul de vânzare-cumpărare cu agentul economic din Republica Moldova.

În situația dată este evidentă vinovăția expeditorului mărfii (firma „S” din or. Soroca) la comiterea contrabandei, obiect material al acesteia fiind substanța narcotică – cocaina, deoarece fiecare butoi în parte avea sigiliul expeditorului, acesta neavînd careva urme de deteriorare. Prin urmare, firma nominalizată urma să fie trasă la răspundere penală ca subiect al infracțiunii dacă cocaina ar fi fost depistată la trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova.

Un alt caz, care demonstrează elocvent comiterea faptei de contrabandă de către persoana juridică, a fost depistat de către funcționarii vamali din România.

Astfel, la intrare în România, funcționarii vamali din biroul vamal Albița au atras atenția asupra unui lot de marfă din sticlă care era transportat spre un agent economic din or. Oradea, România. În timpul controlului vamal al lotului de marfă „Borcane din sticlă” a fost stabilit că acest lot de marfă, conform documentelor de însoțire, ocupă doar o parte neînsemnată din semi-remorcă, iar restul era din cutii din carton cu țigări, care erau tănuite după ambalajele mărfii din sticlă legal transportate.²⁰

În opinia noastră, în acest caz la răspundere penală urmează a fi trași atît expeditorul mărfii ca persoană juridică, cît și transportatorul acestui lot de marfă, care în momentul transportării acesteia figurează numai ca persoană juridică.

Sușținem acest punct de vedere, deoarece transportatorul internațional de mărfuri, care, de fapt, este recunoscut în activitatea vamală internațională ca subiect special al răspunderii în cadrul activității vamale, poartă răspundere juridică totală pentru lotul de mărfuri transportat de la expeditor la destinatar. Mai mult ca atît, activitatea transportatorului, la transportarea mărfurilor pe cale internațională, este reglementată în primul rînd de convențiile și acordurile internaționale în domeniu, care la fel prevăd răspunderea transportatorului la transportarea mărfurilor.

Așa, spre exemplu, mai mulți ani la rînd companiile de transporturi aeriene acreditate în Republica Moldova practicau transportarea ilegală peste frontiera vamală a mărfurilor cu destinație dublă; a utilajului industrial militar, inclusiv a armamentului. Încălcările legislației vamale, inclusiv ale prevederilor convențiilor și acordurilor internaționale, la transportarea acestor mărfuri cu statut juridic special au devenit atît de frecvente pe arena internațională, încît organismele internaționale

au început să reacționeze la activitatea ilegală a transportatorilor. Astfel, în urma unor investigații efectuate de reprezentanții OSCE ai ONU, experți în domeniul verificării transporturilor aeriene de arme și armamente, s-a constatat încălcarea convențiilor și acordurilor internaționale de către transportatorii nominalizați și, ca măsură de reprimare, aceștia au solicitat ca statele europene să nu le acorde coridoare aeriene de zbor și să le interzică intrarea în spațiul aerian al statelor Uniunii Europene.²¹

Bineînțeles, autoritățile statale din Republica Moldova, în primul rând Agenția de Stat a Aviației Civile, erau obligate să reacționeze dur la apelul Comisiei speciale de experți a ONU, asigurând astfel nu doar combaterea transportării nelegitime cu navele aeriene a mărfurilor cu statut special, dar și securitatea spațiului aerian, a vieților omenești, a echipajelor, pasagerilor care se află la bordul navelor aeriene.

Deci, conform celor relatate, putem concluziona că la transportul internațional de mărfuri întâlnim așa noțiuni ca „persoană juridică – agent economic al activității economice externe – expeditor/exportator de mărfuri”; „persoană juridică – agent economic, participant la activitatea economică externă – destinatar/importator de mărfuri” și „transportator de mărfuri”, care este în mod obligatoriu persoană juridică ce participă la îndeplinirea tranzacțiilor economice externe.

Documentele de procedură vamală denotă că în cazul în care persoana juridică – agent economic, participant recunoscut la activitatea economică externă, care este rezident al Republicii Moldova, încalcă regulile vamale sau comite infracțiunea de contrabandă, probleme deosebite și careva complicații la aplicarea sancțiunilor prevăzute de Codul vamal și de Codul penal ale Republicii Moldova s-ar părea să nu fie întâlnite.

Probleme destul de complicate apar în cazurile când infracțiunea de contrabandă este comisă de persoana juridică străină, care este expeditorul mărfii către agentul economic din Republica Moldova, care figurează în calitate de destinatar, îndeosebi când contrabanda este comisă de către transportatorul specializat în transportarea pe cale internațională a mărfurilor, în cazul traversării teritoriului Republicii Moldova în regim clasic de tranzit internațional. În asemenea situații apar probleme care practic nu pot fi explicate și nici nu au un careva răspuns calificat din punct de vedere teoretico-juridic la aplicarea mecanismului de sancțiuni penale. Problemele apar din motive pur reale și obiective, exprimate în următoarele:

- persoana juridică străină – agent al activității economice externe, își are sediul în afara hotarelor Republicii Moldova, caz în care nu putem avea acces la baza de date a activității agentului

economic în cauză, recunoscut ca subiect al infracțiunii de contrabandă;

- lipsa de documente adevărate inițiale care au stat la baza efectuării tranzacției, adică a exportării către agentul economic din Republica Moldova a mărfurilor, încărcăturilor, obiectelor;
- nu este posibil de a întocmi documentele de procedură penală (procesele-verbale de audiere a martorilor care au expediat lotul de marfă către Republica Moldova; confruntările între acești funcționari ai agentului economic etc.), fără de care nu poate fi pornită cauza penală de contrabandă;
- controlul bancar al persoanei juridice în cauză se află în afara Republicii Moldova, deci în cazul aplicării sancțiunii penale în formă de amendă accesul la controlul bancar pentru a aplica sechestru asupra acestuia nu este posibil;
- imposibilitatea de a solicita careva alte documente de la alte organe statale de pe teritoriul statului național de expediere/export al lotului de marfă către Republica Moldova.

Desigur, în situația comiterii infracțiunii de contrabandă, față de persoana juridică, participantă la activitatea economică externă, instanța de judecată poate aplica doar acele sancțiuni care sînt stipulate în art.63 CP RM:

- a) amenda;
- b) privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate;
- c) lichidarea.

Însă, după cum vedem, față de persoanele juridice străine care expediază ilicit către agenții economici din Republica Moldova careva mărfuri, obiecte, încărcături sau în adresa transportatorului de mărfuri care efectuează transportarea ilicită a mărfurilor prin regimul de tranzit clasic internațional prin teritoriul vamal al statului nostru, sancțiunile prevăzute la art.63 alin.(1) CP RM nu pot fi aplicate atît sub aspect practic, cît și teoretic. Această imposibilitate se explică prin faptul că organele vamale ale Republicii Moldova nu au acces la sediul persoanelor juridice străine, la conturile lor bancare, ca mai apoi să aplice sancțiunea în formă de amendă, de privare de dreptul de a exercita o anumită activitate, nemaivorbind de lichidarea persoanei juridice care are sediul pe teritoriul statului străin.

Ținînd cont de faptul că, după cum relatează practica activității vamale atît a Republicii Moldova, cît și a statelor vecine, o parte semnificativă din cazurile de contrabandă o comit anume agenții economici străini și transportatorii de mărfuri, încărcături și obiecte, care la fel figurează ca persoane juridice străine și care se deplasează în regim de tranzit clasic internațional pe

teritoriul vamal al Republicii Moldova, considerăm necesar de a propune ca în Codul penal al Republicii Moldova să fie efectuate modificări și completări, prin care să fie prevăzută sancțiunea penală în formă de **aplicarea sechestrului** asupra lotului de marfă sau a unității de transport a agentului economic, care este recunoscut subiectul infracțiunii de contrabandă și care constituie echivalentul sumei mărfurilor introduse sau descărcate pe teritoriul vamal al Republicii Moldova fără achitarea plăților și taxelor vamale, cu confiscarea ulterioară a acestora.

La compartimentul aplicarea sancțiunii în formă de confiscare, ținem să menționăm că în practica vamală a fostei URSS, dar și în perioada primilor ani de la declararea independenței Republicii Moldova, în cazurile în care era imposibilă aplicarea sancțiunii în formă de amendă în adresa persoanelor fizice care tranzitau țara sau aveau locul de reședință în afara hotarelor Republicii Moldova, era prevăzută ridicarea, cu transmiterea fără recompensă în posesia statului a bunurilor persoanei recunoscută vinovată de încălcarea regimului vamal. Considerăm că în situația creată ar fi destul de utilă aplicarea sechestrului ca formă de sancțiune penală asupra averii persoanei juridice străine, care figurează ca transportator la transportarea pe cale internațională a mărfurilor, încărcăturilor și valorilor și care a comis fapta de contrabandă pe teritoriul vamal al Republicii Moldova.

Referințe:

- ¹ Legea Republicii Moldova cu privire la transporturi, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova în baza Legii nr.1149-XIII din 21.05.1997 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.67-68.
- ² *A se vedea:* Т.Н. Чмель. *Малая таможенная энциклопедия.* – Москва: Центр экономики и маркетинга, 1997, p.235-236.
- ³ Anexa nr.7 privind agreearea containerelor la Convenția vamală relativă la transportarea internațională a mărfurilor sub acoperirea carnetelor TIR (Convenția TIR), semnată la Geneva la 14 noiembrie 1975, la care Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1318-XII din 02.03.1993, în vigoare pentru Republica Moldova de la 26 mai 1993 // *Tratate internaționale.* – Chișinău, 1998, vol.6, p.7.
- ⁴ Anexa nr.5 la Convenția TIR. „Plăcile TIR”.
- ⁵ Convenția internațională cu privire la contractul internațional de transportare a mărfurilor cu transportul auto pe șosele (Convenția CMR), semnată la 19.05.1956 la Geneva. Republica Moldova a aderat la 26.11.1993 // *Справочник по Конвенции TIR.* – Кишинэу: Еврика, 2003, p.40-41.
- ⁶ Пункт 10 раздела „Комбинированные перевозки” // *Справочник по Конвенции CMR.* – Кишинэу: Еврика, 2003, p.126-128.
- ⁷ Art.55 din Codul civil al Republicii Moldova adoptat de Parlamentul Republicii Moldova în baza Legii nr.1107-XV din 06.06.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86/661.
- ⁸ Art.68 din Codul civil al Republicii Moldova.

- ⁹ Art.231-232 din Codul vamal al Republicii Moldova, adoptat în baza Legii nr.1149 din 20.07.2000, în vigoare de la 23.12.2000 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.160-16/1201.
- ¹⁰ Art.21, art.248-249 din Codul penal al Republicii Moldova, adoptat în baza Legii nr.985-XV din 18.04.02, în vigoare de la 12.06.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.129-129.
- ¹¹ *A se vedea:* A.Băieșu. *Contractele comerțului internațional: Suport de curs.* – Chișinău: CEP USM, 2007, p.166-192; D.Mazilu. *Dreptul comerțului internațional. Partea Generală. Titlul II, Capitolul II. Principiile dreptului internațional.* – București, 2006, p.84-108.
- ¹² Art.231 pct.1), 2), 4), 5), 7), 8), 9), 10), 13), 14), 15), 16), 17), 18), 19) din Codul vamal al Republicii Moldova.
- ¹³ Art.232 lit.a), c), d), e), f), g), h) din Codul vamal al Republicii Moldova.
- ¹⁴ Art.268 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova în baza Legii nr.122-XV din 14.03.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110/110 (1197-1203).
- ¹⁵ Art.21 alin.(4) din Codul penal al Republicii Moldova, modificat prin Legea nr.30-XVI din 23.02.2006 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.43-46.
- ¹⁶ În calitate de agent economic este recunoscută persoana sau grupul de persoane, care îndeplinește funcții bine determinate din viața economică. *A se vedea:* Dicționar de economie. – București: Editura Economică, 2001, p.24.
- ¹⁷ Art.63 alin.(1) din Codul penal al Republicii Moldova.
- ¹⁸ Art.63 alin.(3) din Codul penal al Republicii Moldova.
- ¹⁹ Ziarul Молдавские ведомости, 2004, nr.14.
- ²⁰ www.BaniiNostri.ro
- ²¹ „Ziarul de gardă”, 2005, nr.42(64).

Natalia SUCEVEANU

doctor în drept, conferențiar universitar,
Director al Centrului
de Armonizare a Legislației

Ministerul Justiției

UNELE REFLECȚII ASUPRA VIITORULUI STATUT AL UNIUNII EUROPENE

The Treaty approved on October 19, 2007, in the capital of Portugal, comes in the context of the constitutional crisis provoked by the negative vote of the Dutch and French electorate in 2005, expressed on the occasion of the referendums organised in these states regarding the future European Constitution. The Treaty for the Union's reformation firstly exploits the flaws of the Constitution and secondly promotes the elements that appeared as stringent necessities for the future legal statute of the Union, now that the members has increased to 27 states.

As the long-awaited reform treaty, also known as the Lisbon Treaty, may come into force as early as January 2010, this article is devoted to presenting and assessing the important institutional reforms brought by the treaty.

Semnarea **Tratatului de la Lisabona** a fost dictată de necesitatea de a reforma cadrul instituțional al Uniunii Europene, ajunsă astăzi la 27 de state, din care nu toate au ratificat Tratatul instituind o Constituție pentru Europa. Tratatul de la Lisabona, numit oficial Tratatul de amendare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de la Roma instituind Comunitățile Europene, a fost semnat la 13 decembrie 2007, la summitul de la Lisabona (Portugalia).

Consiliul European reunit la Bruxelles în iunie 2007 a decis redactarea unui nou tratat care ar înlocui textul Constituției respinse. Acest tratat, numit inițial „**Tratatul de reformă**”, urma să nu înlocuiască, ci să amendeze atât Tratatul de la Maastricht, cât și Tratatul de la Roma. Acordul asupra reformei Tratatului UE este, într-adevăr, un moment istoric, dar, după ani de reflecții și negocieri interminabile, unii au tot dreptul să spună: nu cred până nu îl văd intrat în vigoare.

Pentru a intra în vigoare, Tratatul de la Lisabona trebuie să fie ratificat de toate statele membre. În pofida votului negativ al Irlandei (amânat pentru luna octombrie 2009), procesul de ratificare a Tratatului a mers mai departe, procedura fiind finalizată de către toate statele membre (cu excepția Cehiei, Poloniei, unde procesul de ratificare se va încheia după semnarea acestuia de către președinții statelor, și a Germaniei, unde procesul de ratificare nu a fost încă încheiat – președintele federal va semna instrumentul de ratificare numai după ce Curtea Constituțională se va pronunța cu privire la constituționalitatea Tratatului).

Pentru fondatorii Uniunii Europene „visul european” însemna constituirea în timp a unui sistem de tip federalist european, format din state naționale, care au, însă, identități și particularități mult mai marcate decât landurile germane sau comunitățile autonome spaniole, de exemplu. Pentru ca acest lucru să devină posibil, trebuie generat și pus în practică un sistem simplu și eficient de uniune politică între statele membre și popoarele respective, care ar trebui să demonstreze concret că sînt pregătite pentru acest pas. Într-o primă fază, ar trebui ca UE să recunoască la nivel executiv și legislativ că lucrează, de fapt, ca un fel de federație interguvernamentală.

Tratatul pentru Constituția Europei, un proiect enorm (448 de articole, 36 de protocoale și 2 anexe), tentativă eșuată, a fost înlocuit de Tratatul de la Lisabona, care preia în bună măsură elementele aceluiași Tratat. Deși Tratatul de la Lisabona constituie un pas înainte în transferul de suveranitate de la statele membre la Uniunea Europeană, acest pas este unul limitat.

Vom prezenta în continuare, pe scurt, cele mai importante schimbări pe care le aduce arhitecturii UE textul agreat la Lisabona. Explicațiile teoretice au fost dublate de unele reflecții personale asupra viitorului statut al Uniunii Europene.

Tratatul de la Lisabona este diferit de Constituția Europeană, dar nu total. Pe de o parte, vorbim doar despre amendarea tratatului pe baza căruia funcționează ceea ce este acum UE, tratat care există mai bine de 50 de ani. Deci, ceea ce se va numi Tratatul de la Lisabona este diferit de vechea Constituție prin forma în care sînt făcute reformele. Pe de altă parte, Tratatul de la Lisabona intenționează să păstreze toate schimbările instituționale pe care statele membre le-au inclus în Constituția Europeană, a celei de **ministru de externe, acordarea personalității juridice Uniunii Europene și posibilitatea unui stat de a se retrage din UE**.

După ratificarea Tratatului de la Lisabona, UE va avea un **președinte**, dar comparația care s-ar putea face cu președintele SUA nu este una corectă. Deocamdată, cel puțin președintele UE rămîne un simbol, o față a Uniunii. Președintele UE va fi, ca și pînă acum, Președintele Consiliului UE, doar că va fi aleasă o anumită persoană care va sta în această funcție timp de 30 de luni. Această persoană va fi un politician de top, ales în unanimitate de prim-ministrul și de președinții statelor membre, însă postului lui nu-i vor fi atașate puteri executive.

Tratatul transformă **Consiliul European**, summitul trimestrial al șefilor de state membre, într-o instituție a noii Uniuni, astfel încît actele sale juridice vor fi, asemenea actelor celorlalte instituții ale Uniunii, supuse avizului Curții Europene de Justiție (CEJ).

Din punct de vedere juridic, aceste summituri ale Consiliului European nu vor fi întruniri interguvernamentale ale oficialilor statelor. Ca parte a noului cadru instituțional, aceștia vor trebui, prin tratat, „să promoveze valorile Uniunii, să sprijine obiectivele ei și să ser-

vească intereselor ei”; să „asigure uniformitatea, eficiența și continuitatea politicilor și acțiunilor ei” (art.9). Tot ei vor defini „direcțiile politicii generale și prioritățile acesteia” (art.9b). Consiliul European devine, astfel, un adevărat cabinet de miniștri al noii Uniuni, iar membrii săi vor fi obligați să reprezinte Uniunea în raport cu statele membre, iar nu statele membre – în raport cu Uniunea.

Cea mai importantă schimbare pe care noul tratat îl aduce funcționării Consiliului Uniunii Europene se referă la **procedura de luare a deciziilor**. Tratatul introduce un nou sistem de vot în Consiliu, ceva mai simplu decât actualul. O decizie trece dacă 55% din statele membre (15 din 27) sînt în favoarea ei și dacă statele care votează *pentru* formează 65% din populația UE. În prezent, statele membre au fiecare un număr de voturi în Consiliu, care este proporțional cu numărul de cetățeni. Astfel, o decizie este aprobată dacă 255 din 345 de voturi sînt voturi *pentru*. Aceasta procedură de luare a deciziilor urmează a fi realizată în mai multe faze, în perioada 2014-2017.

Parlamentul European (PE) va avea puteri sporite în domeniul adoptării legislației UE și aprobării acordurilor internaționale. O nouă procedură legislativă, numită *procedură ordinară*, se va aplica majorității domeniilor, iar PE va avea aceleași puteri ca și Consiliul. Pentru restul domeniilor se va aplica procedura legislativă specială, potrivit căreia parlamentul are dreptul de a consimți asupra unei măsuri a Consiliului, sau invers. Afară de aceste proceduri, rămîne în vigoare și vechea procedură de consultare, potrivit căreia Consiliul, înainte de a vota o propunere a Comisiei, trebuie să se consulte cu PE. Parlamentul va avea 751 de parlamentari, 750 plus unu, care este președintele. Nici unul din statele membre nu va putea avea mai mult de 96 locuri sau mai puțin de 6, locurile fiind împărțite între state conform proporționalității regresive; adică, un parlamentar dintr-o țară cu o populație mai mare va reprezenta mai mulți oameni decât un parlamentar dintr-o țară cu o populație mai mică.

Tratatul îi transformă pe actualii reprezentanți ai popoarelor statelor membre în reprezentanți ai cetățenilor Uniunii (art.9a). Acest lucru ilustrează apropierea constituțională pe care o realizează Tratatul, de la prezenta uniune de state naționale la o nouă uniune, cu asemănări federale, cu cetățeni europeni (unionali). Pe de o parte, noul Tratat acordă parlamentelor naționale un rol mai mare în luarea deciziilor europene, deși schimbările în acest domeniu sînt destul de limitate. Una dintre noutăți este că instituțiile din UE vor trebui să notifice parlamentelor naționale toate propunerile legislative făcute la nivel european, iar parlamentele naționale vor avea un termen de 8 săptămîni pentru a comenta aceste propuneri înainte ca guvernele naționale să înceapă să le discute. Pe de altă parte, Tratatul subliniază rolul de subordonare al parlamentelor naționale în noua structură a Uniunii, afirmînd că „parlamentele naționale vor contribui activ la buna funcționare a Uniunii”, prin varia-

te mijloace specificate la art.8c. Sintagma „vor contribui” ilustrează obligația parlamentelor naționale de a servi intereselor noii Uniuni. Oricum, parlamentele naționale deja și-au pierdut în mare parte din puterea legislativă, legislația fiind recomandată de instituțiile Uniunii. Mai important este că, prin noul Tratat, parlamentele naționale vor putea aduce contestații legislației UE. Totodată, conform prevederii din Tratat, potrivit căreia dacă o treime dintre parlamentele naționale formulează o obiecție la propunerea Comisiei, Comisia va trebui să o reanalizeze, dar nu neapărat și să o abandoneze.

În privința **Comisiei Europene**, Tratatul micșorează numărul de comisari care vor activa în Comisie din următorul mandat. Începînd cu 2014, comisarii vor rămîne două treimi din numărul de state membre, cu o regulă de rotație corespunzătoare. În interesul eficienței procesului decizional, această soluție și decizie o considerăm pozitivă.

Una dintre cele mai importante afirmații ale Tratatului de la Lisabona este faptul că Uniunea va avea personalitate juridică – la fel ca un stat, și nu ca o organizație internațională. Tratatul de la Lisabona creează o nouă Uniune din punct de vedere juridic. Afirmația din Tratat – Uniunea va înlocui Comunitatea Europeană (art.1.3) – arată că Uniunea post-Lisabona va fi o nouă entitate, iar Comunitatea Europeană, care dispune astăzi de personalitate juridică, semnează tratate internaționale, este membră a OMC etc., va înceta să existe. Ceea ce numim astăzi Uniune Europeană nu este un stat, nu este nici măcar o entitate juridică sau corporativă, nu are personalitate juridică. Denumirea de Uniune Europeană este un termen descriptiv pentru natura relațiilor dintre cele 27 state membre. Personalitatea juridică a UE nu era explicit recunoscută nici în propriile sale acte fundamentale pînă acum. Tratatul de la Lisabona creează o uniune dotată cu personalitate juridică, sub același nume. Spre deosebire de actuala Uniune, ea va fi separată și superioară statelor ei membre. Ea va putea încheia tratate internaționale cu alte state în toate domeniile ei de competență, ca stat al comunității internaționale. Noua Uniune va fi semnatară a Convenției Europene pentru Drepturile Omului, așa cum sînt și statele membre, inclusiv statele din afara Uniunii. Tratatul stabilește principiul supremației legislației Uniunii în raport cu cele naționale ale statelor membre (Declarația 27). Noua Uniune creează majoritatea legilor pentru statele membre și, potrivit Tratatului, noua Uniune, care va înlocui Comunitatea Europeană, obține puteri legislative și mai mari, putînd lua decizii cu majoritate de voturi în circa 68 domenii sau chestiuni politice asupra cărora statele membre au astăzi dreptul de veto. Totodată, Declarația politică atașată Tratatului afirmă clar, că deși Uniunea dispune de personalitate juridică, acest fapt nu-i dă dreptul de a se substitui statelor membre în chestiuni pentru care nu a primit mandat să o facă.

Una dintre cele mai importante noutăți aduse de Tratatul de la Lisabona se referă la înființarea funcției de **Înalt reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate**. Acest Înalt reprezentant va avea un rol dublu: va reprezenta Consiliul Uniunii pe problemele legate de politica externă și de securitate și va deține funcția de vicepreședinte al comisiei, comisar pentru afaceri externe. Uniunea Europeană nu va avea un ministru de externe, așa cum au dorit-o redactorii Tratatului Constituțional. Înaltul reprezentant, însă, va fi, cu siguranță, o poziție înaltă în arhitectura UE. Deși nu se poate substitui miniștrilor de externe, deoarece orice politică în acest domeniu implementată la nivel european va trebui agreată în unanimitate de toate statele membre, Înaltul reprezentant va avea, probabil, o voce mai puternică pe scena internațională decât oricare dintre miniștrii de externe ai statelor membre individual. Tratatul de la Lisabona prevede însă clar că postul acestuia nu va interfera cu responsabilitățile statelor membre în ceea ce privește formularea și implementarea politicilor externe. Statele membre au stabilit că Înaltul reprezentant va fi Javier Solana. În noua sa postură, Javier Solana, acum Secretar General al Consiliului Uniunii Europene și Înalt reprezentant pentru PESC, își va păstra prestața diplomatică oferită de actuala sa funcție, dar va prelua și puterile financiare atribuite acum Comisarului pentru Politică Externă, Benita Ferrero-Waldner, care coordonează bugetul UE pe acțiuni externe. Tratatul include o declarație politică care afirmă în mod clar că politica externă și de securitate comună nu va afecta nicidecum statutul de membru pe care îl au statele membre ale UE în Consiliul de Securitate al ONU. Prin urmare, Uniunea Europeană rămâne o organizație internațională în relațiile cu ONU, ea nu poate fi membră a Consiliului de Securitate. Voturile din cadrul Consiliului de Securitate aparțin în continuare statelor membre. Deși Javier Solana nu este nici astăzi străin de prezentarea pozițiilor comune în cadrul Consiliului de Securitate al ONU, aceasta nu a împiedicat statele membre ale UE să exprime poziții divergente.

Tratatul de la Lisabona modifică înțelesul **cetățeniei europene**. În prezent, cetățenia europeană este complementară cetățeniei naționale, aceasta din urmă având în mod clar întâietate, cel puțin pentru faptul că actuala UE nu este stat.

Articolul 17b înlocuiește termenul „complementar” din propoziția „Cetățenia Uniunii va fi complementară cetățeniei naționale”, astfel încât noua formulare spune: „Cetățenia Uniunii va fi suplimentară cetățeniei naționale”. Aceasta le conferă celor 500 de milioane de locuitori ai actualelor state membre o nouă cetățenie, separată de cea națională, iar, în virtutea superiorității legislației Uniunii Europene față de cea națională, drepturile și obligațiile atașate cetățeniei europene ar trebui să fie superioare celor atașate cetățeniilor naționale,

în caz de conflict între cele două. Tratatul de la Lisabona face un pas înainte în ceea ce privește **drepturile omului**. Toate statele dispun de coduri privind drepturile cetățenilor lor. Pentru Uniunea Europeană un așa cod va fi **Carta Drepturilor Fundamentale**. Ea va deveni obligatorie prin noul Tratat și va dobândi o valoare egală cu cea a Tratatului. Se afirmă că această Cartă va fi obligatorie pentru instituțiile și pentru statele membre în implementarea legislației europene. Însă, ținând seama de principiul prevalenței și al uniformității dreptului UE, statele membre vor fi obligate prin Cartă nu doar la implementarea legislației UE, ci și la interpretarea și aplicarea legislațiilor naționale în conformitate cu legislația UE. Carta stabilește drepturi fundamentale în domenii în care Uniunea nu are acum competențe, cum ar fi afirmarea dreptului cetățeanului în procedurile penale, eliminarea pedepsei cu moartea etc., conferind CEJ o nouă și extinsă jurisdicție privind drepturile omului și drepturile civile, transformând această instituție în autoritate finală care va decide care sînt drepturile omului pe întregul teritoriu acoperit de legislația Uniunii.

Tratatul constituie un pas înainte în transferul de suveranitate de la statele membre la Uniunea Europeană. Statele au astăzi putere de veto pe politicile care cer decizii în unanimitate. Iar cel mai important domeniu scos de sub incidența unanimității este Justiția și Afacerile Interne. UE va lua decizii cu majoritate simplă în ceea ce privește domeniul cooperării polițienești și al cooperării judiciare în materie penală; tot în acest domeniu noul tratat conferă CEJ dreptul de a judeca cazuri potrivit legislației UE.

Pentru prima dată Tratatul de la Lisabona include o clauză conform căreia **se lasă la latitudinea oricărui stat să rămână sau nu membru al UE**. Deși există un precedent în care un teritoriu a încetat să facă parte din Comunitatea Europeană (Groenlanda, 1985), în prezent nu există o prevedere legală conform căreia un stat poate părăsi Uniunea Europeană.

Deși proiecția generală a Tratatului tinde să acrediteze un sistem de tip federal, prin prevederile sale noul Tratat al UE nu reușește să fixeze suficient mecanismele structurale care să-i confere o politică externă și de securitate comună. Este tocmai zona în care țările membre ale UE se manifestă cel mai discrepant, iar noul Tratat nu oferă cu adevărat soluții unificatoare, pentru că este încă destul de confuz în privința repartizării puterilor și luării deciziilor finale. Or, după cum am menționat ceva mai înainte, realizarea unui vis european după model federalist este posibilă numai dacă este pus în aplicare un sistem eficient și puternic de uniune politică dintre statele membre. Iar afară de acest aspect, unitatea europeană este blocată aproape inevitabil de elemente iraționale puternice în conștiința statelor membre: istorie, tradiții, prejudecăți, orgoliu, ba chiar mituri și legende, fără a vorbi de principala piedică în calea comunicării unitare la nivel generalizat, adică limba.

AFORISME ȘI MAXIME CELEBRE

Pentru mine nimic nu e mai de preț și mai rar ca cinstea.

Nietzsche

E mai folositor să cunoști calitățile dușmanului decât defectele lui.

Proverb chinez

Să ținem seama de regulile bunei-cuviințe, dar să dăm curs liber gândurilor noastre.

Voltaire

Aceleași lucruri pot fi morale sau imorale: interesează motivul sau modul în care sînt săvîrșite.

Seneca

Onoarea este conștiința exterioară, iar conștiința este onoarea interioară.

A. Schopenhauer

Există ceva mai puternic decât interesul: devotamentul.

Proverb englez

Vai de cel care nu are idei. Va trebui să lupte pentru ideile altora.

Dusan Radovic

Există ofense pe care trebuie să le ascundem, spre a nu ne compromite onoarea.

Vauvenargues

Conștiința este glasul sufletului; pasiunile sînt glasul trupului.

J.J. Rousseau

Nu dăruiești nimic oamenilor dacă nu te dăruiești pe tine.

A. Munthe

Dragostea de patrie este cea dintîi virtute a omului civilizată.

Napoleon

Niciodată să nu te încrezi în cel care și-a călcat odată cuvîntul.

W. Shakespeare

Talentul se formează în singurătate, caracterul – în societate.

J.W. Goethe

Necesitatea există pretutindeni, se extinde asupra tuturor și-i ajunge din urmă pe toți.

Cervantes

Institutul
Național al
Justiției

Publicații INJ

Council of Europe
European Commission

Conseil de l'Europe
Commission Européenne

*Prezenta publicație este finanțată de Comisia Europeană și Consiliul Europei.
Opiniile expuse în publicație nu reflectă poziția oficială a Consiliului Europei
sau a Uniunii Europene. Consiliul Europei și Comisia Europeană
nu-și asumă responsabilitatea pentru conținutul publicației.*